

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**2000-2017 DÖNEMİNDE YEMEN CUMHURİYETİN'DE KÜÇÜK
VE ORTA ÖLÇEKTEKİ İŞLETMELERİN KALKINMAYA
ETKİLERİ**

Shagea ALI AHMED GHALEB

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Ekrem GÜL

NİSAN - 2022

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2000-2017 DÖNEMİNDE YEMEN CUMHURİYETİN'DE
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKTEKİ İŞLETMELERİN
KALKINMAYA ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

Shagea ALI AHMED GHALEB

Enstitü Anabilim Dalı: İktisat

**“Bu tez 20/04/2022 tarihinde yüzyüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Ekrem GÜL	Başarılı
Prof. Dr. Aykut EKİNCİ	Başarılı
Prof. Dr. Necati ÇİFTÇİ	Başarılı
Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ	Başarılı
Doç. Dr. Hakan YAVUZ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Shagea GHALEB

20/04/2022

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın hazırlanma sürecinin her aşamasında değerli bilgilerini, tecrübelerini, desteğini ve zamanını esirgemedi benimle paylaşan, yol gösteren, gelecekteki meslek hayatıma önemli katkılar sunan değerli danışmanım Prof. Dr. Ekrem GÜL hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Teşekkürlerin az kalacağı kıymetli bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ hocama teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Olumlu ve yapıcı eleştirileriyle beni yönlendiren, kıymetli tecrübe ve bilgilerini paylaşan, beni destekleyen yol gösterici Doç. Dr. Hakan YAVUZ hocama da çok teşekkür ederim. Ayrıca doktora savunma sınavıma gelerek bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan Prof. Dr. Aykut EKİNCİ ve Prof. Dr. Necati ÇİFTÇİ hocalarıma da çok teşekkür ederim. Bana güvenen ve her zaman destekleyen bu hayattaki en büyük şansım olan aileme de sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, bana doktora derecesi hazırlığına fırsatı verdiği ve program dönemi boyunca sürekli desteği için Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı 'na (YTB) teşekkür etmeyi unutmuyorum.

Shagea GHALEB

20/04/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xii
 GİRİŞ	 1
BÖLÜM 1: KÜÇÜK ve ORTA ÖLÇEKTEKİ İŞLETMELER (KOBİ'LER)	
İLİŞKİN AÇIKLAMALAR	7
1.1. KOBİ'ler İle İlgili Kavramsal Çerçeve	7
1.2. KOBİ Kavramını Tanımlamada Kullanılan Kriterler	8
1.2.1. KOBİ'leri Tanımlamada Kullanan Nicel Kriterler.....	8
1.2.2. KOBİ'leri Tanımlamada Kullanan Nitel Kriterler.....	11
1.3. Gelişmiş Olan Ülkelerde KOBİ Tanımları	13
1.3.1. Türkiye'de KOBİ Tanımları	14
1.3.2. Avrupa Birliği KOBİ Tanımı	15
1.3.3. Amerika'(ABD) da KOBİ Tanımları	16
1.3.4. Japonya'da KOBİ Tanımı	18
1.3.5. Malezya'da KOBİ'lerin Tanımı	19
1.3.6. Çin'de KOBİ Tanımı	20
1.3.7. Tayland'da KOBİ Tanımı	21
1.3.8. Hindistan'da KOBİ Tanımı	22
1.3.9. OECD'de KOBİ Tanım	22
1.4. Arap ülkeler'de KOBİ Tanımı	23
1.5. Yemen'de KOBİ Tanımı	26
1.6. KOBİ'lerin Özellikleri	26
1.6.1. İşletme Oluşturma ve Uygulama Kolaylığı	27
1.6.2. Tasarruf Etme Yeteneği	27
1.6.3. Yönetim Esnekliği	27
1.6.4. KOBİ'lerin Verimliliği ve Etkinliği	27

1.6.5. Pazara Kolay Erişim ve Çıkış	28
1.6.6. Değişkenlere uyum sağlama yeteneği	28
1.7. KOBİ'lerin Faaliyet Alanları	29
1.7.1. Sanayi Alanında	30
1.7.2. Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Alanında	30
1.7.3. Hizmetler Alanında	30
1.7.4. Küçük Ticaret İşletmeleri (perakende)	30
BÖLÜM 2: EKONOMİK KALKINMA ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	32
2.1. Ekonomik Kalkınmanın Kavramsal Çerçevesi	33
2.2. Ekonomik Kalkınmanın Özellikleri	35
2.3. Ekonomik Kalkınma Hedefleri	36
2.4. Ekonomik Kalkınmanın Boyutları	36
2.5. Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicileri	37
2.6. Ekonomik Kalkınma Biçimleri ve Türleri	38
2.7. Ekonomik Kalkınma Teorileri	39
2.7.1. Modernleşme Teorisi	49
2.7.2. Bağımlılık Teorisi	40
2.7.3. Dünya Sistem Teorisi	41
2.8. Ekonomik Kalkınma İçin Ekonomik Politikalar	42
2.8.1. Para Politikası ve Ekonomik Kalkınma	42
2.8.2. Maliye Politikası ve Ekonomik Kalkınma	43
2.8.2.1. Maliye Politikası Hedefleri	43
2.8.2.2. Maliye Politikası Araçları	44
2.8.3. Ticaret Politikaları ve Ekonomik Kalkınma	45
2.9. Ekonomik Kalkınma Stratejileri	45
2.9.1. Tarım Sektörünün Ekonomik Kalkınmadaki Rolü	45
2.9.2. Sanayi Sektörünün Ekonomik Kalkınmadaki Rolü	46
2.9.3. Devletin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü	47
2.10. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma	47
2.10.1. Ekonomik Büyümenin Tanımı	47
2.10.2. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri	48
2.10.3. Ekonomik Büyüme ile Kalkınma Arasındaki Farklar	48

2.11. Ekonomik Kalkınmanın Dayanakları	49
2.12. Ekonomik Kalkınmanın Önündeki Engeller	50
2.12.1. Ekonomik Engeller	50
2.12.2. Siyasi, Sosyal ve Entelektüel Engeller	51
2.12.3. Teknolojik ve Organizasyon Engeller	51
2.13. Sürdürülebilir Kalkınma	52
2.13.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Boyutları	52
2.13.2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	53
2.13.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	55
2.13.3.1. Ekonomik Boyut	56
2.13.3.2. Sosyal Boyut	56
2.13.3.3. Çevresel Boyut	57
2.13.3.4. Teknolojik Boyut	57
2.13.4. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri	58
2.13.4.1. Ekonomik Göstergeler	58
2.13.4.2. Sosyal Göstergeler	59
2.13.4.3. Çevresel Göstergeler	59
2.13.4.4. Kurumsal Göstergeler	60
2.14. KOBİ'lerin Ekonomik Kalkınmadaki Önemi	64
BÖLÜM 3: TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER ve AMPİRİK ANALİZ	70
3.1. Tanımlayıcı İstatistikler	70
3.1.1. Yemen'de Sürdürülebilir Kalkınmanın Mevcut Durumu	70
3.1.1.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutunun Göstergeleri ...	70
3.1.1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutunun Göstergeleri.....	79
3.1.1.3. Ekonomik Kalkınmanın Çevresel Boyutunun Göstergeleri	83
3.1.1.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Kurumsal Boyutunun Göstergeleri....	86
3.1.2. Yemen'de Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler	90
3.1.2.1. Küçük Ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Yemen Ekonomisindeki Yeri ve Önemi	90
3.1.2.2. 2000-2017 Döneminde Yemen'de Küçük Ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Gelişimi	93
3.1.2.3. Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Sanayi Sektörüne ve	

Ekonomiye Bir Bütün Olarak Katkısı	96
3.2. Ampirik Analizi	98
3.2.1. Çalışma Değişkenlerinin Tanımı	99
3.2.2. Çalışma Hipotezleri	101
3.2.3. Analiz Sonuçları	102
3.2.3.1. Çalışma Değişkenleri İçin Yapısal Modelin Genel Diyagramı	102
3.2.3.2. Yapısal Model Sınaması	103
3.2.3.3. Hipotezler İçin Yol Katsayıları ve Test Sonuçları	107
3.2.3.4. Yapısal Modelin Uygunluğunun Değerlendirilmesi.....	113
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA	119
ÖZGEÇMİŞ	125

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
GDP- GSYH	: Gross Domestic Product - Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GFCF	: Gross fixed capital formation - Brüt Sabit Sermaye Oluşumunu
GNP- GSMH	: Gross National Product - Gayri Safi Millî Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IFAD	: The International Fund for Agricultural Development – Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IUCN	: International Union for Conservation of Nature and Natural Resources - Doğal Kaynakları Koruma Birliği
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekteki Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MR	: Malaysian Ringgit - Malezya Ringgiti
NAICS	: The North American Industry Classification System - Kuzey Amerika Sanayi Sınıflandırma Sistemi
ODA	: Net Official Development Assistance - Net Resmi Kalkınma Yardımları
OECD	: The Organisation for Economic Co-operation and Development - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OLS	: Ordinary Least Squares - Sıradan En Küçük Kareler Yöntemi
SBA	: Small Business Administration - Küçük İşletme Yönetimi
SDGs –SKH	: Sustainable Development Goals - Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SMEs – KOBİ	: Small and Medium-sized Enterprises - Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler
TOSYÖV	: Türkiye Küçük Ve Orta Ölçekteki İşletmeler, Serbest Meslek

Mensupları Ve Yöneticiler Vakfı

UNICEF	: The United Nations International Children's Emergency Fund- Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
UNSNA	: The United Nations System of National Accounts -Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemi
USITC	: The United States International Trade Commission – Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Ticaret Komisyonu
YER	: Yemen Rial

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'de Kobi Tanımı	14
Tablo 2: Avrupa Birliği Sürecinde Kobi Tanımı	16
Tablo 3: Abd'de İş Gören Sayısına Göre İşletme Ölçeği	17
Tablo 4: Usıtc (Abd Uluslararası Ticaret Komisyonu) Rapor 1. Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Tanımları	18
Tablo 5: Japonya'da Kobi Tanımı	18
Tablo 6: Malezya'da Kobi'lerin Tanımı	19
Tablo 7: Çin'de Kobi Tanımı	20
Tablo 8: Tayland'da Kobi Tanımı	21
Tablo 9: Hindistan'da Kobi Tanımı	22
Tablo 10: Oecd'de Kobi Tanımı	23
Tablo 11: Arap Ülkeler'de Kobi Tanımı	24
Tablo 12: Yemen'de Kobi Tanımı	26
Tablo 13: Ekonomik Büyüme ile Kalkınma Arasındaki Farklar	48
Tablo 14: Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutunun Göstergeleri	70
Tablo 15: Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutunun Göstergeleri	79
Tablo 16: Ekonomik Kalkınmanın Çevresel Boyutunun Göstergeleri	83
Tablo 17: Ekonomik Kalkınmanın Kurumsal Boyutunun Göstergeleri	87
Tablo 18: 2015-2017 Döneminde İşletmelerin Büyüklüğüne Göre Özel Sektörde Çalışan Kişi Sayıları	90
Tablo 19: 2015-2017 Döneminde İşletmelerinin Büyüklüğüne Göre Özel Sektörde Çalışan Kişi Tazminatlar	91
Tablo 20: 2015-2017 Döneminde Sanayi İşletmelerinin Büyüklüklerine Göre (Özel Sektör) Toplam Üretim Değeri	91
Tablo 21: 2015-2017 Döneminde Sanayi İşletmelerinin Büyüklüklerine Göre (Özel Sektör) Toplam Katma Değeri	92
Tablo 22: 2000-2017 Döneminde Yemen'de Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Gelişimi	93
Tablo 23: 2000-2017 Döneminde Küçük İşletmelerin Sanayi Sektörü ve Ekonominin Bir Bütün Olarak Katkısı	96
Tablo 24: 2000-2017 Döneminde Orta Ölçekteki İşletmelerin Sanayi Sektörü ve	

Ekonomiye Bir Bütün Olarak Katkısı	98
Tablo 25: Bağımsız Değişkenlerin Ölçülen Faktör Yükleri	103
Tablo 26: Ekonomik Boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri	104
Tablo 27: Sosyal Boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri	105
Tablo 28: Çevresel Boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri	105
Tablo 29: Kurumsal Boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri	106
Tablo 30: Kalkınma ve Boyutları Arasındaki Doğrudan	107
Tablo 31: Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler İle Kalkınma Arasındaki Dolaylı Etkiler.....	109
Tablo 32: İşletmelerin Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Toplam Etkisi	111
Tablo 33: Yapısal Modelin Uygunluğunun Değerlendirilmesinin Endeksleri	113

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Çalışma Modeline İlişkin Smartpls-SEM Yapısal Model Sonuç Çıktısı 102

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: 2000- 2017 Yemen’de Kişi Başına GSYİH'nın Gelişimi	72
Grafik 2: 2000- 2017 Yemen’de İhracat ve İthalat Gelişimi (milyon dolar)	73
Grafik 3: 2000- 2017 Yemen’de Devlet Borcu GSYİH Oranı	74
Grafik 4: 2000- 2017 Yemen’de Brüt Sabit Sermaye Oluşumu GSYİH'nin %’Si Gelişimi	75
Grafik 5: 2000- 2017Yemen’de Net Resmi Kalkınma Yardımı, ODA GSYG'nin %’Si Gelişimi	76
Grafik 6: 2000- 2017 Yemen’de büyüme oranı gelişimi	77
Grafik 7: 2000- 2017 Yemen’de Enerji Kullanımı (kişi başına düşen petrol eşdeğeri kg)	78
Grafik 8: 2000- 2017 Yemen’de Sürdürülebilir Kalkınmanın Kurumsal Boyutunun Göstergeleri gelişimi	88

ÖZET	
Başlık: 2000-2017 Döneminde Yemen Cumhuriyeti'nde Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Kalkınmaya Etkileri	
Yazar: Shagea GHAL EB	
Danışman: Prof. Dr. Ekrem GÜL	
Kabul Tarihi: 20/04/2022	Sayfa Sayısı: xii (ön kısım) + 125 (tez)
Bu doktora tezi, 2000-2017 döneminde Yemen Cumhuriyeti'ndeki küçük ve orta ölçekteki işletmelerin kalkınma üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Ayrıca, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin sanayi sektörü ve bir bütün olarak ekonomi düzeyindeki rolü ve önemi, seçilen verilerin tanımlayıcı ve istatistiksel analizi kullanılarak açıklanmıştır. Kalkınmanın en önemli göstergelerindeki gelişmeler ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal boyutlarıyla sunulmuştur. Bunun yanı sıra küçük ve orta ölçekteki işletmelerin en önemli gelişmelerinin, roller ve istihdama, hasılaya ve katma değere katkı yüzdeleri gözden geçirilmiştir. çalışmanın sonuçlarını elde etmek için nicel veriler, SmartPLS 3 istatistik programı kullanılarak (2000-2017) dönemini kapsayan bir zaman serisi için kısmi en küçük kareler yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak modern ve nicel bir şekilde analiz edilmiştir. Sonuçlar, Yemen'deki kalkınma göstergelerindeki düşüşe rağmen, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin, çalışma döneminde Yemen'deki kalkınmanın çeşitli boyutları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduklarını, ancak istenilen seviyenin altında olduklarını göstermiştir.	
Anahtar Kelimeler: Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler(KOBİ), Ekonomik Kalkınma, Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (Pls-Sem), Yemen.	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Impact of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) on the Development in the Republic of Yemen during the Period 2000-2017	
Author of Thesis: Shagea GHALEB	
Supervisor: Prof. Dr. Ekrem GÜL	
Accepted Date: 20/04/2022	Number of Pages: xii (pre text) +125 (main body)
This study aimed to examine the impact of small and medium-sized enterprises (SMEs) on the development in the Republic of Yemen during the period 2000-2017. Moreover, this study determined the role and importance of small and medium-sized enterprises in the industrial sector and the economy as a whole. Statistical descriptive analysis of target data was using for determination the role and importance of SMEs in Yemen. In the literature review, the study presented the enhancements of the most vital indicators of development were offered with their economic, social, environmental and institutional dimensions. In addition, the historical review about the roles and contribution percentages of the most important developments of SME in employment, output and added value were reviewed. For getting the findings of study, quantitative method was applied for data analysis. Partial least square modeling (PLS-SEM) by using Smart PLS e 3 software was running for analyzing the data and obtaining the target findings for the period (2000 – 2017) about Yemen. According to the finding of this study, there is decreasing in development indicators in Yemen. Additionally, SMEs has positive influence on the development dimensions in Yemen. Therefore, the influence of SME on Developing indicators still less than target standard in Yemen and has to be better then ever before.	
Keywords: Small and Medium Enterprises (SMEs), Economic Development, Partial Least Squares Structural Equation Modeling (Pls-Sem), Yemen.	

GİRİŞ

Birçok küresel ekonomide deneyimler, büyük ölçekteki, sermayesi yoğun işletmelerin ekonomik ve sosyal kalkınma sürecini hızlandırmadığını kanıtlamıştır. Ayrıca, büyük işletmeler, ekonomik dönüşüm sürecinin olumsuz etkilerine en uygun çözümü sunmamaktadır. Çünkü bu olumsuz etkiler toplumun geniş bir kesimine yansımaktadır ve bu işletmelerin işgücü istihdamındaki sınırlı kapasitesi olması nedeniyle ekonomik dönüşüm sürecindeki rolleri az bulunmaktadır. Yoksulluğun azaltılmasında ve ekonomik kalkınma sürecinin kendi kendini geliştirmesinde büyük işletmelerin rolü zayıf kalmaktadır.

Ekonomik kalkınma konusu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük ilgi gören konuların başında gelmektedir ve belki de bunun nedeni ülke ekonomilerinin ilerlemesindeki büyük öneminden kaynaklanmaktadır. Ekonomik kalkınma, geri kalmışlıktan ilerleme durumuna geçişin gerçekleştiği bir süreçtir. Çokça zaman ve büyük maliyet gerektirir. Ancak bunları uygulamak için önceden planlar yapmak ve strateji geliştirmek gerekir. Ekonomik kalkınma, çeşitli ekonomik, sosyal ve politik hedeflere ulaşmanın önemli yoludur. Gelişmekte olan ülkeler yaşam standartlarını iyileştirmek, çeşitli sektörlerini ilerletmek ve bu hedeflere ulaşmak için çok çaba göstermeye devam etmektedir.

Ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinde daha etkin ve belki de daha kapsamlı bir rol üstlenmek gerekiyor. Bu nedenle, Uluslararası ve bölgesel kuruluşların raporları, küçük ve orta ölçekteki işletmelere (özellikle gelişmekte olan ülkelerde) teşviklerin gerekliliğini ve önemini vurgulamaktadır.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin kapsamlı anlamda kalkınma süreçlerine katkısı göz önüne alındığında, dünya ekonomilerinin bağlı olduğu en önemli stratejik faktörlerden biri olarak kabul edilmekle beraber aşağıdakiler de dahil olmak üzere birçok önemli değerlendirme bulunmaktadır: Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, ürün ve endüstriler tabanının çeşitlendirilmesinde ve genişletilmesinde en etkili mekanizmalar arasında olduğu kadar çoğu gelişmiş ülkenin ekonomik büyümesinin yapısını oluşturan hizmetlerdendir.

Yerel ve küresel piyasaların değişimlerine karşı esnekliği ve hızı ile ekonomik yapılardaki denge halkalarından birini temsil ettiği yerde, küçük ve orta ölçekteki

işletmeler de küçük tasarrufların ve yerel sermayenin kullanılmasına, yönlendirilmesine ve yatırımına katkıda bulunur. Böylece potansiyel finansal kayıpları azaltmanın ve yatırımları doğrudan üretim operasyonlarına yönlendirmenin yanı sıra, mümkün olan en fazla sayıda yatırımcının onu kurmasına izin vermektedir. Genellikle küçük bir yatırım boyutu ile karakterize edildiğinden, üretken ve endüstriyel yatırımları teşvik etmektedir. Son olarak, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin, vasıfsız ve yoksul işgne sağladıkları iş fırsatı sayesinde yoksulluğun azaltılmasında, en yoksul grupların yaşam standartlarının yükseltilmesinde ve bu topluluklar için ek gelir yaratılmasında kesin bir katkısı vardır. Aynı zamanda idari, teknik, üretim ve pazarlama becerilerinin geliştirilmesi için bir alan oluşturmakta, bireysel girişimler ve serbest meslek için geniş bir alan açmakta, böylece iş olanakları sağlama konusunda kamu sektörü üzerindeki baskıyı hafifletmektedir.

Ayrıca, küçük ve orta ölçekteki işletmeler, coğrafi olarak yayılma, şehirler ve köyler içinde, kenar mahallelerde genişleme yetenekleri nedeniyle daha net bir ekonomik ve sosyal denge kurabilirler. Bu da yerel topluluk yeleri için iş fırsatları, bilgi ve beceriler yaratmalarına yardımcı olur ve genel olarak yaşam standardı yükselir. Bu nedenle, küçük ve orta ölçekteki işletmeler, ülkenin kendi içinde az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere gn risklerini ve sonuçlarını azaltmada da önemli bir rol oynamaktadır. Bu işletmeler daha çok dengeli kalkınmayı hedefleyen bir tür tersine gn sağlanması etkili bir araç olur. Küçük ve orta ölçekteki işletmeler de tüm disiplinlerde insan kadrolarının yetiştirilmesi ve hazırlanması için laboratuvarlar ve atölyeler olarak değerlendirilmektedir.

Bu nedenle küçük ve orta ölçekteki işletmeler adil, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlaması ve tüm ülkelerin ulusal hedeflerine ulaşmasına yardımcı olması için bir araç olarak adlandırılabilir.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin önemi ve rolü, her ülkenin ulaştığı gelişmişlik düzeyine göre ülkeden ülkeye ve dönemden döneme farklılık göstermektedir (Elasrag, 2011). OECD bölgesinde, küçük ve orta ölçekteki işletmeler, tüm işletmelerin yaklaşık %99'unu temsil eden ve ortalama istihdamın yaklaşık %70'ini sağlayan ana istihdam kaynağı olmakla birlikte katma değer yaratmaya önemli katkılarda bulunur. Katma değerin yaklaşık %50 ile %60'ını yaratmaktadır (Potter, 2017). Gelişmekte olan

ekonomilerde ise KOBİ'ler toplam istihdamın %45'ine ve GSYİH'nın %33'üne katkıda bulunuyor. Kayıt dışı ticaretin katkısı dikkate alındığında, KOBİ'ler gelir seviyelerine bakılmaksızın çoğu ülkede istihdamın ve GSYİH'nin yarısından fazlasına katkıda bulunmaktadır (Scaling-Up, 2010).

Bu işletmelerin önemi göz önüne alındığında, gelişmekte olan ülkelerin çoğu, özellikle farklı ekonomilerin karşı karşıya olduğu temel sorunları ele almadaki yeteneklerini ve etkinliklerini kanıtladıktan sonra, küçük ve orta ölçekteki sanayilerin kurulmasını teşvik ettikleri için çabalarını bu işletmelere odaklamıştır. Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin karşılaştıkları önemli engellerden kurtulabilmeleri için, bu hayati sektörlerle önemlerinden dolayı her türlü desteğin sağlanması gerekmektedir. Bu engellerden en önemlisi faaliyetlerinin devamlılığı için gerekli finansmanı sağlayamamaktır. Küçük ve orta ölçekteki işletmeler de ticari bankalara finansman sağlamak için ihtiyaç duyduğu yeterli garantiyi sağlamamaktadır. Ticari bankalar genellikle büyük projelere katkıda bulunur ve onlara kredi vermeyi tercih eder. Bunun nedeni, bir yandan bu büyük işletmelerin düşük risk derecesindeyken diğer yandan gerekli garantileri sağlama yetenekleri veya ticari bankalar ve büyük şirketler arasındaki ortak amaç ve çıkarların varlığıdır.

Yemen Cumhuriyeti'nde diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, kamu sektörünün zayıflığı nedeniyle küçük ve orta ölçekteki işletmeler ekonomik hayatta büyük önem taşımakta ve ülkedeki ekonomik gelişme oranlarının artmasına katkıda bulunmaktadır. Bir yatırımcının küçük ve orta ölçekteki işletmeler için finansman kaynağı bulması zor olsa da, işsizler için iş imkanı yaratan birçok yatırım fırsatı bulunmaktadır.

Yemen ekonomisinde önemli bir yere sahip olan küçük ve orta ölçekteki işletmeler, son yıllarda küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimi ile artan rekabet ortamını büyük ölçüde etkilemiş ve bu durum küçük ve orta ölçekteki işletmeler sorununu daha önemli ve acil hale getirmiştir. Günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler küçük ve orta ölçekteki işletmelere büyük destek vermektedir. Bu tür işletmelere sağlanacak destek, hem işletmeler hem de ülke ekonomisi açısından önemli katma değer yaratacaktır.

Bununla birlikte, bu işletmelerin kalkınma etkisinin gerçekliği bir yerden diğerine görece olarak değişmektedir ve işletmeler ister kendileriyle ister kendi kontrolü dışındaki dış çevreyle ilgili olsun çeşitli sorunlardan muzdariptir.

Yukarıda anlatılanlar ışığında, küçük ve orta ölçekteki işletmeleri teşvik etmek için, özellikle Yemen de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde, küçük ve orta ölçekteki işletmelere ihtiyaç duydukları gerekli ve sürekli desteği, hak ettikleri büyük ve kalıcı ilgiyi vermenin önemi ortaya çıkmaktadır.

2000-2017 Döneminde Yemen Cumhuriyetinde Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Gelişimsel Etkisi başlıklı bu tez üç ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm, Küçük ve orta ölçekteki işletmeler (kobi'ler) ilişkin açıklamalar ve ekonomik önemini içermektedir.

İkinci bölüm, Ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirlik içermektedir.

Üçüncü bölüm, tezin teorik ve pratik yönleri arasında tutarlılığı sağlamak için, çalışmanın verilerinin betimsel istatistiklerini ve ampirik analizini içermektedir.

Çalışmanın Konusu

2000-2017 döneminde Yemen cumhuriyetin'de küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile ekonomik kalkınma ilişkisi incelenmiştir. Birinci bölümde, küçük ve orta ölçekteki işletmeler (KOBİ'ler) ilişkin tanım, özellik ve faaliyet alanları açıklamalara değinilmiştir. İkinci bölümde, ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirlik kavramlarına, özelliklerine, amaçlarına, boyutlarına ve stratejilerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimini belirlemek ve ayrıca Yemen'deki sürdürülebilir kalkınma göstergelerinin mevcut durumunu belirlemek için istatistiksel veriler analiz edilmiştir. Ampirik analizlerle, çalışma döneminde Yemen'de küçük ve orta ölçekteki işletmelerin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini gösteren sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışma Problemi

Bu çalışmanın temel sorunu, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile bu hedeflere ulaşan Yemen Cumhuriyeti'ndeki küçük ve orta ölçekteki işletmeler alanındaki yapılan yatırımlar arasındaki uyumsuzluk yatmaktadır. Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, istihdam olanaklarının sağlanmasına, kişi başına düşen gelirin artırılmasına ve gayri safi

yurtiçi hasılaya etkin katkıları nedeniyle ekonomik kalkınmanın temel dayanağı olarak kabul edilmelidir. Bu artış sürdürülebilir kalkınmanın çeşitli boyutlarına olumlu yansımaktadır. Bu çalışma, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin, ekonomik kalkınmadaki rolü, önemi ve etkisi ile ilgili temel bir soruyu yanıtlamaya çalışmaktadır. Küçük ve orta ölçekteki işletmeler alanındaki yatırımlar Yemen'de Sürdürülebilir kalkınma boyutlarının temel göstergelerinde iyileşmeye yol açar mı? Sorusuna cevap aranmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu tezin temel amacı, 2000-2017 dönemini kapsayan zaman serisi verilerinin ampirik bir çalışmasıyla küçük ve orta ölçekteki işletmelerin kalkınma üzerindeki etkisini ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal boyutlarıyla Yemen Cumhuriyeti'nde incelemektir. Bu hedefe ulaşabilmek için izlediğimiz alt hedefler de şunlardır;

- Küçük ve orta ölçekteki işletme kavramlarına ışık tutmak ve Yemen'deki durumlarını incelemektir.
- Ekonomik kalkınma kavramlarına ışık tutmak ve Yemen'deki ekonomik kalkınmanın mevcut durumunu incelemektir.
- Çalışma döneminde küçük ve orta ölçekteki işletmelerin Yemen'deki ekonomik kalkınma üzerindeki etkisinin bir inceleme ve analizinin yapılmasıdır.
- Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin rolünü etkinleştirebilecek sonuçlara ve önerilere ulaşmaya çalışmak ve istenen kalkınmayı sağlamada gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden yararlanmaktır.

Çalışmanın Önemi

Kalkınma sürecinin hızlanması konusu, ülke ekonomilerinin ilerlemesinde ekonomik kalkınmanın önemi göz önüne alındığında, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde ilgi gören konulardan biridir. Ülkelerin azgelişmişlik durumundan ilerleme durumuna en kısa sürede ve en düşük maliyetle geçebilmelerinin yöntemidir. Daha ziyade çeşitli ekonomik, sosyal ve politik hedeflere ulaşmak için en etkili araçtır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler bunu başarmak ve toplum üyelerinin yaşam standartlarını iyileştirmek ve çeşitli sektörlerde ilerleme sağlamak için çok çaba sarfetmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın önemi iki ana yönde yatmaktadır:

Teorik yönü: Yemen'de sürdürülebilir kalkınma göstergeleri ile küçük ve orta ölçekteki işletmelere yönelik araştırma ve uygulamalı çalışmaların pek çok nedenden dolayı az olması, özellikle son yıllarda resmi verilere ulaşmanın zorluğundandır. Yemen'deki siyasi olaylar ve devam eden savaşın bir sonucu olarak, bu çalışma Yemen'deki kütüphaneler, üniversiteler, araştırma merkezleri ve ilgilenenlerine önemli bir teorik katkı sunmaktadır.

Pratik yönü: Araştırmacılar ve ilgilenenler, Yemen'de sürdürülebilir kalkınmanın çeşitli boyutlarında meydana gelen gelişmeleri tanımlayabileceklerdir. Ekonomik, sosyal ve çevresel mevcut durumun açık bir şekilde yansıtıldığını, Yemen'deki sürdürülebilir kalkınmaya küçük ve orta ölçekteki işletmelerin rolünü, katkısını ve etkisini gözden geçirilebileceklerdir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın konusunu ele almak için, bilimsel araştırmaların analizinde kullanılan tekniklere, ekonomik kalkınma ile küçük ve orta ölçekteki işletmeler için teorik çerçeve sağlamak amacıyla tanımlayıcı ve analitik yaklaşıma güvenilecektir. Ayrıca, 2000-2017 döneminde Yemen'deki sürdürülebilir kalkınma ve küçük ile orta ölçekteki işletmeler gerçeğini gözden geçirerek tümevarımsal yaklaşıma güvenilecektir. Modern nicel analiz yöntemleri (Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (Pls-Sem) ve çalışma verileri analizi için SmartPLS 3 istatistik programı, çalışma döneminde küçük ve orta ölçekteki işletmelerin Yemen'deki sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkisini belirlemek için kullanılacaktır.

Çalışmanın Hipotezleri

KOBİ'ler ile kalkınma arasındaki ilişkiyi belirlemek için keşifsel bir yapısal model formüle ederek aşağıdaki boş hipotezler test edilecektir.

- i. **H₀:** Küçük işletmeler'in (SE) kalkınma(D) üzerinde olumlu bir etkisi yoktur.
- ii. **H₀:** Orta ölçekteki işletmeler'in (ME) kalkınma (D) üzerinde olumlu bir etkisi yoktur.
- iii. **H₀:** Küçük ve orta ölçekteki işletmeler'in (SAM) kalkınma (D) üzerinde olumlu bir etkisi yoktur.

BÖLÜM 1: KÜÇÜK ve ORTA ÖLÇEKTEKİ İŞLETMELER (KOBİ'LER) İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Çalışmanın birinci bölümünde, çeşitli ülkelerin ekonomik kalkınması için önemlerine ek olarak, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin tanımı, özellikleri ve faaliyet alanları açısından kavramsal çerçevesi tartışılmaktadır.

1.1. KOBİ'ler ile İlgili Kavramsal Çerçeve

Bu dönemde, küreselleşmenin yayılmasıyla dünyada hızlı bir şekilde ekonomik, sosyal ve politik değişimler ortaya çıkmaktadır. Bu değişim sürecinin günlük yaşamımızda önemli ölçüde hız kazandığı görülmektedir. Bu olgunun tüm alanlarda hissedildiği bir zamanda ve rekabetin kurulması ve sürdürülmesi piyasa ekonomisinin temeli olduğu için, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin varlığına bağlıdır. Bu bağlamda, KOBİ'lerin faaliyetlerinin etkinliği, ekonomilerinin canlılığının bir ölçüsüdür (Asras ve Müslümov, 2002; Sariaslan, 1996).

Bu hızlı değişim olgusu, KOBİ'lerin değerlendirilmesine ve değişen bakış açılarına da yansır, çünkü bu hızlı değişimin nedeni bilim ve teknolojiye ilişkin ileriye yönelik kaynaklanmaktadır.

Bugün, çokuluslu şirketlerin işletme ve ekonomi dünyasına hükmettiği fikri giderek önemini yitirmektedir. Bunun yerine küresel ekonominin büyüyen açılışı ile küçük ve orta ölçekteki işletmeler bugünün iş dünyasında hakim olacaktır görüşü geçerli olmaya başlamıştır (Naisbitt, 1994).

Bu bağlamda;

Ekonomik ve sosyal hayatta önemli rolleri bulunan KOBİ'ler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasında daha önemli bir rol oynayıp, esnek üretim yapılarına sahip olup, küreselleşme ve bütünleşmelerin var olduğu günümüz dünyasında yüksek uyum kabiliyeti ile denge unsuru olarak yer almaktadır (Madanchian, Hussein, Noordin, and Taherdoost, 2015).

Rekabet ortamında yerel düzeyde faaliyet gösteren KOBİ'ler, Ekonomik küreselleşme ve bütünleşmeye paralel olarak hem yerel hem de küresel rakiplerle mücadele etmelidir.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Yemen'de, KOBİ'lerin sanayi sektörüne ve sosyal yapıya önemli bir tamamlayıcı olduğu görülmektedir. İstihdam, teknik gelişme,

ekonomik kalkınmaya katkılarından dolayı KOBİ'ler 1970'lerden beri büyük bir önem taşımaktadır.

1.2. KOBİ Kavramını Tanımlamada Kullanılan Kriterler

KOBİ tanımı yapılırken zaman, ekonomik gelişme düzeyi, faaliyet gösterilen iş kolu, pazarın büyüklüğü, ürün özellikleri ve kullanılan üretim teknikleri gibi birçok faktör göz önünde bulundurulmaktadır. Her kurum, kendi açısından en önemli faktörleri ele alarak KOBİ kavramını tanımlamaktadır (Şimşek_a, 2002).

Ancak genel olarak KOBİ tanımları, işletme büyüklüğüne göre belirlenmekte, nitel ve nicel olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir. Ancak ülke, kurum, kuruluş ve uzmanlar tarafından nitel tanımlamaların desteğinde, nicel kriterler daha ön planda tutulmuştur (Küçük, 2011; Shi and Li, 2006).

1.2.1. KOBİ'leri Tanımlamada Kullanan Nicel Kriterler

Küçük ve orta ölçekteki işletmeler nitel bir olgu olmasına rağmen, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin tanımı yapılırken en çok kullanılan yol nicel ölçütlerdir. KOBİ'lerin nicel tanımı, devletin teşvik politikalarını uygulamasında, idari bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet bu politikaları uygularken, tarafsız ve objektif olabilmek için bu nicel kriterlere ihtiyaç duymaktadır. Çünkü KOBİ'lerin kesin bir biçimde sınıflandırılması ancak sayısal verilerle mümkün olmaktadır (Durukan ve Müftüoğlu, 2004).

KOBİ'ler açısından nicel kriterler aşağıdaki gibidir;

- Çalışan kişi sayısı,
- Öz sermaye,
- Çalışma sermayesi,
- Sabit sermaye,
- Aktifler toplamı,
- Enerji kullanımı,
- Makine parkı değeri,
- Kullanılan makina, tezgâh sayısı ve gücü,
- Belli zamanda yapılan satış değeri ve kâr,

- Belli zamanda ödenen ücretler,
- Belli zaman içinde kullanılan hammadde,
- Yönetimin bağımlı veya bağımsız olması,
- Sermayenin tek veya birçok kişiye ait olması,
- Üretim hacmi,
- Katma değeri,
- Ödenen vergi miktarı,
- Net sermaye,
- Piyasadaki payı,
- İhracatın satış miktarındaki payı (Şimşek, 2002).

Ancak bu kadar fazla sayıdaki kriterler tanımsızlığa ve karışıklığa yol açtığından, bu kriterler mümkün olduğunca az tutulmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden, içlerinden en anlamlı ve tutarlı olabilecek kriterler ölçüt olarak ele alınmaktadır;

İşgücü: İşgücü, işletme sahiplerinin ve işletme çalışanlarının amaca ulaşabilmesi için yaptıkları zihinsel ve bedensel çabaların tümüdür. Üretim faktörleri arasında en önemli olanıdır. Çünkü KOBİ'lerde özellikle az gelişmiş ülkelerde ve Yemen'de, emek yoğun bir sermaye yapısıdır. Bunun altında ise fabrika ve iş yerlerinde makinaların yetersiz olması gibi nedenler yatmaktadır (Alpugan, 1998).

Ayrıca, işgücü, işletmelerde sabit varlıklar yanında, ikinci potansiyel faktör olması nedeniyle işletmenin ölçek büyüklüğünü veya faaliyet hacmini ifade edebilmesi ve nicel olarak kolaylıkla ölçülebilir olmasından dolayı işletmelerin büyüklüğünü belirlemede ilk sırada yer alan kriter olarak kabul edilmektedir (Üner, 1991).

Makine Sayısı: işletmelerde bulunan makine, tezgah veya tesis sayısı ilk bakışta potansiyel bir üretim faktörü olarak kabul edilmesine rağmen işletmenin çalışma sisteminde birden fazla üretim aşamasının bulunması hali de işletme bünyesindeki makinelerin toplanabilirlik özelliğini kaybettirmektedir. Bu nedenle büyüklük kriteri olarak yetersiz kaldıkları söylenebilir (López-Ortega, Canales-Sanchez, Bautista-Godinez, and Macias-Herrera, 2016).

Üretim Kapasitesi: Kapasite genel olarak işletmenin çalışma hacmi veya üretim kabiliyeti olarak nitelendirilmektedir. Çoğu zaman kapasite büyüklüğü, işletme büyüklüğü ile eş anlamlı kullanılmasına rağmen kapasite kavramının kendisi de işletme

büyüklüğü gibi objektif bir tanıma sahip olmadığından bu yönüyle anlamlı bir kriter olmaktan uzaklaşmaktadır. Kapasite kavramı olarak teorik kapasite, pratik kapasite, fiili kapasite, maksimum kapasite, optimum kapasite vb. gibi hangi kapasite çeşidinin kabul edileceği belirsizdir. Bu nedenle ölçmeye esas olarak alınacak kapasite çeşidine göre sonuç önemli ölçüde değişebilir (Erkan_a, 1990).

Sabit Varlıkların Değeri: İşletmede bulunan sabit varlıklar, işletmeyi ayakta tutan temel yapıtaşlarından biri olarak kabul edilir. Fakat bu değer her işletmede nelerden oluştuğunun belirlenmesi veya değerlendirilmesi zor olacağından yeterli bir nicel kriter olmadığı düşünülmektedir.

Makine Parkı: Sanayi işletmelerinde makineler ve tesisler sabit varlıkların en önemli bölümünü teşkil etmektedir. İşletmelerde makine değerlerinin ön planda tutulması arsa ve bina gibi bazı sabit varlıkları dışlamaktadır.

Makineler fiziki birimleriyle değil maddi değer olarak ele alındığından burada bir toplama sorunu da ortaya çıkmamaktadır. Bazı sakıncalarına rağmen sanayi kuruluşlarında ölçek büyüklüğünün ifadesinde işletmedeki makine parkı değeri özellikle sanayi kuruluşları için işletmede istihdam edilen işgücü sayısı yanında ikinci bir kriter olarak işletmenin ölçek büyüklüğünün belirlenmesinde esas alınmaktadır.

Satış Hasılatı: İşletmelerin ölçek büyüklüğünün belirlenmesinde işgücü ve makine parkının yanında en çok başvurulan nicel kriterlerin birisidir. Özellikle satış tutarına ilişkin istatistiki bilgilerin kolayca temin edilebilmesi, bu nicel kriterin uygulanan açısından cazibesini büyük ölçüde artırabilmektedir. Satış hasılatının en önemli dezavantajı ekonomik dalgalanmalardan çabuk etkilenmesidir. Bir diğer sakıncası da bu nicel kriter vasıtasıyla işletmenin üretim derinliğinin dikkate alınamamasıdır. Satış hasılatının birinci belirleyeni durumunda olan satış miktarı sadece üretim sürecinin sonundaki pazarlama sonucu satış yapılan miktarı vermektedir. Böylece satış miktarında, üretim sürecinde oluşan miktarın ne kadar oluştuğu belirtilmemektedir. Oysaki üretim derinliği işletmenin büyüklüğünün belirleyicilerden birisidir (Erkan_b, 1990).

Katma Değer: İşletmelerin ölçek büyüklüğünün bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Satış miktarına nazaran birtakım avantajlara sahip olan katma değer, bir

işletmede oluşturulan ekonomik değerler toplamını ifade etmektedir. Katma değer, ekonomi bazında işletmenin milli gelire olan katkısını oluşturmaktadır.

Katma değerın işletmeler açısından avantajları şu şekilde sıralanabilir: Enflasyon ortamında işletmenin ürün fiyatlarındaki artışların yanında girdi fiyatları da artacağından katma değer hesaplamasında enflasyonun etkisi giderilmekle beraber işletmenin üretim derinliğinde ifadesini bulmaktadır. İşletmenin üretim sürecini oluşturan üretim aşamasının sayısı arttıkça, satış tutarının aksine, katma değeri de artabilir.

Esas itibarıyla katma değerin işletmenin ölçek büyüklüğünün tespitinde diğer parasal kriterlere göre üstünlüğü tartışılmaz bir gerçektir fakat bu yalnızca teorik anlamda geçerlidir. Uygulamada ve çeşitli istatistiklerde işletmelerin ölçek sınıflandırmasında katma değere ender rastlanmaktadır. Buna karşılık tüm sakıncalarına rağmen satış tutarı işletmelerin tanımlanmasında en çok kullanılan nicel kriterlerden biridir. Bunun nedeni veri toplama kolaylığı olabilir (Erkan, 1990).

1.2.2. KOBİ'leri Tanımlamada Kullanan Nitel Kriterler

İşletme mülkiyeti ile işletme yönetiminin birbirinden ayrılmaması; üretimde kullanılan emek ve sermaye payları, firmanın pazarlık gücü, müşteri ve çalışanlarla ilişkilerin yüz yüzelığı, makine-ekipman kullanım durumu, nitel kriterler arasında sayılabilir. Çoğunlukla uygulanan sınıflama ve tanımlama kriterleri, işçi sayısı ve sermaye temeline dayanmaktadır (Üner, 1991).

Nicel kriterlerin yanı sıra KOBİ'leri belirlemede kimi nitel kriterlerden de yararlanılmaktadır. Bu kriterleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. Meral., Fazlıoğlu, Mustafa Akan., Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı., 1997) ;

- Bağımsız yönetim (işletme yöneticisinin aynı zamanda işletmenin sahibi olması),
- İşletmenin çalışmalarını yöresel olarak sürdürmesi (işletmenin genel ve yerel pazarın gereksinimlerini karşılaması),

- İşletme sahibinin işletme sermayesinin tamamına veya büyük bölümüne sahip olması,
- İşletmenin çalışmalarını sürdürdüğü iş kolu içinde küçük bir yere sahip olması,
- İşletmenin çalışmalarını sürdürme payı, alıcı ve satıcılarla olan pazarlık gücü,
- İş bölümü ve uzmanlaşma derecesi,
- Sermayenin sınırlı ve yetersiz oluşu,
- Yönetim tekniklerinin uygulanmaması ve yetersizliliği.

Yemen'de nicel açıdan KOBİ olarak değerlendirilebilen işletmelerin tamamına yakın bir bölümü yukarıda sayılan nitel kriterlere de sahiptir. Öncelikle bu işletmelerin önemli bölümünde işletme sahibi aynı zamanda işletmesinin yönetcisidir. Yabancı kaynaklardan yararlanabilme olanakları oldukça sınırlı olan bu işletmeler, çalışmalarını büyük ölçüde kendi öz kaynakları ile finanse etmektedirler. Bu işletmelerin büyük çoğunluğu yerel pazarların ihtiyaçlarını ve taleplerini karşılayan işletmeler niteliğindedirler. Bu da işletmelerin dışarı açılmalarına engel olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelere genel bir tanım verilmek istendiğinde şu nitel tanımdan yola çıkılabilir: KOBİ'lerin en önemli özelliği girişimcilik, yöneticilik ve mülkiyetin aynı kişide toplanması durumudur.

Tüm Dünyada araştırmacılar, kuruluşları nitel ve nicel özelliklerini dikkate alarak bazen büyük ve küçük bazen de büyük, orta ve küçük diye ayırt etmektedirler.

Burada bahsedilen kavramlar büyüklüğün göreceliğini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu sebeple büyük, orta, küçük kavramlarının kastettiği büyüklük ülkeler ve sektörler arasında farklılık göstermektedir (Çelik ve Karadal, 2007; Üner, 1991).

Bu açıklamalarımıza bağlı olarak sayısal verilere göre işletmeleri tasnif edecek olursak, genel olarak kuruluşlar aşağıdaki şekilde farklılaşmaktadır;

- Mikro İşletmeler
- Küçük İşletmeler
- Orta Büyüklükteki İşletmeler
- Büyük İşletmeler
- Çok Uluslu İşletmeler (Tekin, 2015).

Şimdi öncelikle dünyadaki KOBİ tanımları, ardından Yemen'deki KOBİ tanımları incelenecektir:

1.3. Gelişmiş Olan Ülkelerde KOBİ Tanımları

KOBİ hemen her ülkede kullanılan, ancak üzerinde tanım birliğine varılamamış olan bir kavramdır. Daha çok göreceli bir büyüklüğü ifade eden KOBİ'nin bu özelliği, ülkeden ülkeye hatta aynı ülkenin farklı iş kollarına göre bile değişebilmektedir.

Devletin çeşitli ölçeklerdeki işletmelere mali ve teknik destek sağlaması ya da vergi indirimi, teşvik gibi çeşitli ayrıcalıklar tanınması durumunda KOBİ'leri tanımlama zorunluluğu doğmakta böylece yardımı yapacak devlet kuruluşu tarafından destek sağlanacak işletmelerle ilgili ayırıcı bir tanım elde edilmiş olmaktadır.

KOBİ'lerin tanımı konusunda yaşanan karmaşa, sağlıklı bir çalışmanın yapılmasına da mani olmaktadır. Genel kabul edilmiş bir KOBİ tanımının yapılması, daha çok devlet desteklerinden yararlanıp, kredi imkanlarını kullanmak ve ilgili danışmanlık kurumlarından destek alıp anlaşmalar yapabilmeyi sağlar. Bunlara ilave olarak devlet açısından da her türlü işletmenin geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin politikaların belirlenmesinde de KOBİ tanımı önemli rol oynamaktadır.

Eğer genel kabul gören bir tanım geliştirmek mümkün değilse, niçin KOBİ'ler için bir tanım yapmaya kendimizi zorluyoruz? Bu sorunun cevabı şu şekilde verilebilir: Tüm ülkeler küçük ve orta ölçekteki işletmelerin (Kaya, 2017):

- Ekonomide rekabetin yerleşmesi ve sürdürülmesi için vazgeçilmez temel ekonomik birimler olduklarına,
- Ekonomiyi kemikleşmekten ve çökmekten koruyarak canlılık getirdiklerine,
- Değişme ve yenilikleri hemen uygulamaya koyma esnekliğine sahip oldukları için yenilikçi olduklarına ve sanayileşme sürecini hızlandırdıklarına,
- Geniş toplum kesimlerinin yaratıcı fikirlerinin ortaya çıkmasına ve dolayısıyla ekonomik gelişmenin hızlanmasına katkıda bulunduklarına,
- İstihdam yaratma kaynağı olmaları nedeniyle toplumsal düzenin temeli ve istikrarın garantisi olduklarına ve bölgesel kalkınmayı hızlandırarak küçük yerleşim yerlerinden metropollere göçü engellediklerine inanılmaktadır (Koçel, 2011).

1.3.1. Türkiye’de KOBİ Tanımları

Türkiye'nin 2023 vizyonuna uygun olarak öncelikle Türkiye'nin odaklanması gereken temel sorunlar olan 10. Kalkınma Planı belirlenmiş ve bu sorunlar stratejik alanlar açısından gruplandırılmış olup ardından sorunlara ilişkin çözüm yöntemleri stratejik hedeflere dönüştürülmüştür.

Türkiye'de genel olarak KOBİ'lerle ilgili tanım yapan yasalar vardır. Bunlar Türk Ticaret Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu, Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu, Sanayi Sicili Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) Kanunudur (Emin, 2016).

KOBİ'ler Türkiye ekonomisinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Tüm işletmelerin yüzde 91,9'unu oluştururlar, tüm istihdamın yüzde 78'ini temsil ederler ve GSYİH'nın yüzde 55'ini ve toplam yatırımın yüzde 50'sini oluştururlar (Başçı ve Durucan, 2017).

Türkiye'de KOBİ tanımının kriterleri aşağıda tablo şeklinde verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'de KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan Sayısı		Yıllık Gelir (TL)		Yıllık Bilanço Değeri (TL)
Mikro İşletme	< 10	ve	≤1 Milyon	veya	≤1 Milyon
Küçük İşletme	10-49		≤8 Milyon		≤8 Milyon
Orta Ölçekteki İşletme	50-249		≤40 Milyon		≤40 Milyon

Kaynak: (“Definitions and Regulations - KOSGEB - Small and Medium Enterprises Development Organization,” n.d.) <https://en.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/5667/definitions-and-regulations>, Erişim Tarihi: 03/12/2019.

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere Türkiye’deki KOBİ tanımı Çalışan Sayısı ve Yıllık Gelir veya Yıllık Bilanço Değeri kriter alınarak yapılmıştır.

Çalışan sayısı 10'dan az olan, yıllık net satış hasılatı 1 milyon TL veya daha az olan ve yıllık mali bilançosu 1 milyon TL veya daha az olan işletmeler mikro işletmeler.

Çalışan sayısı 10 ile 50 arası olan, yıllık net satış hasılatı 8 milyon TL veya daha az olan ve yıllık mali bilançosu 8 milyon TL veya daha az olan işletmeler küçük işletmeler,

Çalışan sayısı 50 ile 249 olan, yıllık net satış hasılatı 40 milyon TL veya daha az olan ve yıllık mali bilançosu 40 milyon TL veya daha az olan işletmeler orta ölçekteki işletmeler olarak adlandırılmaktadır.

En fazla 40 milyon TL tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilir.

Türkiye Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)'e göre:

- 1-5 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekteki,
- 5-100 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekteki,
- 100-200 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak değerlendirilir.

1.3.2. Avrupa Birliği KOBİ Tanımı

AB'nin KOBİ tanımına uyumunun sağlanması sonrası, KOBİ'lere ilişkin tüm uygulamalarda AB'ye uyumlu bir tanımın kullanılması amacıyla gerekli yasal düzenlemenin gerçekleştirilmesine yönelik olarak çalışmalar başlatılmış, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından çalışmalar yürütülerek, 16 Nisan 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren '5331 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Çıkan Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine İlişkin Kanun' çerçevesinde tanımın belirlenmesine yönelik hukuki altyapı oluşturulmuştur. Bu kanuna istinaden yürütülen “KOBİ Tanımı” uyum çalışmaları çerçevesinde hazırlanan “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, 2005/9617 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 18 Kasım 2005 ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Berisha and Pula, 2015).

Yönetmelik'in amacı, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımının belirlenmesi ve bu tanımın tüm kurum ve kuruluşların uygulamalarında esas alınmasının sağlanmasıdır. Yönetmelikle birlikte KOBİ'lerin fonlardan yararlanmak için yapacakları başvurularda dolduracakları model beyannameler ve başvuru formları da AB uygulamalarına uyumlu olarak hazırlanmıştır. Böylece AB sürecinde KOBİ'ler alanının öncelikleri arasında yer alan KOBİ tanımının AB tanımı ile uyumlaştırılması yükümlülüğü gerçekleşmiş bulunmaktadır. AB'nin KOBİ tanımı Mikro, Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin

Çalışan Sayısı, Yıllık Geliri ve Yıllık Bilanço Değeri esas alınarak hazırlanmıştır (Guide, 2016).

Bu süreç doğrultusunda hazırlanan KOBİ tanımı, tablo olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Avrupa Birliği Sürecinde KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan Sayısı		Yıllık Gelir (€)		Yıllık Bilanço Değeri (€)
Mikro İşletme	< 10	ve	≤€2 Milyon	veya	≤€2Milyon
Küçük İşletme	10-49		≤€10 Milyon		≤€10 Milyon
Orta Ölçekteki İşletme	50-249		≤€50 Milyon		≤€43 Milyon

Kaynak: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/conferences/state-aid/sme/smedefinitionguide_en.pdf, Erişim Tarihi: 07/12/2019.

Yukarıdaki tabloda belirtilen veriler aşağıdaki paragraflarda açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışan sayısı 10'dan az olan, yıllık net satış hasılatı 2 milyon euro veya 2 milyon euro'dan az olan ve yıllık mali bilançosu 2 milyon euro veya 2 milyon euro'dan az olan işletmeler mikro işletmeler.

Çalışan sayısı 50'den az olan, yıllık net satış hasılatı 10 milyon euro veya 10 milyon euro'dan az olan ve yıllık mali bilançosu 10 milyon euro veya 10 milyon euro'dan az olan işletmeler küçük işletmeler.

Çalışan sayısı 250'dan az olan, yıllık net satış hasılatı 50 milyon veya 50 milyon euro'dan az olan ve yıllık mali bilançosu 43 milyon veya 43 milyon euro'dan az olan işletmeler orta ölçekteki işletmeler, olarak adlandırılmaktadır.

2015 yılında 250'den az kişiyi istihdam eden işletmeler, AB'deki tüm işletmelerin %99'unu oluşturmaktadır. Ayrıca 250 kişiden az çalışanı olan işletmelerin yaklaşık %94'ü bağımsızdır (World Bank., 2018).

1.3.3. Amerika'(ABD) da KOBİ Tanımları

Amerika Birleşik Devletleri'nde, çoğu sanayi ülkesinde olduğu gibi, KOBİ'ler hem istihdam hem de işletme sayısının büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri istatistiklerine göre Amerika'da 5.6 milyon işveren vardır. % 97.7'sinin 500'den az çalışanı, % 98.2'sinin 100'den az çalışanı, % 87.01'inin 20'den az çalışanı vardır(No, 2010).

ABD'de KOBİ kavramının tanımı, iş verilerinin toplanmasını ve değerlendirilmesini standartlaştırmak ve kolaylaştırmak için ABD, Kanada ve Meksika merkezli oluşturulan bir sistem olan Kuzey Amerika Sanayi Sınıflandırma Sistemi'ne (NAICS) bağlı olarak sektörden sektöre değişiklik gösterebilmektedir.

Örnek olarak üretimde, bir KOBİ en fazla 500 çalışana sahip işletmeler olarak tanımlanırken, toptan alışverişlerde genellikle en fazla 100 çalışan olarak tanımlanmaktadır. Sektörler içindeki aralıklar çok farklılık gösterebilir. Misal, Taşocakçılığı, Madencilik, Petrol ve Gaz Çıkarma sektöründe, nikel ve bakır cevheri madenciliği ile hemhal olan bir işletmenin 1500 çalışanı olabilir ve hala KOBİ statüsünde değerlendirilebilirken, gümüş cevheri madenciliği ile alakalı bir iş ancak 250 çalışana sahip olabilir (“Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) - Definition, Importance,” n.d.)¹.

Tablo 3: ABD’de İş Gören Sayısına Göre İşletme Ölçeği

Ölçek	Çalışan Sayısı
Küçük İşletmeler	1-499
Orta İşletmeler	500-1499
Büyük İşletmeler	1500 Kişiden Fazla

Kaynak: <https://www.bls.gov/bdm/bdmfirmssize.htm>, Erişim Tarihi: 15/12/2019.

Yukarıdaki tabloda belirtilen veriler aşağıda açıklanmıştır;

Çalışan sayısı 500'den az olan küçük ölçekteki işletmeler, çalışan sayısı 1500'den az olan orta ölçekteki işletmeler, çalışan sayısı 1500'den daha fazla olan büyük ölçekteki işletmeler olarak tanımlanmaktadır.

KOBİ'ler için SBA Ofisi (SBA Savunuculuğu) tarafından kullanılan tanım en açık olanıdır. 500'den az çalışanı olan tüm işletmeleri kapsamaktadır. ABD'nin tüm sektörlerinde verilerini firma büyüklüğüne göre tanımlamak için bu tanımlı kullanılmaktadır (Commission, 2014).

Aşağıdaki tablo, ABD devlet kurumu tarafından çalışan sayıları ve şirketin yıllık gelir standartları ile KOBİ tanımındaki farklılıkları göstermektedir.

¹<https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/small-and-medium-sized-enterprises-smes/> 14-12-2020.

Tablo 4: USITC (ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu) Rapor 1. Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Tanımları

(ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu) KOBİ Standart Verileri	İmalat ve ihracat dışı hizmet firmaları ^a	İhracat hizmetleri firmaları ^b		Çiftlikler
		Çoğu	Yüksek değer ^c	
Çalışan Sayısı	< 500	< 500	< 500	< 500 ^d
Gelir	Uygulanamaz	≤ \$7 million	≤ \$25 million	< \$250,000
Kurum Belirleme	SBA Savunuculuğu ^e	SBA/ SBA Savunuculuğu ^f	SBA/ SBA Savunuculuğu ^f	USDA
Veri Kaynağı	ABD Sayımı	ORBIS	ORBIS	USDA

Kaynak: <http://www.usitc.gov>, Erişim Tarihi: 17/12/2019.

Not: a: İhracatçı ve ihracatçı olmayan imalat firmalarını ve ihracatçı olmayan hizmet firmalarını içerir.

b: Büyüklük ve ihracat potansiyeli temelinde ve toptan ticaret hizmetlerini içerir; profesyonel, bilimsel, teknik hizmetler, finans ve sigorta hizmetlerine göre seçilmektedir.

c: Bilgisayar hizmetleri bu kategorideki tek sektördür.

d: Bu eşik Komisyon personeli tarafından sektörler arasındaki tanımları kısmen uyumlu hale getirmek için getirilmiştir; tanımlayan kurum tarafından dayatılmamıştır.

e: Sayım verilerinden SAB Savunuculuğu.

SAB: ABD Küçük İşletme Teşkilatı

ORBIS: Firma düzeyinde istatistiksel bilgileri birleştiren ticari bir veritabanıdır.

USDA: ABD Tarım Bakanlığı.

Örnek olarak tabloda belirtildiği üzere İmalat ve İhracat dışı hizmet firmaları ve çiftliklerde çalışan sayısı 500'den az olması gerekirken, gelir firmalarda uygulanamaz ve çiftliklerde 250 bin Dolar'dan az olması gerekmektedir (Guide, 2016).

1.3.4. Japonya'da KOBİ Tanımı

Japonya'da KOBİ tanımlanırken, çalışan sayısı ve sermaye miktarları dikkate alınmıştır. Ölçeğe göre daha ayrıntılı bir tanımda, imalat sanayi sektöründe 5'ten az işçi çalıştıran işletmeler mikro, 20'den az işçi çalıştıran işletmeler çok küçük, 20 ile 299 işçi çalıştıran işletmeler ise Küçük ve Orta Boy İşletme olarak kabul edilmektedir. İmalat sanayindeki KOBİ'lerin sermayesi, 100 Milyon Yen'den fazla olmamaktadır.

Japonya'daki KOBİ'lerin sayısı yaklaşık 3.809 milyon ve Çalışan sayısı 33.61 milyondur.

Aşağıdaki tabloda, Japonya'da sektör bazında KOBİ tanımları yapılmaktadır.

Tablo 5: Japonya'da KOBİ Tanımı

İş Tipi /SEKTÖR	KOBİ'ler		Mikro işletmeler
	Belirtilen sermaye	Çalışan sayısı	Çalışan sayısı

İmalat Sanayi ve Diğerleri	300 milyon Yen' e kadar	300 Kişiyeye kadar	20 Kişiyeye kadar
Toptan Ticaret Endüstrisi	100 milyon Yen' e kadar	100 Kişiyeye kadar	5 Kişiyeye kadar
Hizmet Sektörü	50 milyon Yen' e kadar	100 Kişiyeye kadar	5 Kişiyeye kadar
Perakende Ticaret Endüstrisi	50 milyon Yen' e kadar	50 Kişiyeye kadar	5 Kişiyeye kadar

Kaynak: METI (Ministry of Economy, Trade and Industry)

https://www.chusho.meti.go.jp/sme_english/outline/, html, Erişim Tarihi: 22/12/2019.

Yukarıda tabloda belirtildiği üzere Japonya'da Hizmet Sektörü'nde KOBİ'lerin belirttiği sermaye en fazla 50 Milyon Yen, çalışan sayısı en fazla 100 kişi olabilirken, İmalat Sanayi gibi sektörlerde KOBİ'lerin belirttiği sermaye 300 Milyon Yen ve çalışan sayısı ise 300'e kadar çıkabilmektedir. Mikro İşletmeler'de ise çalışan sayısı İmalat Sanayi'nde en fazla 20, Hizmet Sektörü'nde ise 5 kişi olmaktadır.

1.3.5. Malezya'da KOBİ'lerin Tanımı

Büyükliklerine rağmen, Malezya'daki KOBİ'lerin toplam katkıları oldukça fazladır. Malezya'daki tüm işyerlerinin % 98,5'i KOBİ'dir ve 2018'de KOBİ'ler ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYİH) 521,7 milyar RMB'sine katkıda bulunmuştur. KOBİ'ler şu anda Malezya'nın iş gücünün %70'ine 5,7 milyon iş sağlamaktadır.

Örneğin, orta ölçekteki işletmelerin imalattaki satış cirosu 15-50 milyona RM ve çalışan sayısı 75-200 'e, Hizmet ve diğer sektörlerde ise satış cirosu 3-20 milyon RM ve çalışan sayısı 30-75 'e ulaşmaktadır (Madanchian et al., 2015).

Malezya' da aşağıdaki tabloda görüleceği gibi işletmeler istihdam ettikleri işçi sayısına, satış cirosuna göre sınıflandırılmaktadır, Buna göre Malezya KOBİ tanımı Tablo'daki gibi yapılmaktadır.

Tablo 6: Malezya'da KOBİ'lerin Tanımı

Kategori	Mikro	Küçük	Orta
İmalat	300.000 RM'den az satış cirosu/ 5'ten az tam zamanlı çalışan	300.000-15 milyon RM satış cirosu/ 5-75 tam zamanlı çalışan	15-50 milyon RM satış cirosu/ 75-200 tam zamanlı çalışan
Hizmetler ve Diğer Sektörler		300.000-3milyon RM satış cirosu/ 5-30 tam zamanlı çalışan	3-20 milyon RM satış cirosu/ 30-75 tam zamanlı çalışan

Kaynak: <https://www.smebank.com.my/en/about-us/sme-definition>, Erişim Tarihi: 27/12/2019.

Tabloda görüldüğü üzere Malezya'da İmalat Sektörü'nde Mikro ölçekteki işletmeler 300 bin RM'den az satış cirosu ve 5'ten az tam zamanlı çalışan, Küçük ölçekteki işletmeler 300.000-15 milyon RM satış cirosu ve 5-75 tam zamanlı çalışan, Orta ölçekteki işletmeler ise 15-50 milyon RM satış cirosu ve 75-200 tam zamanlı çalışan olarak tanımlanmaktadır.

1.3.6. Çin'de KOBİ Tanımı

Çin'de KOBİ'ler endüstri kategorisine, çalışan sayısına, yıllık gelirlere ve işletmenin oluşturan toplam varlıklarına göre tanımlanmaktadır.

KOBİ 1,000'den fazla çalışana sahiptir; orta ölçekteki işletmeler 301-1000 çalışandan oluşur; küçük işletmeler 20-300 arasında, mikro işletmeler 20'den az çalışana sahiptir. Bu nedenle Çin'de KOBİ'ler olarak kabul edilen KOBİ'ler, diğer ülkelere nispeten büyük olabilmektedir.

Esas olarak tüm işletmelerin %90'ını oluşturan Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler'den oluşan Çin'in özel sektörü, vergi gelirlerinin %50'sinden, GSYİH'nın %60'ından fazlasına ve kentsel istihdamın %80'inden fazlasına katkıda bulunmaktadır. Özel işletmelerin istihdam yaratma, ekonomik büyümeyi ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmenin ana dayanağı olduğu savunulmaktadır (Dominguez and Mayrhofer, 2018; Luo et al., 2009).

Tablo 7: Çin'de KOBİ Tanımı

Endüstri Türü	KOBİ'ler	Orta	Küçük	Mikro
İmalat	Çalışan <1.000 Gelir <400 milyon ¥	Çalışan ≥300 Gelir ≥20 milyon ¥	Çalışan ≥20 Gelir ≥3 milyon ¥	Çalışan <20 Gelir <3 milyon ¥
Toptan	Çalışan <200 Gelir <400 milyon ¥	Çalışan ≥20 Gelir ≥50 milyon ¥	Çalışan ≥5 Gelir ≥10 milyon ¥	Çalışan <5 Gelir <10 milyon ¥
Perakende	Çalışan <300 Gelir <200 milyon ¥	Çalışan ≥50 Gelir ≥5 milyon ¥	Çalışan ≥10 Gelir ≥1 milyon ¥	Çalışan <10 Gelir <1 milyon ¥
Yazılım ve IT Hizmeti	Çalışan <300 Gelir <100 milyon ¥	Çalışan ≥100 Gelir ≥10 milyon ¥	Çalışan ≥10 Gelir ≥0.5 milyon ¥	Çalışan <10 Gelir <0.5 milyon ¥

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm> <https://www.china-riefing.com/news/china-issues-classification-standards-for-smes/> , Erişim Tarihi:05/01/2020.

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere Çin'de İmalat Sektörü'nde KOBİ'lerin çalışan sayısı 1000'den az, geliri 400 milyon YUAN'dan az olmaktadır. Orta Ölçekteki İşletmeler'de Çalışan sayısı 300 veya daha fazla, gelir en düşük 20 milyon YUAN olmaktadır. Küçük Ölçekteki İşletmeler'de çalışan sayısı en düşük 20 işçi, gelir ise en az 3 milyon YUAN olmaktadır. Mikro Ölçekteki İşletmeler'de ise çalışan sayısı 20 işçiden az, gelir ise 3 milyon YUAN'dan az olmalıdır.

1.3.7. Tayland'da KOBİ Tanımı

KOBİ'ler çalışan sayısı ve toplam sabit varlıkların (arazi hariç) değerlerine göre sınıflandırılmaktadır.

2015 yılında Tayland'daki KOBİ sayısı 2.736.744 veya toplam işletme sayısının %99,73'üdür. İşletmenin çoğunluğu, ülkenin toplam işletme sayısının %99,26'sını oluşturan küçük ölçekteki işletmeler iken, orta ölçekteki işletmeler %0,47'dir.

KOBİ'ler toplam istihdamın %80,30'unu karşılamaktadır. KOBİ'ler GSYİH'sinin %39,6'sını katkı yapmaktadır. Küçük işletmeler %27,8'ine ve orta ölçekteki işletmeler %11,8'ine katkıda bulunduğunu belirtmektir (Srinuan, 2014).

Tablo 8: Tayland'da KOBİ Tanımı

Tip	Küçük		Orta	
	Çalışan Sayısı	Arazi Hariç Sabit varlıklar (THB Mil.)	Çalışan Sayısı	Arazi Hariç Sabit varlıklar (THB Mil.)
İmalat	<50	<50	51-200	>50 - ≤200
Hizmetler	<50	<50	51-200	>50 - ≤200
Toptan	<25	<50	26- 50	>50 - ≤100
Perakende	<15	<30	16-30	>30 - ≤ 60

Kaynak: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/101440/1/79536265X.pdf> https://read.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/financing-smes-and-entrepreneurs-2016_fin_sme_ent-2016-en#page35 11-1-2020

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere Tayland'da İmalat Sektörü'nde Küçük Ölçekteki İşletmeler'de Çalışan Sayısı 50'den az ve Arazi Hariç Sabit varlıklar (THB Mil.) da 50 milyon'dan az olmaktadır. Orta Ölçekteki İşletmeler'de Çalışan Sayısı ise 51-200 ve Arazi Hariç Sabit varlıklar (THB Mil.) da 50 ile 200 milyon arası olmaktadır. Toptancılık'ta ise Küçük Ölçekteki İşletmeler'de çalışan sayısı 25'den az ve Arazi Hariç Sabit varlıklar (THB Mil.) da 50 milyon'dan az olmaktadır. Orta Ölçekteki İşletmeler'de

Çalışan Sayısı ise 26-50 ve Arazi Hariç Sabit varlıklar (THB Mil.) da 50 ile 100 milyon arası olmaktadır.

1.3.8. Hindistan’da KOBİ Tanımı

KOBİ’ler Hindistan'daki ekonomik büyümenin en önemli itici güçlerinden biri sayılmaktadır. Üretim kapasitelerinin genişletilmesinde, bölgesel farklılıkların azaltılmasında ve servet dağılımında bir denge yaratılması hususunda önemli bir rol oynamaktadır. Hindistan büyük altyapı sorunları, uygun piyasa bağlantıları ve kurumsal kredi eksikliği ile karşı karşıya kalsa da KOBİ sektöründe muazzam bir büyüme yaşamaktadır.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin gayri safi yurtiçi hasılasının % 8'ine, imalat sektöründe % 45'e ve ihracat sektöründe %40'a katkıda bulunduğu görülmekte, ancak en büyük katkı %69'luk oranla istihdam sektöründedir (“About SME in India | SME Chamber of India,” n.d.).

Tablo 9: Hindistan’da KOBİ Tanımı

Açıklama	İmalat-Tesis ve Makinelere Yatırım	Hizmet-Teçhizatlara Yatırım
Mikro	> 62,500 (\$)	> 25,000 (\$)
Küçük İşletme	62,500 - 1.25 milyon (\$)	25,000 - 0.5 milyon (\$)
Orta	1.25 -2.5 milyon USD(\$)	0.5 - 1.5 milyon (\$)

Kaynak: http://www.eisbc.org/definition_of_indian_smes.aspx, Erişim Tarihi: 18/01/2020.

Tabloda belirtildiği üzere Hindistan'da İmalat Sektörü'nde Tesis ve Makinelere Yatırım Mikro Ölçekteki İşletmeler'de 62,500 DOLAR'dan fazla, Küçük Ölçekteki İşletmeler'de 62,500-1.25 milyon DOLAR arası, Orta Ölçekteki İşletmeler'de ise 1.25-2.5 milyon DOLAR olmaktadır. Hizmet Sektörü'nde ise teçhizatlara yatırımlar Mikro Ölçekteki İşletmeler'de 25,000 DOLAR'dan fazla Küçük Ölçekteki İşletmeler'de 25,000- 0.5 milyon DOLAR arası, Orta Ölçekteki İşletmeler'de ise 0.5-1.5 milyon DOLAR arası olmaktadır.

1.3.9. OECD’de KOBİ Tanım

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) orta ve küçük büyüklükteki sanayi konusundaki sınıflandırmasına yalnızca kuruluşta çalışan işçi sayısı alınmaktadır.

(DESİYAP Raporu.) Aşağıdaki tabloda OECD'nin tanımı görülmektedir (O. Publishing, 2010).

Tablo 10: OECD'de KOBİ Tanım

İşletme Ölçeği	Çalıştırılan İşçi Sayısı
Çok Küçük İşletme	20'den az işçi
Küçük İşletme	20-99 işçi
Orta Ölçekteki İşletme	100-499 işçi
Büyük İşletme	500'den çok işçi

Kaynak: <https://data.oecd.org/searchresults/?q=SME>, Erişim Tarihi: 22/01/2020.

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere, 20'den az işçi çalıştıran kuruluşlar çok küçük işletme, 20-99 arası işçi çalıştıran kuruluşlar küçük işletme, 100 - 499 arası işçi çalıştıran kuruluşlar orta ölçekteki işletme, 500 ve daha fazla işçi çalıştıran kuruluşlar ise büyük işletme olarak tanımlanmaktadır.

1.4. Arap ülkelerinde KOBİ Tanımı

Arap ülkelerinde son zamanlarda küçük ve orta ölçekteki işletmelere dikkat etmişlerdir, çünkü bu sektörün ekonomik yapısının katma değerini, istihdamını ve çeşitlendirmesini artırmadaki rolüne ikna olmuşlardır. Bu işletmelerin GSYİH'ya katkısının Mısır'da %80 Tunus'ta %73 Ürdün'de %40, BAE'de %39, Cezayir'de %35, Suudi Arabistan'da %33, Fas'ta %29, Umman'da %23 ve Filistin'de %16 olduğu tahmin edilmektedir (A. Publishing, 2017).

İstihdama katkıda bulunma açısından KOBİ sektörü, bazı Arap ülkelerinde iş fırsatları yaratmada ve işsizliği göreceli olarak azaltmada önemli bir kaynaktır. Bu işletmelerin sektörde istihdama katkısı %10-%32 arasında değişmektedir. Tunus'ta %31, BAE'de %27.4, Ürdün'de %24.7, Mısır'da %20.4, Irak'ta %20.2, Suudi Arabistan'da %15.8 ve Katar'da %9.9'tur (Sharma, 2018).

Küçük ve orta ölçekteki işletmeleri tanımlarken, Arap ülkeleri yıllık satış hacmi ve yatırılan sermaye gibi işçi sayısına ek olarak birçok kriteri aşağıdaki tabloda olduğu gibi kullanmaktadır;

Tablo 11: Arap Ülkeler’de KOBİ Tanımı

Ülke		Mikro	Küçük	Orta
Bahreyn	Çalışan Sayısı	<5	5 - 50	51 - 100
	Yatırım sermayesi (BHD)	1 – 50,000	51,000- 1 Mil.	1 Mil.- 3 Mil.
Birleşik Arap Emirlikleri	Ticaret: Çalışan Sayısı	<5	5-50	51-200
	Ticaret: Satış (AED)	< 3 Mil.	<50 Mil.	<250 Mil
	İmalat: Çalışan Sayısı	<10	10-100	101-250
	İmalat: Satış (AED)	< 3 Mil.	<50 Mli.	<250
	Hizmet: Çalışan Sayısı	<5	6 - 50	51 - 200
	Hizmet: Satış (AED)	< 2 Mil.	< 20 Mil.	<200 Mil.
Cezayir	Çalışan Sayısı	1-9	10-49	50-250
	Satış (DZD)	<20 Mil.	<200 Mil.	<1 Milyar
Fas	Çalışan Sayısı	<6	6-49	50-199
	Satış(MAD)	≤ 10 Mil.	≤200 Mil.	
Filistin	Çalışan Sayısı	1 – 4	5 - 9	10 - 10
	Yatırım sermayesi (USD)	20,000'e kadar	20 bin – 200 bin	200 bin- 500,000 bin
Irak	Çalışan Sayısı	1-2	3-9	10-24
Katar	Çalışan Sayısı	1 – 10	11 - 50	51 - 250
	Satış (QAR)	< 1Mil.	1 Mil.- 20 Mil.	20 Mil- 100 Mil
Kuveyt	Çalışan Sayısı	<10	11 - 50	51 - 150
	Yatırım sermayesi (KWD)		< 750,000	>750 bin- ≤ 1.5 Mil.
Libya	Çalışan Sayısı	<10	10-50	51-80
	Sabit varlık değeri (LYD)	≤250,000	≤1000,0000	≤5000,000
Lübnan	Çalışan Sayısı	1 – 9	10 - 50	50 - 100
	Satış (LBP)	< 500,000	500 bin – 5 Mil.	5 Mil.- 25 Mil.
Mısır	Çalışan Sayısı	1 – 10	11 – 200	>200
	Satış (EGP)	< 1Mil.	1 Mil.- 50 Mil.	51Mil.- 200Mil.
	Yatırım sermayesi (EGP)	<50 bin	Sanayi tesisler: 50 bin- 5 Mil.	Sanayi tesisler: 5 Mil.-15 Mil.
			Sanayi olmayan tesisler: < 3 Mil.	Sanayi olmayan tesisler: 3 Mil.-5 Mil.
Moritanya	Çalışan Sayısı	<10	>10	
	Yatırım sermayesi(MRO)		50 Mil- 200 Mil	
Sudan	Çalışan Sayısı	1-10	10-49	50-200
	Satış (SDG)	<1 Mil.	1Mil.-50Mil	50Mil.-200Mil.
Suudi Arabistan	Çalışan Sayısı	1 – 5	6 - 49	50 - 500
	Satış(SAR)	<3 Mil.	3 Mil.- 40 Mil.	41 Mil.- 200 Mil.
Tunus	Çalışan Sayısı	<6	6 - 49	50 - 199
	Yatırım sermayesi (TND)	< 15 Mil.		
Umman	Çalışan Sayısı	<5	6 - 25	26 - 99
	Satış (OMR)	<100,000	100 bin – 500 bin	< 3 Mil.
Ürdün	Çalışan Sayısı	<5	5 - 20	21 - 100
	Satış (JOD)	<100,000	100,000-1 Mil.	1Mli.-3 Mil.

Kaynak: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/202001/sme_policy_index_semed_2018_ar.pdf, Erişim Tarihi: 24/01/2020.
https://www.findevgateway.org/sites/default/files/publications/files/tqrry_byy_lmshrw_lsgyr_wlmtwt_10_ktwbr_2017.pdf, Erişim Tarihi:26/01/2020.

Tabloda belirtildiği üzere Arap Ülkeler'i arasında KOBİ farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Mesela Bahreyn'de KOBİ, Çalışan Sayısı ve Yatırım Sermayesi

üzerinden tanımlanmaktadır. Bahreyn'de Mikro Ölçekteki İşletmeler'de çalışan sayısı 5'ten az, Küçük Ölçekteki İşletmeler'de 5 ile 50 arası ve Orta Ölçekteki İşletmeler'de 51 ile 100 arası olmaktadır. Yatırım Sermayesi ise Mikro Ölçekteki İşletmeler'de 1 ile 50 bin Bahreyn Dinarı, Küçük Ölçekteki İşletmeler'de 51 bin ile 1 milyon Bahreyn Dinarı, Orta Ölçekteki İşletmeler'de ise 1 milyon ile 3 milyon Bahreyn Dinarı arası olarak tanımlanmaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri'nde KOBİ, Ticaret alanında Çalışan Sayısı ve Satış (AED), İmalat alanında Çalışan Sayısı, Satış ve Hizmet alanında Çalışan Sayısı ve Satış olarak tanımlanmaktadır. Ticaret alanında Çalışan Sayısı Mikro Ölçekteki İşletmeler'de 5 kişiden az, Küçük Ölçekteki İşletmeler'de 5-50 arası ve Orta Ölçekteki İşletmeler'de 51-200 arası olmaktadır. Ticaret alanında Satış Mikro Ölçekteki İşletmeler'de 3 milyon AED'den az, Küçük Ölçekteki İşletmeler'de 50 milyon AED'den az, Orta Ölçekteki İşletmeler'de ise 200 milyon AED'den az olmaktadır. İmalat alanında Çalışan Sayısı Mikro, Küçük, Orta Büyüklükteki İşletmeler'de sırasıyla 10'dan az, 10 ile 100 arası ve 101 ile 250 arası olmaktadır. İmalat Alanında Satış ise Mikro, Küçük, Orta Büyüklükteki İşletmeler'de sırasıyla 3 milyon AED'den az, 50 milyon AED'den az ve 250 milyon AED'den az olmaktadır.

Mısır'da KOBİ, Çalışan Sayısı, Satış (EGP) ve Yatırım Sermayesi kavramlarıyla tanımlanmaktadır. Çalışan Sayısı Mikro, Küçük, Orta Büyüklükteki İşletmeler'de sırasıyla 1-10, 11-200 ve 200'den fazla olmaktadır. Satış (EGP) sırasıyla 1 milyondan az, 1 milyon ile 50 milyon arası ve 51-200 milyon arasındır. Yatırım Sermayesi ise Mikro Ölçekteki İşletmeler'de 50 binden az, Orta Ölçekteki İşletmeler'de Sanayi Tesisleri'nde 50bin-5milyon (EGP) arası, Sanayi Olmayan Tesisler'de ise 3 milyon (EGP) den az, Orta Ölçekteki İşletmeler'de ise Sanayi Tesisleri'nde 5-15 milyon (EGP) arası, Sanayi Olmayan Tesisler'de ise 3-5 milyon (EGP) arası olarak tanımlanmaktadır.

Suudi Arabistan'da ise KOBİ, Çalışan Sayısı ve Satış (SAR) kavramlarıyla tanımlanmaktadır. Çalışan Sayısı Mikro, Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler'de sırasıyla 1-5, 6-49, 50-500 den oluşmaktadır. Satış (SAR) ise sırasıyla 3 milyon (SAR)' dan az, 3-40 milyon (SAR) arası ve 41-200 milyon (SAR)' dur.

1.5.Yemen’de KOBİ Tanımı

Yemen Cumhuriyeti'ndeki işletmeler, insan gücü ve sermaye kriterlerine göre sınıflandırılmaktadır. İşletmeler sınıflandırma özelliklerine göre mikro, küçük, orta ve büyük sanayi işletme olarak ayrılmaktadır.

2009 yılında 631 Sayılı Bakanlar kurulu kararı, büyük, orta, küçük ve mikro işletmeleri iki kriteri (insan gücü ve sermaye) büyüklüklerine göre, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi sınıflandırmıştır.(Abdullah, Thomas, and Metcalfe, 2015).

Tablo 12: Yemen’de KOBİ Tanımı

Kriterler	Mikro işletme	Küçük işletme	Orta ölçekteki işletme	Büyük işletme
Sermaye Miktarı(\$)*	5000 >	5000 – 100,000	100,000- 500,000 >	500,000 <
Çalışan Kişi Sayısı	1-3	4-9	10-50	50 <

Kaynak: <http://www.yemennic.info/contents/econmic/investement/maindata/projects.php/>, Erişim Tarihi: 27/01/2020.

-Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (2015). KOBİ'ler için rehberi: Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ), Haziran, Yemen, Sana'a.

Not: * 2009'da 1 \$ = 200 YER.

Tablo 12'de Yemen'deki işletmelerin büyüklüklerine göre tanımı aşağıda verilmiştir;

- Mikro işletmeler: Sermayesi 5000 dolardan az olan ve çalışan kişi sayısı üç veya daha az işçi olan işletmelerdir.
- Küçük işletmeler: Sermayesi 100.000 dolardan az olan ve çalışan kişi sayısı (4-9) işçi olan işletmelerdir.
- Orta ölçekteki işletmeler: sermayesi 500.000 dolardan az olan ve çalışan kişi sayısı (10-50) işçi olan işletmelerdir.
- Büyük işletmeler: Sermayesi 500.000 dolardan fazla olan ve çalışan kişi sayısı 50'den fazla işçi olan işletmelerdir.

1.6. KOBİ'lerin Özellikleri

KOBİ sektörünün özellikleri bazı sektörlerle benzerlik gösterdiği gibi bazı sektörlerle de farklılık gösterebilmektedir, Bu özellikler aşağıdaki noktalarda özetlenmektedir (Sarigül, 2012).

1.6.1. İşletme Oluşturma ve Uygulama Kolaylığı

Bu kurumlar aşağıdaki gibi ayırt edilmektedir ;

- İşletmenin inşa etmesi ve uygulaması gereken sermaye miktarı azdır.
- İşletmeyi çalıştırmak için gereken sermaye miktarı küçük olmaktadır.
- Gerekli kredilerin büyüklüğü ve içerdiği riskler küçük olmaktadır.
- Bina yapımı, üretim hatlarının montajı ve üretim makine teçhizatı kolay bir şekilde icra edilmektedir.
- Üretim malzemelerini (hammadde ve diğer malzemeler) hazırlama kolaylığı vardır (Starczewska-Krzysztozek, 2011).

1.6.2.Tasarruf Etme Yeteneği

Düşük yatırım riskleri ve Projeyi oluşturmak için gereken az miktarda sermaye göz önüne alındığında, Küçük ve orta ölçekteki işletmeler gerek bankacılık sektöründe gerekse aile üyelerinden gerekli fonları sağlama konusunda nispeten büyük zorluklarla karşılaşmamaktadır (Berger and Udell, 2005).

1.6.3.Yönetim Esnekliği

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerde yönetim, İş ve çalışma koşullarında da değişikliklere ayak uydurmak ve ona çok hızlı uyum sağlamak için yüksek derecede esneklik ve hız ile karakterizedir. Bunun nedeni müşteriler, çalışanlar ve kuruluşun sahibi arasındaki ilişkilerin gayri resmi doğasıdır, Organizasyonel yapının basitliği ile karar alma sürecinin merkezileşmesi ve karar vermeyi engelleyen katı düzenlemelerin olmamasıdır. Esas olarak kurumun sahibine durumları değerlendirme ve ele alma konusundaki deneyimine dayanmaktadır(Holatova & Brezinova, 2013).

1.6.4.KOBİ'lerin Verimliliği ve Etkinliği

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin etkinliği ve verimliliği sahiplerine ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşma ve müşterilerin isteklerini ve ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılama konusunda ortaya çıkmaktadır (Yang, 2006).

1.6.5.Pazara Kolay Erişim ve ıkış

Küçük ve orta ölçekteki endüstrilerin sabit sermayesinin üretim hattını oluşturan makine teçhizatının ve aletlerin azalmasının nedeni hammaddelerin imtiyaz stoklarından ve nihai ürünlerin azlığıdır. Yükümlülüklere sermayenin Yüksek oranı, proje sahiplerinin hakları, projelerin varlıklarını büyük kayıplara uğramadan satarak likiditeye dönüştürme kolaylığı ile bunun sonucu olarak, KOBİ'lere kısa sürede pazara giriş ve çıkış fırsatı tanımaktadır (Březinová, 2013).

1.6.6. Değişkenlere uyum sağlama yeteneği

KOBİ'lerin meydana gelebilecek çeşitli değişkenlere uyum sağlama yeteneği aşağıdaki gibi karakterize edilmektedir;

- İşgücünün yapısı.
- Üretim, pazarlama ve finansman politikaları (üretim miktarı veya kalitesi).
- Kullanılan teknolojiyi değiştirme ve güncelleme kolaylığı.
- Bu ekonomik krizleri ve durgunluk dönemlerindeki zorlukları karşılamaya yetenek denilmektedir (Bigliardi, Colacino and Dormio, 2011).

1.6.7. Diğer Avantajlar

- Bölgelerdeki küçük yatırımcılar için mevcut yatırımlar cazip bir unsurdur. Ayrıca KOBİ'lerin düşük enerjisi ve altyapı ihtiyaçları bölgesel gelişme hedeflerine ulaşmak için bir araç olabilmektedir.
- İç finansman sınırlı olmasına rağmen onun kaynaklarına büyük ölçüde bağlıdır. Küçük ve orta ölçekteki işletmelerdeki sermaye iki çerçeveden oluştuğundan birincisi sabit sermaye (topraklar, binalar, makineler, mobilya ve teçhizatlar), ikincisi ise nakit rezervleri ve hızla nakde dönüşen tüm varlıklardır (hisse senetler ve alacak hesaplar).
- Projede kişisel karakter vardır, Sonuç olarak, büyük iş sektörüne ehliyetsiz kadın ve genç grupların katılması için iş fırsatları mevcut olabilir.
- Mal ve hizmetler toplumdaki düşük gelirli grupların kaliteden ödün vermeden uygun satın alma gücü ile tutarlı olarak ucuz fiyatlarla elde etmeleri amaçlanmaktadır.

- Mülkiyet modellerinin sermaye büyüklüğü uygunluktur. Kullanılan sermaye düşük olması sebebiyle bu projelerin sahipleri uygundur, KOBİ'lerin düşük maliyetiyle büyük projelerin karşılaştırılmasındaki talebi düşük tasarruf sahibi tarafından artmaktadır.
- Pazarlama ve dağıtım operasyonlarında yüksek maliyetleri karşılayamamaları nedeniyle zorluk çekmektedirler.
- KOBİ'ler büyük endüstrileri tamamlayan ve onları besleyen bir endüstridir.
- Pazar seçimi: Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, büyük işletmeleri ilgilendirmeyen küçük ve sınırlı pazarlara yönelmektedir.
- Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, üretim maliyetinin düşüklüğüne yansıyan o deneyime sahip idari kadrolara ihtiyaç duymazlar. Ayrıca, bu kurumlar karmaşık olmayan ve basit yönetim yöntemleri kullanmaktadır. Kurum başkanı yönetimin tüm alanlarına müdahale eder, Dolayısıyla KOBİ'lere herhangi bir sorun yaşamadan esneklik ve yürütme kabiliyeti vermektedir.
- Üretim kalitesini yükseltme: Küçük ve orta ölçekteki işletmeler belirli iş alanlarına bağlıdır. Dolayısıyla üretimleri doğruluk ve kalite ile nitelenmektedir. Çünkü uzmanlık ve iş bölümü ile doğruluk ve kalite arasında bir bağlantı vardır. Küçük ve orta ölçekteki işletmelerdeki kalite kavramı, yeteneğe, işçiliğe, üretim tasarımına, tüketicinin zevklerine ve kısa vadedeki değişikliklerin talebi karşılamasına bağlıdır.
- Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin küçük boyutu, sitelerini büyük endüstrilerden daha kolay seçmelerine olanak tanımaktadır (Kaya, 2017; Papulova and Papulova, 2006).

KOBİ'ler konumlarını büyük endüstrilerden daha kolay seçebilirler, Ondan daha fazla iç bölgelere yayılabilirler, büyük kurumların ulaşması zor pazarlara yaklaşabilirler, bu pazarları daha rekabetçi hale getirir.

1.7. KOBİ'lerin Faaliyet Alanları

KOBİ'ler endüstri, hizmet, ticaret, müteahhitlik ve tarım gibi ekonomik faaliyetlerin çeşitli yönlerine yayılmaktadır.

1.7.1. Sanayi Alanında

Sanayi sektör alanı birçok küçük ve orta ölçekteki sanayi kuruluşu için aşağıdaki gibi genişlemektedir;

- Bozulabilir ürünleri olan üretim kurumları: buz, süt ürünleri, süt türevleri, ekmek, tatlılar, hamur işi, meyve suyu paketleme, meyve suyu ve et ürünleri v.b endüstrisidir.
- Tüketici talebine göre özel standartlar ürünler üreten kurumlar (Giysi dikmek, ahşap ve maden mobilya atölyeleri, tuğla, kiremit ve seramik v.b., endüstrisi).
- El işçiliği faaliyetlerine dayanan işletmeler: (Dokuma ve işlemeli giysiler, el sanatları, toprak çanak, cam ve bakır v.b., ürünler)
- Girdileri birden çok yere yayılmış ürünleri olan işletmeler: (lastik sanayi, ormanda ağaçlar kesmektedir v.b.).
- Hazır giyim, deri ve plastik ayakkabılar, aletler ve ev eşyaları, çocuk oyuncakları, deterjanlar, ev temizlik araçları endüstriyel malzemeler, otomobil parçaları atölyeleri, ahşap işleri ve inşaat malzemeleri v.b.

1.7.2. Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Alanında

- Tarımsal İşletmeler: meyveler, sebzeler, tahıllar, fidanlıklar ve seralar v.b.
- Hayvancılık İşletmeleri: Hayvancılık, koyun, keçi ve kümes hayvanları yetiştirilmesidir. Fabrikaları peynir, et ürünleri, süt ürünleri, deri ve kürk v.b.
- Balıkçılık: Balıkçılık, balık yetiştiriciliği çiftlikleri, balık dondurma depoları v.b.

1.7.3. Hizmetler Alanında

KOBİ, hizmet sektöründe önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü bu sektör müşterilerle kişisel ilişkileri olan (Büyük projelerde sağlaması zordur) sektördür. Bu alanda gerçekleştirdiği faaliyetlere örnek olarak ulaşım hizmetleri, iletişim, temizlik hizmetleri, kişisel hizmetler, şirketlere ve kurumlara verilen hizmetler ve endüstriyel hizmetler v.b.

1.7.4. Küçük Ticaret İşletmeleri (perakende)

Ticarete toptan, perakende ticaret işletmeleri ve entegre perakende satış için imtiyazlı işletmeler (zincir mağazalar, süpermarketler ve posta mağazaları gibi) olmak üzere üç

tür işletme vardır. Bu bağlamda toptan ticaretin büyümesinin artık nüfusa ve diğer sektörlerdeki büyümeye uygun olmadığını söylemek mümkündür.

Ayrıcalıklı işletmelerin, fabrika temsilcilerinin ve entegre perakende mağazalarının kontrolü nedeniyle perakende alanında faaliyet gösteren küçük ticari işletmeler açıktır. Bu tür işletmeler herhangi bir ülkedeki ticari faaliyetin ana itici gücüdür.

BÖLÜM 2: EKONOMİK KALKINMA ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Ekonomik kalkınma, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde düşünürler, araştırmacılar ve siyasi liderler tarafından büyük ilgi uyandıran konulardan biridir. Bu, toplumun kendine güvenme, üyelerinin yeteneklerini ve becerilerini geliştirme yeteneğini elde etmede gelişimin öneminden kaynaklanmaktadır. Bu ülkelerin entegrasyonuna yardımcı olmak ve ilerlemelerine katkıda bulunmak için yerel kaynakları hazırlama önceliğine odaklanma ve bir dizi modernizasyon verisine ulaşma gereklidir. Örnek olarak İşgücü verimliliğinin artması, karar alma süreçlerine katılım, kamu düzeninin etkinliğini ve rasyonalitesini sağlayacak kurum ve tesislerin geliştirilmesi ve az gelişmişliğe neden olan koşulların ortadan kaldırılmasıdır. Bu, geçmişte, günümüzde ve gelecek nesiller için toplumların yaşamlarında ekonomik kalkınmanın ne kadar önemli bir meşguliyet olduğu ile ilgilidir.

Kalkınma, toplumun yükseltilmesi ve istikrarlı bir durumdan daha yüksek ve daha iyi bir konuma geçişidir. Kapsamlı veya kısmi olan bir ilerleme ve sürekli iyileştirme sürecidir. Ayrıca kalkınma, sosyal, kültürel, politik ve idari bir süreçtir yani sadece ekonomik başarılar değildir. Her insan toplumu için gerekli ve önemli bir şeydir. İnsanların ve toplumun hedeflerine ulaşmak için üstelik daha iyi bir yaşam veya yaşam düzeyi elde etmek istemesidir.

Kalkınma, yaşamın çeşitli yönlerinde köklü olan ve toplumu yeni bir ilerleme aşamasına götüren kapsamlı bir süreçtir. İnsanıdır ve sosyal istikrar ile temel bir bileşendir.

Ekonomik kalkınma, bu sürecin kapitalist dünyanın ekonomik ilerleme özellikleri arasında olduğu itibarıyla görülebilir. Çünkü kapitalist ülkelerin yaşadığı koşullar özellikle sanayi devrimiyle beraber bu ülkeleri çağdaş ekonomik büyüme aşamalarına katılmaya teşvik ettirir.

Gelişmekte olan dünyaya gelince, kapitalist toplumlar ekonomik büyüme yöntemini bu ilerlemeye giden bir yol olarak benimsedikleri için, zaman onların ilerleme ve insani maddi refah özelemlerine ulaşmasına yardım edemez. Aksine, toplumun tüm sektörlerini içeren kapsamlı kalkınma sürecinde itici güçlere ihtiyaç vardır.

Kalkınma geri kalmışlığın tersi olarak görülebilir, akademisyenler geri kalmışlığı, büyümeyi veya ilerlemeyi durdurmak, geciktirmek veya yavaşlatmak olarak tanımlarlar. Kalkınma belirli bir toplumdaki sosyal, ekonomik ve teknolojik yöntemlerin geride kalmışlığı karışısında toplumun belirli bir zamanda ulaşabildiği düzeyi ifade etmektedir.

Geri kalmışlık terimi, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra çok sayıda sömürge ülkesinin bağımsızlığını kazanmasıyla ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyılın 50'li yıllarından başlayarak kullanımı yaygınlaştı ve yazılar bollaştı ve kısa bir süre içinde geri kalmışlık konusunda binlerce makale ve araştırma makalesi toplandı. Giderek farklı alanlardan, tanım yapan farklı profesörler, bu kavramı tanımlamak için teorilerini netleştirdi.

Geri kalmış toplumların dört özelliği belirtilmiştir;

- Gelir seviyesini düşüktür.
- Cehalet oranının yüksek ve eğitim seviyesi zayıftır.
- Yetersiz beslenme vardır.
- Sağlık seviyesi düşüktür (Han and Kaya, 2004a).

Bu özellikler birbiriyle etkileşip ve örtüşüp bir yoksulluk döngüsü oluşturmaktadır.

2.1. Ekonomik Kalkınmanın Kavramsal Çerçevesi

Kalkınma, insani ve sosyal istikrarın, kalkınmanın temel bir unsurudur. Çeşitli biçimler alan sürekli kapsamlı veya kısmi bir gelişme sürecidir. Devletler ekonomik, sosyal ve entelektüel ihtiyaçları ve yetenekleri doğrultusunda refahı, istikrarı, gelişmeyi ve insanlık durumunu ilerletmeyi hedeflemelidir.

Kalkınmanın tanımı her zaman, tanımı yazan kişi, bilimsel arka plan, politik ve ekonomik teori ile bağlantılıdır. Örneğin ekonomistler, kalkınmayı ekonomik üretim, milli gelir ve aile gelirindeki hızlı artış olarak tanımlarlar. Oysa sosyologlar, kalkınmayı olumlu, açık, esnek ve üretken olmak için davranışları ve kültürleri değiştirmeyi amaçlayan kasıtlı ve planlanmış bir sosyal değişim olarak görürler.

Ayrıca, ekolojistler kalkınmayı tanımladığında çevre boyutu ve onu her türlü kirlilikten korunması olarak tanımlarlar.

Bu çeşitli ve bazen de farklı görüşlerin sonunda, Kalkınmanın yukarıda bahsettiğimiz boyutları olduğu söylenebilmektedir. Kalkınma, sosyal, politik ve çevresel boyutlu olup, bu boyutlara ulaşım aralarındaki dengeyi hesaba katmalıdır (Ilic-Krstic, Ilic, and Avramovic, 2018).

Dolayısıyla, kalkınma kavramına ilişkin mevcut bazı tanımlar aşağıdaki gibidir;

- Kalkınma, toplumdaki bir dizi yapısal ve işlevsel değişiklikten oluşan dinamik bir süreçtir. Toplumun mevcut kaynaklarının hacmini ve kalitesini yöneltmedeki müdahalesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Amacı bu toplumun enerjilerine maksimum yatırım yaparak bireylerin çoğunluğunun refah düzeyini yükseltmektir (Sekmen, 2016).
- Kalkınma, çeşitli iş sektörlerinde bireylerin yaşam standartlarının yükselmesine ve iyileşmesine yol açan bazı olumlu değişiklikler getirerek, toplumları olumsuzdan olumluya taşımak için çalışmaya katıldıkları sürekli bir süreçtir (Phillips and Pittman, 2008).
- Kalkınma, belirli bir varlığın doğasında bulunan tüm potansiyellerin ve enerjilerin ister birey ister grup, kuruluş veya topluluk olsun, eksiksiz, kapsamlı ve dengeli bir şekilde ortaya çıkması ve büyümesidir.
- Kalkınma, vatandaşlar ve toplum için büyüme, ilerleme ve refahın sağlanması için yapılan tüm insan çabalarıdır.
- Kalkınma, tüm sektörlerde, çeşitli alanlarda ve bütün seviyelerde yapıcı insan eylemidir.
- Kalkınma, milli servet geliştirilmesi için üretici güçlerin yeterliğinin artırılmasına yardımcı olmak ve yatırımın artan bir şekilde genişlemesi için sebep olacak ekonomik fazlanın üretilmesine bütünleşmiş bir medeniyet sürecidir. Aynı zamanda üretken bireylere temel hizmetler, gerekli teknolojik gelişme düzeyine ulaşmaları için objektif koşullar sağlamaktadır.
- Kalkınma, ulusların yaşamlarına entegre olmalarına ve ilerlemelerine mümkün olan en iyi şekilde katkıda bulunduğu, yerel topluluklarda ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları iyileştirdiği ve çabaların hem halk hem de hükümet tarafından yönlendirildiği süreçtir.
- Kalkınma, olumlu bir ekonomik ve sosyal değişim sürecidir.

- Kalkınma, insanların toplumu ve onu çevreleyen ekonomik, insani ve çevresel koşulları daha iyi bir duruma taşımak için yaptıkları orta veya uzun vadeli hedefleri olan planların uygulanmasıdır.

2.2. Ekonomik Kalkınmanın Özellikleri

Önceki tanımların ışığında kalkınmanın bazı özellikleri aşağıdaki gibi belirtilebilmektedir;

- Kalkınma, bilinçli ve planlı bir süreçtir.
- Kalkınma, düzenli değişim için gerekli bir süreçtir.
- Kalkınma, kısmi değil, bütünsel ve kapsamlı bir süreçtir.
- Kalkınma, kendi içinde bir süreçtir, yani bileşenlerinin ve tohumlarının toplumun kendisinin içinde mevcut olduğu anlamına gelir, dış güçler yalnızca yardımcı veya ikincil faktörlerdir.
- Kalkınma, dinamik bir süreçtir.
- Kalkınma, sürekli bir süreçtir.
- Kalkınma, her toplum için, hatta en gelişmiş toplumlar için gereklidir.
- Kalkınma çalışmasının tüm aşamalarında halkın katılımı önemlidir.
- Kalkınma tüm aşamalarında ve tedbirlerinde adalet önemlidir.
- Optimum sınırlarına kadar öz potansiyelin büyümesine yardımcı olan kurumsal yapılar sağlama gerekliliğidir.
- Herhangi bir aşamada kalkınma sürecine engel olan engellerin kaldırması gerekliliğidir.
- Kalkınma tüm projelerinde çevresel boyutun dikkate alınması gerekliliğidir.
- Kalkınmanın çalıştığı alana göre pek çok türü vardır, örneğin: sosyal, ekonomik, eğitimsel, çevresel ve sağlık kalkınmasıdır.
- Kalkınmanın çalıştığı coğrafî seviyeye göre birçok seviye vardır. Bunlar; bölgesel, uluslararası, ulusal ve yerel kalkınma (yerel topluluğun gelişimi) gibidir.
- Kalkınma, sürdürülebilir kalkınma olmalıdır.

2.3. Ekonomik Kalkınma Hedefleri

Kalkınma, daha iyi bir yaşama ulaşmak için ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında düzenlemeler açısından fakir ve geri kalmış toplumlar tarafından ne yapılması gerektiğine dair entelektüel uygulama ile bilimsel ve teorik anlayışın bir karışımıdır. Daha iyi bir yaşam konseptini dikkate almadan, genel konseptteki kalkınma, aşağıdaki noktalarda çizilen hedeflere ulaşmakla ilgilidir (Ekonomik Kalkınmanın Özlü Hedefleri);

- Temel ihtiyaçları doyurma: yiyecek, giyecek, barınma, tedavi gibi ve çeşitli tehlikelerden korunmayı sağlamaktadır.
- Gelirleri, istihdam imkanlarını artırarak, eğitim düzeyini ve insani değerleri yükselterek bireylerin yaşam standardını yükseltmektedir.
- Bireylere ve uluslara sunulan ekonomik ve sosyal seçeneklerin kapsamının sadece onları insanlar ve devletlerle ilişkilerinde değil, aynı zamanda cahilliklerini, insanlık trajedilerini, köleliği ve bağımlılıklarını kurtararak genişletmesidir (Development, 2003).

2.4. Ekonomik Kalkınmanın Boyutları

Kalkınma sürecinde dikkate alınması gereken dört bütünleşmiş ve etkileşimli kalkınma boyutu aşağıdaki gibi belirlenebilmektedir;

- Bir süreç olarak kalkınma: Kalkınma, hedefleri olan dinamik bir süreçtir, birbiriyle etkileşime giren ve karışmış bir dizi aşama ve adımdan oluşmaktadır; ayrıca bu süreçte, toplum, basit modelden daha karmaşık modele aktarılması ile sosyal ve psikolojik etkileri onaylanan ardışık değişimlere odaklanmaktadır (Dahiya, 1991).
- Bir yöntem olarak kalkınma: Kalkınma, ilerlemek için bir yöntem, bir yol veya bir rotadır. Yöntem takip edilmesi gereken adımlar grubudur. Onun aynı zamanda iş yönüne yönelik bir eğilimidir. Dolayısıyla yöntem, son aşamaya odaklanarak sürecin anlamını içermektedir (Özgür, 2019).
- Bir program olarak kalkınma: programın içeriğini temsil eder ve kendi başına bir hedef olduğu faaliyetler grubuna odaklanmaktadır.

- Bir hareket olarak kalkınma: Yükümlülük anlamını taşır, kalkınma, ilerleme yönüne yönelik bir tür organizasyondur.

2.5. Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicileri

2.5.1. Mevcut kaynakların artışı

Uzun vadede, işgücünün sayısal olarak büyümesi, eğitim ve öğretim yoluyla beceri ve yetkinliklerin gelişmesi, yeni toprakların geri kazanılması ve ek zenginliklerin geliştirilmesi gibi uzun vadede kaynak hacmini tamamen artırma mümkündür. Ya da su kaynakları operasyonları, su depoları, barajlar inşa edilerek ve yer altı kuyuları kazılarak geliştirilebilir. Bunların tümü ekonominin üretken kapasitesinin artmasına neden olacak, böylece mal ve hizmetlerin bir kısmının veya tamamının üretiminin diğerlerinin üretimini azaltmadan artırılabilmesidir.

2.5.2. Bilimsel ve teknolojik ilerleme

Üretim yeteneklerinde aynı artışı gerçekleştirmede teknik ilerleme yolu da mümkündür. Üretimlerin artmasıyla kaynakların hacminin artışı sağlanmaktadır. Kaynakların üretken verimliliğini artıran üretim teknikleri, yöntemler ve sanatlar genellikle teknik ilerleme, makinelerin ve teçhizatın, yani sermaye varlıklarının verimliliğini artırmada kullanılmaktadır.

Organizasyon ve yönetim tekniklerinde iyileştirme de içerilebilir ve bir üretim dalının ortaya çıkmasında diğeri olmadan teknik ilerleme gerçekleştirilebilir. Buna önyargılı teknik ilerleme denir ve teknik ilerleme kapsamlı veya tarafsız olabilir, yani çeşitli üretim dallarında verimliliği olumlu yönde etkilemektedir, Her iki durumda da teknolojik ilerleme, kaynak hacmindeki artışa oldukça benzer bir etkiye sahiptir.

Üretim imkanlarına destek sağlandığında ve mevcut kaynakların hacmi arttığında, teknik ilerleme yıllar geçtikçe sürekli ve kalıcı olarak artarsa, nüfus artış hızını aşan bir oranda gerçek gayri safi yurt içi hasıla büyümesi elde etmek mümkündür. Nüfus arasında eşit olarak dağıtılsa ve bir kısmı geri kalmışlığın görünümünü iyileştirmek için kullanılsa, kapsamlı bir ekonomik kalkınma, kalıcı olarak gerçekleştirilebilmektedir.

2.6. Ekonomik Kalkınma Biçimleri ve Türleri

Genel olarak kalkınma iki kısma ayrılır: doğal gelişme ve insani gelişme. Doğal gelişme, bazı tarımsal kaynakların ve petrol kaynaklarının yenilenmesidir, doğaya faydalı yeni elementlerin çıkarılmasıdır. İnsani gelişmeye gelince, insan zihnini bilgi ile geliştirmek ve insanları yeni olan bilim ya da yeni bir alan hakkında eğitmektir, yani insani gelişme, yaşamın ve işin her alanında insanların yeteneklerini ve becerilerini artırmayı ilgilendiren bir gelişimdir.

Bütünleşmiş veya birleşik gelişme vardır, Aynı zamanda ve aynı toplumda diğerlerinin yaşam şansını düşürmeden bir toplumdaki bazı kişilerin yaşam şanslarının artmasına neden olan bu süreçtir. Modern bilimsel yöntemler ve teknoloji kullanılarak, kapsamlı, bütünleşmiş ve toplum hareketi bağlantılı üretim ve hizmetlerde hissedilecek şekilde bir artış vardır.

Ayrıca, gelişme türleri, önem verilen veya üzerinde çalışılan coğrafi seviyeye göre sınıflandırılabilir. Uluslararası bölgesel kalkınma (birkaç ülke düzeyinde), ulusal bölgesel kalkınma (birkaç valilik veya emirlik seviyesinde) ve yerel kalkınma (yerel topluluk gelişimi) vardır.

Ekonomik kalkınma, kapsamlı ve uzmanlaşmış gelişme olarak da ayrılabilir. Kapsamlı gelişme, gelişmenin geliştirilmesine katkıda bulunan faaliyet ve operasyonların gerçekleştirilmesi yoluyla tüm sektörlerin geliştirilmesi ile ilgilidir. Ayrıca nüfusa ve sektörlerle büyük önem verir. Kapsamlı gelişme, çevrede radikal, nicel, nitel ve yapısal bir değişiklik yaratma yeteneği anlamına gelir. Ekonomik, sosyal veya politik bir sistemdir. Oysa uzmanlaşmış gelişme, belirli sektörleri ilgilendiren ve diğerlerini ilgilendirmeyen bir gelişme olup, sosyal, ekonomik ve kentsel sektörlerle bağlantılıdır.

Son olarak, kalkınma türlerinden biri de sürdürülebilir kalkınma olarak bilinen şeydir. Çevreye, insan mirasına, insan, hayvan haklarına, siyasi ve insani kazanımlara zarar vermeden, geleceğin nesil veya gelecek nesillerin çıkarlarına ve kaynaklarına zarar vermeden toplumun ihtiyaçları ve ekonomik, sosyal ve entelektüel potansiyelin uyumunda iyi yönetimin ilkelerine dayalı kalkınma hedeflerine ulaşılmasına dayanan bir gelişmedir.

2.7. Ekonomik Kalkınma Teorileri

Kalkınmanın önemini, nasıl yaratıldığını veya başarıldığını, karşılaştığı engelleri açıklamaya çalışan birçok teori vardır. Bazen bu teoriler, kalkınmanın amaçlarına nasıl ulaşmadığını anlama çabası ve kalkınma engellerini izleme girişimi ve gelişmenin tersine bir kavram olarak az gelişmişlikten bahsetmektedir.

Bu teoriler gözden geçirilerek, kapitalist eğilimden etkilenen- modernizasyon teorisi dahil- teorilerin bulunduğu dünyada günümüzde hüküm süren siyasi ve ideolojik düşünceden etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Kalkınmanın önündeki en önemli engellerin: toplum nüfusunun olumsuz eğilimleri, değerleri, inançları ile geçmişe yönelme ve modern koşullara uyum sağlamak için yeteneğin eksikliği olduğu görülmektedir.

Sosyalist düşünceden etkilenen- bağımlılık teorisi dahil- başka teoriler de vardır. Bu teoriler, birçok ülke için geri kalmışlığın ana nedeninin Küresel kapitalist sistemin bağımlılığı, Batı dünyasının, üçüncü dünya ülkelerinde geri kalmışlığın yaratılması ve sürdürülmesinde oynadığı roldür.

Aşağıda, gelişimi ve geri kalmışlığı açıklayan bazı teoriler görülmektedir;

2.7.1. Modernleşme Teorisi

Kalkınmada modernleşme teorisi, işgal altındaki çok sayıda ülkenin bağımsızlığını kazanmasının bir sonucu olarak ortaya çıktı, bu ülkeler kalkınmaya başladı. Bu nedenle bağımsızlık elde etmek için mücadele eden ulusal elit, ülkelerini bağımsızlık öncesi aşamadaki sözleri yerine getirme, verdiği sloganları somutlaştırma aşamasına taşımaya çalışmaktadır.

Bu toplumları, sermaye veya hammaddeye sahip olmaları, nüfus bolluğunun varlığı veya çok geniş alanlar açısından farklı olmak ayırtmıştır. Pek çok sosyal araştırmacı, Az gelişmişliğin belirtileri ve nedenleri üzerine araştırma, çalışmaları ve bu belirtilerin üstesinden gelmek için öneriler sunarak bu yeni bağımsız ülkelerde modernleşmenin başarılmasına katkıda bulunmuştur.

Ayrıca, uluslararası örgütler, bu ülkelerin sorunlarını aşmalarına yardımcı olmak amacıyla bazı kalkınma projeleri uygulayarak ve diğer projelere finansman sağlayarak bu ülkelere ilgi duymuşlardır. Bu çabalar ya bu örgütlerin iyi niyetine ya da

egemenliğini daha da genişletmek için bu ülkeleri daha yakın bulma girişimlerine dayanmaktadır.

Modernleşme teorisi, gelişmeyi, geleneksel modelleri terk etme ve gelişmiş kapitalist ülkelerdeki egemen modeli veya Batı modelini benimseme süreci olarak kısaca nitelenmektedir.

2.7.2.Bağımlılık Teorisi

Bağımlılık teorisi, gelişme ve geri kalmışlık çalışmasına yeni bir giriş ve yeni bir düşünce okulu olarak ortaya çıkmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki geri kalmışlık olgusunu açıklamak için yeni bir temel sağladığı, Batı ve Amerika Birleşik Devletleri'nden bilim adamları ve araştırmacılar tarafından sunulan modernleşme teorisinin aksine, sosyalist ve gelişmekte olan ülkelere bilim adamları ve araştırmacılar tarafından sunulmaktadır.

Bağımlılık teorisi, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere devam eden bağımlılığının, bağımlılık modelinin devam etmesine yol açtığına inanmaktadır. Aynı şekilde, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere- herhangi bir isim altında- delme ve onları engelleme hevesi, gelişmiş ülkeler lehine bağımlılık modelinin devamına katkı sağlamaktadır.

Bağımlılık teorisi, modernleşme teorisi kavramlarını reddeder ve Batı, uluslararası kapitalizmi gelişmekte olan ülkelerin ekonomik durumları üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin geri kalmışlığını açıklamaktadır.

Bağımlılık teorisi, en az gelişmiş ülkeler ile daha gelişmiş ülkeler arasındaki eşit olmayan ekonomik ilişkilerin, daha az gelişmiş ülkelerdeki kalkınma sürecini olumsuz etkilediğini ve bu eşit olmayan ilişkilerden kurtuluş yolunun bulunmaması durumunun, bu adaletsizliğe karşı halkın devriminin, bu geri kalmışlıkla yüzleşmenin ve Batı sömürsünden kurtulmanın tek yolu olduğunu düşünmektedir. Bağımlılık, sadece ekonomik bir süreç değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, eğitimsel ve politik bir süreçtir. Sadece dış ilişkiler değil de aynı zamanda tarihsel olarak sınırlı bir iç ilişkidir.

2.7.3. Dünya Sistem Teorisi

Bağımlılık ve modernleşme okulunun sağladığı yorumla ilgili memnuniyetsizliğe bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Dünya düzeni yönü de bağımlılık okulu ile ilgili olarak kendisini daha gelişmiş çizgiler olarak ilan etti ve sonra dünya sistemi teorisi hem modernleşme hem de bağımlılık teorilerinin ötesine geçen teorik bir konum oluşturdu. Bu teori, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiyi küresel sistem çerçevesinde aşağıdaki kavramsal boyutlar üzerinden ele alınan birkaç ana eksen etrafında dönmektedir.

Doğu Asya ülkelerinin modernleşme ve bağımlılık yönünün sağladığı mantıkla tam olarak anlaşılamayan büyümesini ve modernleşmesini açıklama ihtiyacı vardır. Bu toplumlar farklı bir durumdan küresel ekonomik sistemde etkili güçler haline geldikleri bir duruma evrilmişlerdir.

Sosyalist hareketin krizi ve devrimci Marksizm'in başarısızlığı, bu alternatifi Üçüncü Dünya toplumlarının büyümesi için bir model olarak yeniden düşünme ihtiyacını dayatmıştır. Üçüncü Dünya toplumlarının, onu rasyonelleştirme ihtiyacı ortaya çıksa bile kapitalist gelişme yolunu benimseme eğilimi anlamına gelir.

Batı kapitalizm krizi- üçüncü dünya ülkelerinin büyümesinin önünü açmak yerine- gelişmiş ülkeler ile Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki uçurumun artmasına katkıda bulunmuştur. Bu krizin çözümü için uluslararası düzeyde işin ve üretimin bölünmesinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir(Doğan ve Öztürk, 2010).

Ona göre, bu yüzyılın yetmişli yıllarının ortalarında bir grup bilim adamı, yukarıdaki noktaları dikkate alarak, daha az ideolojik bir şekilde daha az gelişmiş ülkelerdeki büyüme, değişim ve dönüşüm meselesini incelemeye çalışmıştır. Wallerstein, ortakları ve takipçileri, "dünya düzeni perspektifi" dedikleri şeyi geliştirmiştir.

Küresel sistem teorisine göre, küresel sistem, her biri kendine özgü özelliklere sahip üç gruba aşağıdaki gibi ayrılmıştır, ancak bu üç grup arasında organik iş birliği ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Grup 1. Gelişmiş ülkeleri (küresel ekonomik güçleri) içerir. Bu grup, yüksek teknik seviyelere ve neredeyse tam kapasite düzeyiyle çalışmalarına ulaşmıştır. Ancak üretim

maliyetlerinin çok yüksek olması, üretim oranlarında bir düşüşü veya bunların üretimini üstlenen diğer ülkelerden gelen eşitsiz rekabeti tehdit etmektedir.

Grup 2. Doğrudan bu grubun yakınında bulunan bir grup ülkeyi içerir ve teknoloji seviyesi, vasıflı işgücü seviyeleri veya altyapının tamamlanma derecesi açısından daha düşük seviyelerde de olsa üretim unsurlarına sahip olmaktadır. Ancak aynı malı veya en azından bir kısmını, aynı kalitede, daha düşük fiyatlarla üretebilmektedir. Bu, birinci grubun rekabetine yol açabilir. Bunu atlatmak için birinci gruptan ikinciye yatırım, işletme ve üretim koşullarından yararlanmaya ve bunun arkasından bir kar veya kazanç elde etmeye yönlendirilir. Son olarak iki grup arasındaki ilişki çatışmaya değil iş birliğine dayanmaktadır.

Grup 3. En geri üçüncü dünya ülkelerinin çoğunu içerir. Önceki iki grubun ülkeleri, üretilen malların elden çıkarılması için pazarlar oluşturur, ekonomik yardım, yardım ve krediler yoluyla üçüncü grup ülkelerinin yaşam düzeylerini yükseltmeye çalışırlar; bu ülkelerde var olan üretim koşulları, ucuz maliyetler nedeniyle önceki iki grubun yatırımları için altyapısını geliştirdikten sonra bir çerçeve oluşturmaktadır.

2.8. Ekonomik Kalkınma İçin Ekonomik Politikalar

Ekonomi politikaları, devletin benimsediği ekonomik hedeflerin ve bu hedeflere ulaşmak için kullandığı araçların bir ifadesidir. Bunun için para, finans ve ticaret politikaları vardır.

2.8.1. Para Politikası ve Ekonomik Kalkınma

Para politikası, merkez bankasının para arzı, faiz oranları ve ekonomik faaliyet için verilen kredi hacmi gibi parasal değişkenleri etkilemek için üstlendiği faaliyetler anlamına gelmektedir.

Parasal genişleme, mal ve hizmetleri tüketmek için satın alma gücünü artırarak ekonomik faaliyetin genişlemesini teşvik ettiğinden, para arzı doğrudan ekonomik faaliyet seviyesiyle bağlantıdır. Gelişmekte olan ülkelerde para politikası, kredi maliyetlerini düşürerek, enflasyonu kontrol ederek ve ödeme bilançosu dengesini koruyarak kalkınmanın hızlandırılmasında önemli rol oynar. Para politikası, şu yönlerde çalışmaktadır;

- İstenilen faiz oranı yapısına güvence sağlamaktadır.
- Para talebi ve arzı arasında gerekli dengeyi sağlamaktadır.
- İstenilen ekonomik genişleme için gerekli krediyi sağlamakta ve krediyi kullanıcılara yönlendirmektedir.
- Finansal kurumlar yaratma, genişletme ve geliştirmektedir.
- Kamu borç yönetimidir.

2.8.2. Maliye politikası ve ekonomik kalkınma

Genel anlamda maliye politikası, ekonomik istikrar ve kalkınmayı sağlamak için hükümet tarafından kamu kredisinin, harcamasının ve borcunun nasıl kullanıldığını ifade etmektedir.

2.8.2.1. Maliye Politikası Hedefleri

Maliye politikasının birçok hedefi aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

- **Yatırım oranının artırılması:** Bu, marjinal tasarruf oranının artırılmasıyla, mevcut ve potansiyel tüketimin kontrol edilmesiyle elde edilir. Bazı yatırım türlerini teşvik etmek, bazı istenmeyen yatırımları engellemek için maliye politikası araçları kullanılmalıdır.
Gelişmekte olan ülkelerdeki temel sorun, yeterli gönüllü tasarrufların bulunmaması ve yatırım amaçlı yeterli kaynakların nasıl bulunacağıdır. Burada tüketimin azaltılması, yeni vergilerin getirilmesi, mevcut vergilerin oranının aşamalı olarak artırılması önemlidir. Ayrıca, yurtiçi tasarruflarındaki boşluğun doldurulması için dış kaynaklardan yararlanılması da mümkündür. Son olarak, vergi muafiyetleri gibi mali teşvikler, dış sektördeki yatırımların büyümesine katkıda bulunabilir.
- **İş fırsatlarının artırılması:** Maliye politikası, kamu projeleri oluşturarak, vergi muafiyetleri, sübvansiyonlar, düşük krediler ve özel sektörü teşvik etmek yoluyla elde edilebilecek iş imkanlarını artırarak işsizlik sorununu çözmeyi hedeflemektedir.
- **Ekonomik istikrarın teşvik edilmesi:** Ülkelerin, birincil tarım ve mineral ürünlerini uluslararası pazarlara ihraç etmesi, Tüketici ve mamul mallar ile sermaye mallarını ithal etmesi ve ekonomilerinin yapısı ve uluslararası

pazarlarla bağlantıları nedeniyle küresel dalgalanmalara maruz kaldıkları gayet iyi bilinmektedir.

Uluslararası piyasalarda birincil ürünlerin fiyatları düştüğünde, ticaret değişim oranları bu ülkeler için faydasız bir eğilimdedir. Bu da döviz kazançlarının değerinde azalmasına ve milli gelirin gerçek değerinde azalmasına neden olur. Dolayısıyla, uluslararası piyasalarda bu ürünlerin fiyatları yükseldiğinde, birincil ürünlerin arz esnekliğinin düşük olması nedeniyle gelişmekte olan ülkeler yararlanamamaktadır. Ekonomik iyileşme dönemindeki dalgalanmaların etkisini azaltmak için, ihracat ve ithalat vergileri kullanılabilir. Maliye politikasının başarısı, yurtiçi tasarrufları ve sermaye oluşumunu artırmak için ithalatın, lükslere uygulanan kısıtlamaların ve vergilerin ne ölçüde uygulandığına bağlıdır.

- **Enflasyonla mücadele:** Maliye politikası parasal enflasyonla mücadele etmeyi amaçlamaktadır. Mal ve hizmetlere olan talebin artmasına neden olan satın alma gücünde bir artış olduğunda, piyasaların orantılı katılığı ve eksikliğinden kaynaklanan arz esnekliği ışığında fiyatlar yükselme eğilimindedir. Organize sektörde ücretleri yükseltme taleplerini güçlendirmeye çalışır. Mal vergileriyle desteklenen doğrudan ve artan oranlı vergiler, enflasyonist baskılara karşı koymanın etkili yollarından biridir.
- **Milli gelirin yeniden dağılımı:** Büyük gelir eşitsizliği, ekonomik istikrarsızlığa, sosyal ve politik sorunlara yol açar. Bu nedenle maliye politikası, eşitsizliği ortadan kaldırmayı ve kaynakları ekonomik kalkınmayı sağlaması için üretken kanallara yönlendirmeyi amaçlamaktadır.

2.8.2.2. Maliye politikası araçları

Maliye politikası araçları şunları içerir;

- **Vergiler:** Maliye politikasının temel aracıdır, özel tüketimi azaltmanın, faaliyetlerini finanse etmek ve ekonomik kalkınma hedeflerine hizmet etmek için devlet bütçesine kaynak sağlamanın en etkili yoludur. Vergilerin birincil amacı en yüksek miktarda geliri elde etmek olmamalı, daha çok tasarruf, gelirler arasındaki eşitsizliği azaltmak ve ekonomik fazlayı kalkınma faaliyetlerine yönlendirmek için bir teşvik olarak kullanılmalıdır.

- **Kamu harcamaları:** Özel sektör yatırımcılarının genellikle yüksek risk içeren alanlara ve hızlı getiri sağlamayan projelere yatırım yapma konusunda isteksiz oldukları bilinmektedir. Böyle bir durumda hükümet, kamu harcamaları yoluyla bu tür projeler oluşturma eğiliminde olabilir. Ağır sanayilerde ve ekonomik gelişme aşamasının başlangıcında olduğu gibi, artan hammadde ve gıda talebini karşılamak için harcamaları tarımda verimlilik düzeyini yükseltmeye yönlendirmektedir. Kamu harcamaları, gerekli hizmetleri sağlayarak altyapı projeleri ve finans kurumlarında olduğu gibi teşvik eder.

2.8.3.Ticaret Politikaları ve Ekonomik Kalkınma

Ticaret politikası, dış ticareti ve yurtdışıyla ithalat ve ihracat ilişkilerini düzenlemek için devlet tarafından alınan tedbirlerdir. Ticaret politikaları, özellikle ekonomik kalkınmanın gereksinimlerini karşılamak için ekonomik fazlalıklar ve yabancı para birimlerinden getiri sağlamak için büyük ölçüde dış ticarete bağımlı gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler ticareti yerel kalkınma çabalarını tamamlayacak şekilde yönlendirmelidir. Ticaret, değişen koşullar altında büyüme için hareket edemez ve en iyi ihtimalle ekonomik kalkınma için ülke içi çabaları tamamlayabilir.

Birincil ürünlere yönelik küresel talep artış oranları düşük olduğundan, gelişmekte olan ülkelerin çabaları, ihracat için seçilen mallara odaklanmalı ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek için verimliliklerini arttırmaya çalışmalıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin ihracat fırsatlarını genişletmek için bazı birincil malları üretmeye çalışmasının yanı sıra bu ürünlerden birçok sektör için girdi olarak yararlanmaları faydalıdır.

2.9. Ekonomik Kalkınma Stratejileri

Ekonomik kalkınma stratejileri birçok ilgili yönü içerir, bu nedenle bunlardan bazılarına odaklanmaktadır;

2.9.1. Tarım sektörünün ekonomik kalkınmadaki rolü

- Nüfusun büyük bir kısmı doğrudan veya dolaylı olarak ona bağlıdır. Tarım sektörünün önemine göre bir ülkeden diğerine bu önem derecesinin farklı

olmasına rağmen, çoğu gelişmekte olan ülkede tarım sektörünün önemi nedeniyle, bu ülkelerin birçoğunun ihracatının en büyük kısmı veya bir kısmını tarımsal ihracat oluşturmaktadır. Ekonomik kalkınma sürecindeki rolü, onlara ulaşılmasına katkıda bulunabileceği görevlerden gelir ve bunlardan bazıları şu şekilde ortaya çıkar:

- Tarım, kalkınma süreci için finansman sağlar. Özellikle, sanayi kalkınmasının finansmanına katkıda bulunmaktadır.
- Gelişme sürecinde başta sanayi sektörü dahil olmak üzere diğer ekonomik sektörlerdeki genişleme süreci için gerekli iş gücünü sağlamaktadır.
- Sanayi pazarını kurması, yani sanayi sektörünün ürünlerine genişlemeyi ve gelişmeyi uyarmak için talep yaratmaktadır.
- Diğer ekonomik sektörlerdeki, özellikle sanayi sektöründeki işçilere temel gıdasını üreterek besin garantisi sağlamaktadır. Çünkü ekonomik gelişme süreci bu sektörlerin işlerini genişletmeyi içerir.

2.9.2. Sanayi Sektörünün Ekonomik Kalkınmadaki Rolü

Sanayi sektörünün ekonomik kalkınmaya yönelik çabaları çerçevesinde önemli bir yeri vardır. Ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu nedenle kalkınma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Geri kalmışlığa karşı her mücadele politikasının önemli bir parçası olarak sanayileşmenin ekonomik kalkınma için her zaman gerekli bir koşul olarak içerilmesi gerekir.

Sanayinin ekonomik kalkınma bağlamında üstlendiği rol aşağıdaki gibi bir görüntü ortaya çıkarmaktadır;

- Sanayi, çıkarların çatıştığı günümüz dünyasında siyasi bağımsızlığı güçlendirmek için vazgeçilmez bir zorunluluk haline gelen ekonomik bağımsızlığı desteklemektedir.
- İstihdama katkı konusunda sanayi sektörü, işçi sayısında büyük kapasite gücü olan önemli sektörlerden biri olarak kabul edildiğinden, görünürdeki işsizliği ve eksik istihdamı absorbe etmek için geliştirilmesi gereklidir.
- Sanayi sektörü, ürettiği tüketim malları ile bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasına, yaşam standardının yükseltilmesine önemli bir katkı sağlamaktadır.

- Ödeme dengesi açığını azaltmak ve daha fazla miktarda yabancı para sağlama konusunda etkisi vardır.

2.9.3. Devletin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü

Devlet, kalkınma sürecini başlatmada önemli bir rol oynamış ve oynamaktadır. Ancak bu rol kapsamı, niteliği bakımından ve bir ülkeden diğerine, ekonomik sistemin niteliğine, gelişme derecesine ve içinde yaşadığı koşullara göre farklılık göstermektedir. Ülkeler, aşağıdakiler de dahil olmak üzere birçok nedenden ötürü ekonomik faaliyetlere müdahale düzeylerinin artırılması için çağrıda bulunmuştur;

- Ekonomik krizleri ve piyasa güçlerini çözmeden uzun süre tekrar etmiştir.
- Büyük kaynak ve yetenek gerektiren teknolojik alanlar ortaya çıkmaktadır.
- Bazı askeri sanayinin muazzam ve kapsamlı gelişimi.
- Pek çok geniş işletmenin devlet mülkiyetinde olması.

2.10. Ekonomik Büyüme ve Kalkınma

Ekonomik büyüme birçok noktada ekonomik gelişmeden farklıdır. Bu kısımda değinilecek olan da budur.

2.10.1. Ekonomik Büyümenin Tanımı

Ekonomik büyüme, üretimdeki niceliksel artış olarak tanımlanmaktadır. Kişi başına düşen gelirdeki artış olarak da bilinir. Gerçek milli hasılatın belirli bir ülkedeki nüfusa bölünmesi olarak tanımlanmaktadır;

- Ekonomik büyüme türleri: Genellikle aşağıdaki gibi üç ekonomik büyüme türü arasında bir ayrım yapılır.
- Kendiliğinden olan büyüme: Ekonomik kurumların varlığından yararlanmasının bir sonucu olarak ulusal ekonominin sahip olduğu içsel güçlerden, kendiliğinden kaynaklanmaktadır.
- Geçici olan büyüme: Süreklilik özelliği taşımayan ve belirli bir faktörün veya faktörlerin ortaya çıkmasının sonucu olan büyümenin gitmesiyle birlikte duran büyümedir.
- Planlı büyüme: Toplumun kaynakları ve gereksinimleri için kapsamlı bir planlama sürecinin sonucudur. Bu tarzın başarısı, planlayanların yeteneklerine

ve becerilerine, çizilen planların gerçekçiliğine, uygulamanın etkinliğine, tüm seviyelerde halk kitlelerinin planlama sürecine katılımına ve takibine bağlıdır.

2.10.2. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri

- Sermaye: Fiziksel sermayeyi artırmak, gelecekte daha fazla tüketime izin veren sermaye mallarını üretmek için tasarruf oranlarının artırılmasını ve mevcut tüketimin bir kısmından vazgeçilmesini gerektirir.
- Ölçek ekonomileri, üretim tesisi kapasitesinin genişletilmesi, genellikle makine kullanımı, üretim hacminin büyütülmesi, artan uzmanlaşma, verimliliği artırıcı hamlelerde bulunulması, araştırma ve teknoloji yoluyla ya da firma dışı etkenler ile maliyetlerin düşürülmesi yollarıyla sağlanabilir.
- Teknik ve teknolojik ilerleme: Bu faktör, yeni üretim araçlarının geliştirilmesinde, teçhizat ve makinelerin performansının iyileştirilmesinde, yönetim ve organizasyon sistemlerinin iyileştirilmesinde, planlama ve düzenlemede verimliliğin artırılmasında, eğitim ve rehabilitasyon sistemlerinin iyileştirmelerinde, ulaşım ve iletişim sistemlerinden daha fazla verimlilik sağlanmasında önemli bir rol oynar. Teknik ve teknolojik ilerleme seviyesi ne kadar yüksekse o kadar fazla ekonomik büyüme oranı artmaktadır.
- Doğal kaynaklar: Doğal kaynakların mevcudiyeti ekonomik büyümenin sağlanmasına etkin bir şekilde katkıda bulunur ancak Japonya gibi doğal kaynaklardan yoksun olmalarına rağmen yüksek ekonomik büyüme oranlarını yakalayabilen bazı ülkelerin varlığı için gerekli bir koşul olarak görülmemektedir.

2.10.3. Ekonomik Büyüme ile Kalkınma Arasındaki Farklar

Büyüme ve kalkınma arasındaki farklar aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir:

Tablo 13: Ekonomik Büyüme ile Kalkınma Arasındaki Farklar

Büyüme	Kalkınma
Yaşamın bir yönünde nisben sabit ve sürekli bir artışı ifade eden bir kavramdır.	Belirli bir dönemde yaşamın her alanında meydana gelen kümülatif, hızlı artışı ifade eden bir kavramdır
Büyüme genellikle aşamalı ve yavaşça bir şekilde dönüşümle gerçekleşir.	Toplumsal bir durgunluk durumundan bir ilerleme durumuna çıkması için

	kalkınmanın güçlü bir etkiye ihtiyacı vardır.
Büyümeye nicel değişim hakimdir	Kalkınmaya nitel değişim hakimdir
Büyüme, çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel düzeylerdeki tüm toplumlarda meydana gelen bir olgudur.	Kalkınma, belirli hedeflere ulaşmak için insan müdahalesi yoluyla gerçekleşen kasıtlı bir süreçtir
Büyüme, genellikle insan kasıtlı olmayan gerçekleşen otomatik bir süreçtir	Kalkınma, önceden hazırlanmış planlara göre kasıtlı bir süreçtir

Kaynak: Muqawisi S. and jameuni H. (2009-2010), mudakhalat fi almultaqaa alwatanii hawl qira'at jadidat fi altanmiati, jamieat batnat, aljazayir,s.2.

2.11. Ekonomik Kalkınmanın Dayanakları

Ekonomik kalkınma, aşağıdaki gibi çeşitli dayanaklara dayanır;

- **Devlet:** Deneyimlerin çoğu, kalkınma sürecinin, yeni kurumların inşasında, altyapının geliştirilmesinde, güvenliğin sağlanmasında ve kanunun uygulanmasında temsil edilen devletin örgütsel rolünde çok başarılı olamayacağını doğrulamış ve devletin rolünün bu noktada durduğunu ve kendini aşamadığını varsaymıştır. Aksi takdirde bu gelişme sürecine engel oluşturur. Siyasi ve sosyal baskılar varken bir üretici olarak devletin ekonomiye müdahalesinin verimsizliği, bazen hükümeti ekonomik mantıkla tutarlı olmayan sosyal politikalar benimsemeye itmektedir. Dolayısıyla, devlet müdahalesi çağrısı, özel sektörün rolünü ortadan kaldırmak veya ekonomik faaliyet üzerinde devlet hakimiyeti kurmaya çalışmak anlamına gelmez. Aksine, devletin rolünün, piyasa mekanizmasından uzaklaşmadan özel sektör için destekleyici, sponsor ve düzeltici olduğu anlamına gelmektedir.
- **Sermaye Birikimin Artışı:** Kalkınma sürecini yönlendirir, asgari düzeyde yatırım kaynakları sağlar, modern endüstrilerin güçlü bir temelini inşa eder ve ulusal ekonomiye kendi kendine büyüme yolunda yardımcı olacak bir sosyal sermaye tabanı sağlar. Sermaye birikim oranını yükseltmek, nüfus artış hızından daha yüksek bir milli gelir büyüme oranına ulaşmayı gerektirir; Tasarruf ve yatırımlarda artışa yol açacak ölçüde kişi başına düşen gelirden yüksek bir büyüme oranıyla sonuçlanır. Böylece toplumun üretken kapasitesine sürekli bir katkı sağlar. Ekonomik kalkınmaya ulaşmak isteyen gelişmekte olan ülkeler,

kalkınmayı finanse etmek için gereken sermaye kıtlığı sorunuyla karşı karşıya olduğu için ilerleme yeteneklerini azaltmaktadır (Han & Kaya, 2004b).

- **Sanayileşme:** Sanayileşme, geri kalmışlık olgusuyla ilişkili yapısal dengesizliklerin düzeltilmesine bağlı olan ekonomik kalkınma sürecinin temel taşıdır ve hızlı sanayileşme, sanayi sektörüne yönelik yatırımların hacminde bir artış gerektirir çünkü sanayiye yapılan yatırımın artması, milli gelirin ve sektörün işgücünü özümseme kapasitesinin artmasına sebep olur. Böylece aşamalı olarak işsizlik ve yoksulluk ortadan kaldırılmaktadır.
- **Teknolojik İlerleme:** Bu ülkelerdeki işçilerin sahip olduğu teknik seviye ve uzmanlıktan dolayı gelişmekte olan ülke koşullarına uygun teknolojiyi seçme zorunluluğu vardır. Çünkü karmaşık ve dünya standartlarında teknolojiyi seçmek, o teknolojiyi ihraç eden ülkelere teknolojik bir bağımlılık yaratacaktır.

2.12. Ekonomik Kalkınmanın Önündeki Engeller

Ekonomik kalkınma her zaman kendisi için belirlenen şekilde ilerlemiyor. Birçok toplum ve ülke ilerlemelerini sınırlayan birçok farklı engelle karşılaşabilir. Dolayısıyla başarılı planlar, bu engelleri hesaba katmakta ve bunları aşmak için başarılı araçlara başvurmaktadır. Bu engeller topluma ve içinde bulunduğu koşullara göre değişir. Aşağıda en önemli engellerden bazılarının açıklaması bulunmaktadır.

2.12.1. Ekonomik Engeller

Gelişmekte olan ülkelerin çoğu ekonomik engellerden muzdariptir. Bunlardan en önemlileri;

Gelir seviyesindeki düşüş, beslenme seviyesinde düşüşe neden olur, bu da sağlık seviyesinde düşüşe ve bozulmaya neden olur. Düşük sağlık seviyesi, bireysel çalışanın verimliliğinde düşüşe neden olur ve doğaldır ki, üretkenlikteki düşüş gelir seviyesine yansır. Verimliliğin düşük olmasının nedenleri arasında kullanılan üretim yöntemlerinin modern olmaması, kullanılan teknoloji düzeyinin düşük olması ve işgücünün üretken sektörler arasında zayıf dağılımı da bulunmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı bu sorunlar neticesinde, bu ülkelerin gelişmesini ve ilerlemesini istemeyen gelişmiş ülkeler bu ülkelerin ürünlerini açık pazar olarak kalmalarını istemektedir. Siyasi karar alma isteklerini kendileri dış güçler

yönlendirmektedir. İleri batı ülkeleri başta olmak üzere dış dünyanın ekonomik ve kültürel bağımlılığını daha da şiddetlendirmektedir.

2.12.2. Siyasi, Sosyal ve Entelektüel Engeller

Siyasi faktör, kalkınma sürecinde güçlü bir faktör olarak kabul edilir, çünkü çoğu gelişmekte olan ülkede olduğu gibi siyasi istikrar eksikliği ekonomik kalkınma sürecine engel oluşturur. Köklü değişikliklere yol açan kalkınmacı ekonomik kararlar almak, devlette siyasi istikrarı gerektirir. Böylece toplumu daha iyi hale getirmek için çok çalışılıp sorunlardan aşamalı olarak sıyrılabilir. Çünkü sorunların kısa sürede çözülemeyeceği, daha çok yeterli bir süreye ihtiyaç duyulduğu, gerçek gelişme için zorunlu olarak değişime yol açtığı aşıkardır.

Sosyal faktörlere gelince, kalkınmanın kendisi toplumun sorunlarını çözmek için bir yöntemdir. Eğer kalkınma, toplum bireylerinin yaşam standartlarını iyileştirmeye yol açıyorsa bu, kalkınmayı ilerletmek için, istikrarlı bir siyasi, sosyal iklimin yaratılmasına ve bulunmasına götüren doğal bir yoldur.

2.12.3. Teknolojik ve Organizasyon Engeller

Herhangi bir ülkedeki kalkınma süreci, istenen büyümenin sorumluluklarını üstlenmek için yüksek yetenekli bir hükümete ve özel sektöre ihtiyaç duymaktadır. Hükümet organı, kalkınma telaşını ileriye itmede önemli bir rol oynamaktadır. Özel sektörün ekonomik kalkınma sürecini ilerletmedeki bazı ekonomik ve sosyal rolü de unutulmazdır. Bunun için her ülkeye uygun bir şekilde, çeşitli alanlardaki idari gelişime yoğunlaşarak yönetim sistemlerine teknoloji transferi konusunda ilerlemeyi yok etmek, devlet organı ile özel sektörün düzeyini bir arada yükseltecek eğitim kurslarına odaklanmak gerekir. Çünkü iki sektör devletin idari gelişim sürecinden sorumludur.

Gelişmekte olan ülkelerin basit ve karmaşık olmayan, yani ülkelerin doğası ve koşulları ile orantılı bir teknoloji transferi yapması gerekmektedir çünkü gelişmiş ülkelerde kullanılan modern teknolojinin türü ile ilgili olarak gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarının yeterince araştırılmadan bu teknolojinin aktarılması, bu ülkelerdeki kalkınma sorunlarını çözmeyecek, aksine kalkınma sürecinin önünde büyük bir engel olarak kabul edilecektir.

Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler, bu ülkelerin doğası ve koşulları ile orantılı olarak herhangi bir teknolojinin aktarılması durumunda, yerel ulusal çerçeveler, yakın gelecekte tüm sorumlulukları dış uzmanlığa güvenmeden kendi başlarına üstlenecek şekilde eğitilmelidir.

2.13. Sürdürülebilir kalkınma

Pek çok kalkınma türü veya biçimi vardır. Bunlar nispeten modern türler veya biçimler arasında: Sürdürülebilir kalkınma, bazen sürekli kalkınma veya kesintisiz kalkınma olarak adlandırılan, aşağıdakileri içeren bir dizi özellik ile karakterize edilir: Çevreler arasındaki dengeyi kendi boyutlarıyla vurgulayarak, O İnsanın amacı ve araçları olmaktadır. Her toplum kültürel ve medeniyet özgünlüğünü korurken hem doğal hem de insan kaynaklarının gelişimini, herhangi bir savurganlık veya israf olmadan, kolektif işbirlikçi ve bilimsel olarak planlanan belirli bir mevcut ve gelecek stratejisine göre, bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılamakta ve her toplum, kültür ve medeniyet özgünlüğünü korurken, temelinde topluluk katılımı yatmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, kalkınma kavramının mevcut çağın gerekleriyle bağlı bir şekilde, yani kalkınmayı sağlamak için gelecekte kullanılabilir elde edilebilecek mevcut ekonomik ve çevre kaynakları hesaba katar bir şekilde güncellenmesidir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, yirminci yüzyılın yetmişli yıllarında ortaya çıkmış, Ekonomik, beşerî, sermaye ve yerel topluluk kalkınması kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir.

2.13.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Boyutları

Birçok uluslararası kurum ve kuruluşun yanı sıra uzmanlar ve ekonomistler tarafından çeşitli sürdürülebilir kalkınma kavramları ortaya çıkmıştır. Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN), ekosistemin yaşamı koruyan yeteneklerini göz önünde bulundurarak, sürdürülebilir kalkınmayı insan yaşamını geliştirmeye yönelik sürekli çaba olarak tanımlamaktadır.

Brezilya ise Haziran 1992'de düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınmayı şu şekilde tanımladı: Kalkınma hakkını yerine getirme gerekliliğidir.

1995'te Kopenhag'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Uluslararası Konferansı'na gelince, bu vizyonla çelişen halkların çeşitli dini ve ahlaki değerleri ve kültürel geçmişleri üzerinde insan saygınlığı, hakları, eşitliği, saygı, barış, demokrasi ve aşkınlığına dayalı siyasi, ekonomik, ahlaki ve manevi bir kalkınma vizyonu benimsediği görülmektedir.

2002 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde düzenlenen Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda da barış, güvenlik, istikrar, insana saygı, sürdürülebilir kalkınma hakkı ve kültürel çeşitliliğe saygı da dahil olmak üzere temel özgürlükleri vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, mevcut doğal kaynaklar ve çevreye mümkün olan en az zararlı sosyal refahta bir artışa yol açan ekonomik faaliyet olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanım, Sürdürülebilir kalkınma amaçlarını gerçekleştirmek için ekonomik ve sosyal refahın elde edilmesini birbirine bağlar.

Pezzey, Sürdürülebilir kalkınmayı önümüzdeki bin yıl boyunca toplumun bireylerine düşük olmayan bir fayda olarak tanımlamaktadır.

Barbier, sürdürülebilir kalkınmayı gelecek nesiller için fırsatları korumak olarak tanımlamaktadır. Bu, mevcut kaynaklarda sadece şimdiki nesillerin hakkı değil, aynı zamanda gelecek nesillerin de hakkı olduğu anlamına gelir, bu nedenle, mevcut nesiller mevcut tüm kaynakları tüketemez.

2.13.2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Sürdürülebilir kalkınma, mekanizmaları ve içeriği aracılığıyla bir dizi hedefe ulaşmayı amaçlamaktadır;

- **Nüfus için daha iyi bir yaşam kalitesi elde etmek:** Nüfus ve çevre arasındaki ilişkilere odaklanmak, doğa sistemi ve içeriği ile insan yaşamının temelinden ilgilenmek, Çevrenin kalitesini korumak, reform ile ikisindeki ilişkinin tamamlayıcı ve uyumlu olmasını sağlamak için çalışmaktadır.

-**Nüfusun, mevcut çevre sorunlarına ilişkin farkındalığını arttırması:** Sürdürülebilir kalkınma programlarının ve projelerinin hazırlanmasına, uygulanmasına, takip edilmesine ve sunulmasına katılımları ile sorumluluk duygusunu geliştirmenin yanı sıra, onları buna uygun çözümler bulması için aktif olarak katılmaya teşvik etmektedir.

-Doğal çevreye saygı: Nüfus ve çevre arasındaki ilişkiye odaklanarak doğa sistemi ve içeriği ile insan yaşamı temelinde ilgilenmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma ile belirtilen çevre arasındaki hassas ilişkiyi barındırmakta ve bunu bir bütünleşme ve uyum ilişkisi haline getirmeyi sağlamaktadır.

-Kaynakların etkin ve rasyonel bir şekilde faydalanarak kullanılması: Burada kalkınma kaynakları sınırlı kaynaklar olarak ele alınır. Bu nedenle, tüketilmelerini veya yok edilmelerini önler, bunları etkin ve rasyonel bir şekilde kullanmayı sağlamaktadır.

-Modern teknoloji ile toplumun hedeflerinin bağlantısı: Sürdürülebilir kalkınma, nüfusu kalkınma alanındaki farklı teknolojilerin önemini, mevcut ve yenilerini toplumun yaşam kalitesini iyileştirmede, dilenen hedefleri gerçekleştirmede nasıl kullanılacağı konusunda bilinçlendirerek, toplumun hedeflerine hizmet etmek için modern teknolojiyi kullanmaya çalışır. Risklere yol açmadan, olumsuz çevresel etkiler veya bunlara uygun çözümlerin olması anlamında kontrol edilmektedir.

-Toplumun ihtiyaç ve önceliklerinde uygun bir değişiklik başlatması: Yeteneklerine uygun ve ekonomik kalkınmanın etkinleştirilebileceği ve tüm çevresel sorunların kontrol edilebileceği bir denge sağlamayı hedef edinen bir yöntem izlemektedir.

- Teknik ekonomik büyümenin gerçekleşmesi: Doğal ve çevresel kaynakları içeren sermayeyi korumak için ve bu da kaynakların birbirini takip eden nesiller arasında ve aynı nesilde paylaşımında eşitliği sağlaması için kurumların, altyapıların risk ve dalgalanmalarından korunarak geliştirilmesini gerektirir.

İlkeleri: büyüme ile çevre arasındaki temel ilişki, sürdürülebilir kalkınma kavramının dayandığı ilkelerin aşağıdaki gibi belirlenmesine yol açmaktadır:

i. Sürdürülebilir kalkınma planlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında sistem yönteminin kullanılması :

Sistem yöntemi, insan ortamının toplam sistemin bir tali sistemi olması nedeniyle, sürdürülebilir kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması için bir temel şarttır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmanın tali sistemlerini gerçekleştirmek için bu yöntemle genel olarak Dünya çevresinin dengesini sağlamaya çalışmaktadır.

Bu yöntem, toplumların yaşamını tüm ekonomik, çevresel ve sosyal yönlerden, bu yönler arasında olumsuz ters etkiler olmadan korumayı amaçlayan bütünleşmiş bir

yöntemdir. Ekonomik kalkınmayla ilişkili çevre sorunları arasında, örneğin dünyanın birçok ülkesinde uygulanan tarım politikaları toprak bozulmasını etkilemektedir.

- i. Halkın katılımı: Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, resmi, halk ve sivil kuruluşlarının genel olarak halkın planlarının hazırlanmasına, uygulanmasına ve izlenmesine katılmalarını sağlayan uygun bir ademi merkeziyetçilik biçiminin sağlanmasını gerektirir. Bu kavrama aşağıdan kalkınma denir. Yerel yönetimlerin rolü şu şekilde özetlenebilmektedir;
 - Küresel ısınmadaki artışı sınırlandırmak
 - Çevresel, ticari, kimyasal ve sanayi atıkların yönetimi ve işlenmesi.
 - Ozon tabakasını etkileyen gazların emisyonunun azaltılması.
 - Petrol türevlerinin tüketiminin azaltılması
- ii. Ekonomik kaynakların dinamik optimum kullanımı ilkesi.
- iii. Ekonomik kaynakların ömrünün uzatılması ve bu kaynaklar için stratejik planlama ilkesi.
- iv. Çevre denge ve biyolojik çeşitlilik ilkesi.
- v. Doğanın özelliklerini koruma, üretime, yatırıma ve tüketime yönelik yapıları belirleme ve geliştirme ilkesi.

Sürdürülebilir kalkınma aşağıdaki özelliklere sahiptir;

- Sürdürülebilir kalkınma kapsamlılıktır, çünkü özellikle doğal, sosyal olan her şey açısından daha iç içe ve karmaşıktır.
- Sürdürülebilir kalkınma, küresel yoksulluğu azaltmaya çalıştığı için öncelikle en yoksul sınıfların ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.
- Sürdürülebilir kalkınma, kültürel yönleri geliştirmeye ve her toplumunun özel medeniyetini korumaya isteklidir.

2.13.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Dünya Zirvesi'nden çıkan Sürdürülebilir Kalkınma Komitesi, ekonomik, sosyal, çevresel ve teknolojik olmak üzere dört ana kategoriye veya boyuta ayrılan yaklaşık 130 göstergeyi içeren sürdürülebilir kalkınma göstergeleri üzerine bir kitap yayınlamıştır.

2.13.3.1. Ekonomik Boyut

Bu boyut, ekonomik faaliyetin çevre üzerindeki, gelecekteki yansımalarını ve göstergelerini kapsar, aşağıdakileri içerir;

- Kişi başına düşen doğal kaynakların tüketiminin ortalaması: Gelişmiş ülkelerde, özellikle sanayileşmiş ülkelere göre ortalama iki kat olmaktadır. Solow ve Hartock, tüketimin seviyesini koruduğu veya zamanla arttığı takdirde sürdürülebilir olduğuna inanır ancak seviyesinin altına düşerse veya zamanla azalırsa, o zaman bu tüketim sürdürülebilir değildir.
- Yoksulluğun ortadan kaldırılması: Gelişmekte olan ülkelerdeki sürdürülebilir kalkınma, bu ülkelerdeki yaşam standartlarını yükseltmek için optimum bir şekilde kaynakları yönlendirmekle ilgilenmektedir. Tarımsal ürünlere, sanayi mallara ve hizmetlere yönelik iç talep, nüfusun artmasıyla artacak, gelişmekte olan ülkelerde bu mal ve hizmetler gibi bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektirecektir.
- Gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalması: Sürdürülebilir kalkınma, zengin ve yoksullar arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır. Bu hedef, gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve sosyal politikaların, mevcut kaynaklara yatırım yapmayı, bu kaynaklardan haklarını temin etmek için herkes arasında eşit dağıtıma yönlendirilmesini sağlamak için çalışmayı gerektirir. Çevre üzerindeki baskıyı azaltan sürekli bir şekilde devam eden yatırımlar, mallar ve hizmetlerdir.

2.13.3.2. Sosyal Boyut

Bu boyut, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek ve sürdürmek için sosyal gereksinimleri içerir;

- İyi yönetim: Toplumu iyi yönetmek için sürdürülebilir kalkınmanın en önemli gerekliliklerinden biri olarak kabul edilir ve toplumun tüm bireyleri tarafından yönetime katılım demokratik bir şekilde seçimle yapılır ve bu hedef gerçekleştiğinde toplumun çıkarına olacaktır. Siyasi ve ekonomik kararların

devlet yönetimini temsili, etkin bir sivil toplum, yerinde yönetim, yönetimde açıklık, hukukun üstünlüğü, rekabet ve piyasa ekonomisi gibi yansıyacaktır.

- Sağlık ve eğitim hizmetlerinin sağlanması: Sürdürülebilir insani gelişme, tüm siyasi sistemlerin temel amacıdır. İnsani gelişmenin amacı, sağlık hizmetlerinin ve bütünleşmiş eğitim programlarının temel ihtiyaçlarını ilköğretimden yükseköğretime kadar sağlamaktır. Sürdürülebilirliğe gerçekten katkıda bulunmak için toplumun bireylerine bilginin kazandırılması ve geliştirilmesi gerekir.
- Nüfus artışı ve nüfus dağılımı: Sürdürülebilir kalkınma bu alanda, nüfus artışını kontrol ederek genel olarak ailenin bakımına ve oluşumuna dikkat etmek, ayrıca büyük şehirlerde tarım arazilerinin temsil ettiği yeşil çevreye zarar vermemek ve kirliliği azaltmak için kentsel ve kırsal alanlar arasında nüfus dağılımını planlı bir şekilde yapmak anlamına gelmektedir.

2.13.3.3. Çevresel Boyut

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, çevreyi kirlilikten koruyarak mevcut ve gelecek nesiller için ekonomik refah elde etmek ve zamanla iyileştiren bir yaşam standardı sağlaması anlamına gelir ve bu boyutu da içerir.

- Su kaynaklarının korunması: Sürdürülebilir kalkınma, atıkları azaltarak, suyu depolamak için barajlar inşa ederek ve yeraltı sularını koruyarak, su ve kanalizasyon şebekesini iyileştirmek ve içme suyunun kalitesini yükseltmek için çalışarak su kullanımını korumayı amaçlamaktadır.
- İklimi küresel ısınmadan korumak: Çeşitli radyasyonların, nükleer ve kimyasal atıkların olumsuz etkilere ve dünyadaki yaşamı etkileyen iklim değişikliklerine yol açması nedeniyle, küresel iklimde büyük değişikliklere neden olacak her şeyi riske atmamak demektir. Sürdürülebilir kalkınmanın temel amacı, kirlilikten uzak yeşil bir çevre yaratmak ve çevreyi tüm sanayi atıkların olumsuz etkilerinden korumaktır.

2.13.3.4. Teknolojik Boyut

Teknolojinin kullanımı üretkenliğin artmasına ve yaşam standardının iyileştirilmesine yol açmıştır ve en önemli yanları şunlardır;

- Temiz sanayi Teknolojilerinin Kullanılması, Sanayinin ve tesislerin yaygınlaşması kirliliğin artmasına yol açarken, gelişmiş ülkelerde kirlilik akışı azaltılır. Çevre kirliliğini azaltmak için ağır para cezaları verilerek veya tesislere katı tedbir ve yasalar konularak mücadele edilmektedir.
- Yüksek teknolojinin benimsenmesi: Gelişmekte olan ülkelerde kullanılan teknoloji, sanayileşmiş ülkelerde kullanılan teknolojiye göre genellikle daha az verimli ve daha kirleticidir.

2.13.4. Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri

Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına ve araştırmalarına gösterilen büyük ilgiden sonra, ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal değişkenler arasındaki etkileşimi teşhis eden sürdürülebilir kalkınma için kapsamlı göstergeler geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu göstergeler şunlardır:

2.13.4.1. Ekonomik Göstergeler

Birkaç gösterge içerir, en önemlileri;

- Kişi Başına GSMH: Bu ölçü, belirli bir dönemde (genellikle bir yıl içinde) cari fiyatlarla gayri safi yurtiçi hasılayı aynı yılki nüfusa bölerek hesaplanır. Bu göstergenin ekonomik önemi, ekonomik büyüme oranlarını yansıtması ile toplam üretim düzeyinin ve büyüklüğünün bir ölçüsüdür.
- Gayri Safi Sabit Sermaye'nin GSYH'ye Oranı (Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu): Gayri safi sabit sermaye oluşumu, doğrudan şimdiki üretim kapasitesinin bina, inşaat, makine, teçhizat ve ulaşım araçları gibi sermaye mallarının üretimine yönelik olan kısmı olarak tanımlanır. Sabit sermayenin oluşumu iki kısma ayrılır: Biri üretim kapasitesini artırmak için kullanılan net sermayenin oluşumu, Diğeri mevcut üretim kapasitesini sürdürmek veya mevcut sabit sermayenin amortismanını telafi etmek için kullanılan telafi edici sermayenin oluşumudur.
- İhracatın ithalatı karşılama oranı: Mal ve hizmet ithalatının yüzdesi olarak mal ve hizmet ihracatı ölçüsü, ülkenin ithalata devam etme kabiliyetini gösterir. Bu göstergenin canlılık önemi, yerel ekonomilerin küresel ekonomiye yüksek derecede açık olmasıyla görünmektedir.

- Toplam resmi kalkınma yardımı: Kalkınma ve sosyal hizmetleri kolay finansal şartlarda güçlendirmek amacıyla resmi sektörün bazı ülkelere sağladığı mali bağış ve krediler gibi resmi kalkınma yardımlarını içerir. Bu gösterge, çeşitli yardım düzeylerini ölçer ve gayri safi milli hasıla yüzdesi olarak hesaplanır. Sürdürülebilir kalkınma stratejisi, dış yardıma çok fazla bağımlılığı gerektirmez.
- Dış borcun GSYH'ye oranı: Bu gösterge, gayri safi yurtiçi hasılanın bir yüzdesi olarak hesaplanır, Ülkelerin borçluluğunu temsil eder ve borca dayanma kabiliyetlerini değerlendirmeye yardımcı olur.

2.13.4.2. Sosyal Göstergeler

Birkaç sosyal gösterge içerir, en önemlileri;

- İşsizlik oranı: Bu gösterge, bir ülkedeki toplam işgücünün yüzdesi olarak, bunu yapabilen ve bir iş fırsatı elde etmemiş çalışma yaşındaki bireylerin sayısını yansıtır.
- Nüfus artış hızı: Kişi başına düşen gelir artış hızının, nüfus artış hızının gerisinde kalmaması koşuluyla, nüfus büyüklüğündeki yıllık ortalama değişim oranını ve sürdürülebilir kalkınmadaki önemini gösterir.
- Yetişkinler arasında cehalet oranı: Okuma yazma bilmeyen 15 yaş üstü bireylerin toplam yetişkin sayısına oranı ile hesaplanmaktadır.
- İlk, orta ve yüksek okullara kayıt oranı: Bu ilköğretim ve daha yüksek okullara kayıtlı öğrencilerin toplam nüfusa oranıdır ve bu gösterge bir ülkedeki eğitim ve bilginin yayılma derecesini yansıtır.
- Kentsel alanlardaki nüfus oranı: Kentsel alanlarda yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranını temsil eder. Bu gösterge, kentleşmenin ve sanayi sektörünün sürdürülebilir kalkınmaya katılımının derecesini yansıtmaktadır.
- İnsan sağlığının korunması ve güçlendirilmesi: İnsanla ilgili sürdürülebilir kalkınmanın en önemli gerekliliği sağlıklı içme suyu ve sağlık hizmetlerinin varlığıdır. Bu gösterge, bu hizmetlere erişimi olmayanların sayısının toplam nüfusa bölünmesi ile hesaplanmaktadır.

2.13.4.3. Çevresel Göstergeler

Birkaç çevresel gösterge içerir, en önemlileri;

- Tarım arazisinin kişi başına düşen payı: Bu gösterge, tarıma elverişli arazilerin kişi başına düşen payının yanı sıra tarımsal üretim için mevcut arazinin kişi başına düşen payının ölçülmesini de içermektedir. Tarım, iş imkanlarının yanı sıra nüfusa besin sağladığı, dolayısıyla ekonomik büyümenin itici gücü olduğu için sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle de yoksulluğun ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunabilmektedir.
- Ormanlık alanlar ve ağaçlık alanlardaki değişim: Bu gösterge, yeşil alanların ülkenin toplam alanlarına yüzdelik değişimini gösterir. Bu göstergenin yüzdesi yüksek ise tarımsal üretimin artma olasılığını, aksi ise çölleşmenin yayılmasını ve yeşil alanlara tecavüz ettiğini göstermektedir.
- Ormanlık alanlar ve ağaçlık alanlardaki değişim: Bu gösterge, yeşil alanların ülkenin toplam alanlarına oranını gösterir. Bu göstergenin yüzdesi yüksek ise tarımsal üretimin artma olasılığının aksine çölleşmenin yayılmasını ve yeşil alanlara tecavüz edildiğini göstermektedir.
- Çölleşme: Çölleşmeden etkilenen arazileri ve bunun ülkenin toplam alanına yüzdeliğini gösterir. Çöl arazi alanlarının küçültülmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasının koşullarından biridir.

2.13.4.4. Kurumsal Göstergeler

Birkaç kurumsal gösterge içerir, en önemlileri;

- Bilgi edinme (Bilgi elde etme): Bu gösterge, sabit ve cep telefonu kullanıcılarının sayısına ek olarak, bireylerin ilk, orta ve daha yüksek okullardaki öğrenci sayısının (yani ilk, orta ve yüksek okul aşamalarında toplam kayıt) temsil ettiği bilgileri elde etme becerisinin kapsamını ölçer.
- Bilimsel araştırma alanındaki bilim adamı ve mühendis sayısı: Araştırma ve geliştirme alanındaki bilim adamı ve mühendis sayısının bir milyon kişiye düşen ölçüsüdür.
- Araştırma ve geliştirme harcamaları: Gayri safi yurtiçi hasıla yüzdesi olarak araştırma ve geliştirmeye yapılan mali harcamaların boyutunu temsil eder.

2.13.5.Sürdürülebilir Kalkınma Alanları

Sürdürülebilir kalkınmanın çeşitli alanlarda gerçekleşmeyi amaçladığı bir dizi hedef vardır. Bu hedefler daha önce de bahsedilen sürdürülebilir kalkınmanın etrafında dönmüş, yani ekonomik, sosyal ve çevresel eksenle iç içe geçmiştir ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bu alanlardan şu şekilde bahsedilebilmektedir;

- **Su:** Ekonomik açıdan, sürdürülebilir kalkınma, tarımsal, sanayi, kentsel ve kırsal kalkınmada yeterli su temini ve su kullanımının verimliliğini artırmayı amaçlamaktadır. Sosyal açıdan, evsel kullanım ve tarım için temiz suya erişimin sağlanması için çalışmaktadır. Çevre alanında, su kaynaklarını ve yeraltı sularını korumayı amaçlamaktadır.
- **Gıda:** Tarımsal üretkenliği arttırmaya ve gıda güvenliğini sağlamaya çalıştığı için ekonomik ve sosyal açıdan benzerdir. Çevreye gelince, sürdürülebilir kullanım sağlamak ve araziyi korumak için çalışmaktadır.
- **Sağlık:** Ekonomik açıdan bakıldığında sürdürülebilir kalkınma sağlık ve koruyucu bakım üzerinde çalışır. Sosyal açıdan ise yoksul çoğunluk için birincil sağlık hizmeti ve çevrenin korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Organization, 2001).
- **Barınma ve hizmetler:** Ekonomik düzeyde sürdürülebilir kalkınma, inşaat, kaynaklar ve ulaşım sistemleri için yeterli malzemenin mevcudiyetinin sağlanmasıdır. Sosyal açıdan, uygun maliyetle yeterli konuta erişimin sağlanması, çevre konusunda ise kanalizasyon ek olarak sürdürülebilir veya en uygun arazi kullanımını sağlamak için çalışmaktadır.
- **Enerji:** Ekonomik tarafta, sanayi, kalkınma, ulaşım ve evsel kullanım alanında yeterli temin ve etkili enerji kullanımının sağlanması, sosyal tarafta ise özellikle odun yakıt alternatifleri olmak üzere yoksul çoğunluğun yeterli enerjiye erişiminin sağlanmasıdır.

Yenilenebilir enerji kaynakları, tükenmez bir enerji kaynağı oluşturacak şekilde kolayca değiştirilebilen enerji kaynaklarından oluşur. Güneş enerjisi, elektrik üretiminde, ısınmada, hatta soğutmada kullanılabilen yenilenebilir ve temiz bir enerji kaynağıdır. Güneş enerjisi çevre güvenliği faktörü sağlar. Güneş enerjisi, çevreyi kirletmeyen ve atık bırakmayan temiz bir enerjidir, ona bu alanda özel bir statü kazandırır.

Rüzgâr enerjisi, dünyanın en hızlı büyümesine tanık olan ve çevreyi koruyan enerji kaynaklarından biridir. Zira rüzgâr enerjisi üretiminin en önemli özelliklerinden biri olan karbondioksit emisyonlarına neden olan iklim değişikliği oranlarını düşürür. Ayrıca fosil yakıtlar ve nükleer santrallerle ilişkili diğer kirleticilerden arındırılmıştır. Rüzgâr enerjisi, büyük rüzgâr fanlarını hareket ettirerek elektrik üretmek için kullanılır ve elektrik jeneratör türbinlerine bağlanmaktadır.

- **Eğitim:** Ekonomik açıdan bakıldığında, tüm temel ekonomik sektörlerde nitelikli personellerin bolluğunun sağlanması; sosyal bakış açısıyla, sağlıklı ve üretken bir yaşam için herkesin eğitime yeterli erişimini; çevre açısından, halkı bilgilendirme ve eğitim programlarına çevrenin dahil edilmesini sağlamaktadır (Green ve Green, 2007).
- **Gelir:** Bu yöndeki ekonomik yön, devlet sektöründeki ekonomik verimliliği, büyümeyi ve iş imkanlarını arttırmaya odaklanır. Sosyal açıdan bakıldığında, küçük işletmeleri desteklemek sivil toplum sektöründe yoksul çoğunluk için istihdam yaratır. Çevre boyutu ile ilgili olarak, kamu ve özel sektörlerde ekonomik büyüme için gerekli olan doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı sağlanmaktadır.

2.13.6. Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel İlkeleri

Sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkelerinin kurulması ve etkili olması için siyasi, sosyal ve etik temeller vardır, şu şekilde özetlenebilir;

- **Adalet ve Eşitlik:** Bu, herkesin, toplumun zenginliğinden adil ve dengeli bir pay alması anlamına gelir.
- **Yetkilendirme:** Toplumun bireylerine kalkınma sürecine etkin olarak katılmalarını sağlayacak bir şekilde ulusal aidiyet duygusunu aşmak için, karar alma mekanizmalarına tam ve etkili bir şekilde katılma veya onları etkileme yeteneği kazandırmak anlamındadır.
- **İyi yönetim ve sorgulama:** Yönetim ve idare çalışanları, mali yolsuzluk, iltimas ve sürdürülebilir kalkınmanın önünde engel teşkil edecek tüm diğer faktörlerden kaçınmak için şeffaflık, hesap verebilirlik, diyalog, idari denetim ve sorumluluk ilkelerine uymaları gerekmektedir.

- **Dayanışma:** Gelecek nesiller için çevreyi ve doğal kaynakları koruyarak gelecek nesillerin omuzlarına borç biriktirmeden ve tüm sosyal grupların adil büyüme paylarını güvence altına alarak sürdürülebilir kalkınmanın nesiller arası, toplum içindeki sosyal gruplar arasında ve diğer toplumlar arasında olması gerekmektedir.

2.13.7.Sürdürülebilir Kalkınmanın Önündeki Zorluklar ve Engeller

Sürdürülebilir kalkınma üzerindeki genel kısıtlamalar politik, sosyal, ekonomik ve teknolojiktir. Şu şekilde açıklanabilir;

- **Siyasi engeller:** Sürdürülebilir kalkınma, siyasi istikrarsızlık, savaşlar, çatışmalar ve darbeler varlığında sağlanamaz. Ayrıca, hükümetteki sık değişiklikler ve kurumların durumunun iyi olmaması, politikalarda ve kalkınma programlarında tutarsızlıklara ve kalkınma faaliyetlerinde süreklilik eksikliğine yol açmaktadır. Bunların tümü sürdürülebilir kalkınma ile uyumsuzdur.
- **Yönetimde yolsuzluk ve acizlik:** İş adamları ile iktidardaki seçkinler veya siyasi elitler arasındaki yolsuzluk ve gizli anlaşma, kalkınma faaliyetlerinin yanı sıra hesap verebilme eksikliğini, kamu malı zararını ve halkın demokratik kurumlarının karar alma süreçlerine katılım eksikliğini de etkilemektedir.
- **Planlamadaki eksiklikler:** Sürdürülebilir kalkınma, planlama sürecinde eş zamanlı olarak birlikte çalışan tüm uzmanlık alanları ve yetkili bakanlıkları içeren çok düzenli ve disiplinli bir etkileşimi gerektiren yöntem ve planların benimsenmesini gerektirir. Sürdürülebilir kalkınmanın, çevresel kaygıların planlama aşamasında programa daha iyi entegre edilmesi gerekir ve bu, ilgili olan herkes için yönetme kabiliyeti, eğitim ve öğretim gerektirmektedir.
- **Uygun olmayan politikalar ve stratejiler:** Çevre kaygısı kalkınma politikası ve stratejilerinde somutlaştırılmalı. Başka bir deyişle gerçekleştirilecek hedeflere ilişkin politikalar formüle edilmelidir. Uygulanacak stratejiler, kaynakların korunmasını sağlayan ve kaynak tabanının kalitesini mümkün olduğunca arttıran bir dizi alternatif stratejik seçeneği hedeflemelidir.
- Kalkınma programları için yasallık ve yasamaya destek konusundaki eksiklikler: Çevre kalitesinin ve kaynakların korunmasının yüksek önceliğe sahip olduğu kalkınma projelerini desteklemek için ekonomik teşviklere, yasallığa ve yasama

araçlarına ihtiyaç vardır. Bu araçların yokluğunda, kaynakların ve çevre kalitesinin korunmasının sağlanması ve uygunluğun güçlendirilmesi için önlemlerin alınması zor olacaktır. Dolayısıyla, bu yasallık ve yasama araçları geliştirildiğinde çevresel ve ekonomik ilkelere dayalı yönlendirici ilkeler geliştirmek çok önemli olacaktır.

- Ekonomik ve Sosyal kısıtlamalar: Sürdürülebilir kalkınmanın önündeki sosyal ve ekonomik kısıtlamalar arasında eğitim ve öğretimdeki eksiklikler, etkili bir aydınlanma ve yeterli kamusal yönlendirme olmaması, yoksulluk, elverişsiz ekonomik koşullar ve mali destek kısıtlamalarını içine alır. Sürdürülebilir kalkınma, her düzeyde çevre eğitimi, doğal kaynakların korunması ve yönetiminin çeşitli yönlerini içeren bilim ve teknolojide uygun müfredatın geliştirilmesini gerektirmektedir.
- Teknolojik kısıtlamalar: Kalkınma, doğal kaynakların korunması, yönetimi, artırılması ve rasyonel kullanımında uygun bilim ve teknolojinin uygulanmasını içerir. Çoğu ülke pek çok alanda eğitimli personelden yoksundur ve onları kalkınma programlarının uygulanmasına uygun hale getirecek teknolojileri üretme ve uyarlama için kurumsal kapasitesiye sahip değildir. Dolayısıyla kendine güven ve kalkınmadaki başarıya ulaşamaz.

2.14. KOBİ'lerin Ekonomik Kalkınmadaki Önemi

KOBİ'ler, dünya ekonomilerinin bağlı olduğu en önemli stratejik faktörlerden biri olarak kabul edilerek, kapsamlı anlamıyla kalkınma sürecine katkıda bulunmaktadır.

KOBİ'ler, yerel ve küresel pazar değişikliklerine tepki olarak esneklikleri ve hızları ile ekonomik yapılardaki denge halkalarından birini temsil ettikleri için üretim ve sanayilerin tabanını aynı zamanda gelişmiş ülkelerin çoğunun ekonomik yapısını oluşturan hizmetleri çeşitlendirmek ve genişletmek için en etkili mekanizmalardan biridir.

KOBİ'ler, yerel tasarrufların ve sermayenin kullanımına ve yatırımına katkıda bulunurlar. Bu nedenle üretim ve sanayi yatırımını teşvik etmek için taleplerinin karşılanması gerekir. Çünkü genellikle mümkün olan en fazla sayıda yatırımcının bunları kurmasına izin veren KOBİ'lerdir. Ayrıca düşük mali kayıplar ve yatırımlar yalnızca üretim faaliyetlerine yönlendirilmektedir.

Son olarak, vasıfsız ve fakir işçilere sağladıkları ve bu topluluklar için ek gelir yarattıkları iş imkanları ile yoksulluğun azaltılmasına ve en yoksul grupların yaşam standartlarının yükseltilmesine küçük işletmelerin kesin bir katkısı vardır.

KOBİ'ler, coğrafi olarak yayılma ve şehirler, köyler ve kenar mahalleleri içinde genişleme yeteneklerinin yüksek olması nedeniyle daha açık bir ekonomik ve sosyal denge kurabilir. KOBİ'ler, iyi bir ekonomik fırsat sağladığından, içinde bulundukları yerel toplum için fırsatlar, bilgi ve beceriler yaratmaya yardımcı olur. Genel olarak yaşam standartını yükseltir. Daha önce pek çok genç ve düşük gelirli insan için yardımcı olmuştur. Günümüzde de onların basit ve düşük maliyetli mal ve hizmet ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmaktadır.

KOBİ'ler, daha az gelişmiş bölgelerden aynı ülkedeki daha gelişmiş bölgelere göçün risklerini ve sonuçlarını azaltmada da önemli bir rol oynamaktadır. Gerçekten de bu işletmeler, dengeli kalkınma hedefleyen bir tür tersine göçün gerçekleştirilmesinde etkili bir araç olarak görülür. Aynı zamanda tüm uzmanlık alanlarında KOBİ'ler, insanı eğitmek ve hazırlamak için laboratuvar ve atölye olarak kabul edilmektedir.

KOBİ'ler, Adaletli dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için bir araç olarak adlandırılır. Kalkınmayı ve iyiliği bütüne yaymak için ülkeler tarafından çizilen ulusal hedeflere ulaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Bunun için, KOBİ'ler, GSYİH, tüketim, istihdam, tasarruflar, yatırım ve ihracat gibi bazı makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileriyle ekonomik ve sosyal kalkınmaya etkin bir şekilde katkıda bulunabilir. Aynı zamanda sosyal ve bölgesel adaletin gerçekleşmesine de katkıda bulunmaktadır.

KOBİ'ler, üniversitelerde ve bilimsel enstitülerde öğretilen bağımsız bir bilim haline geldi. KOBİ'lerin kalkınma sürecindeki rolü ve önemi, birkaç noktadan ortaya çıkmaktadır:

i. Gayri safi milli hasıla artışına katkı

KOBİ'ler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, küçük tasarrufları yatırıma yönlendirerek ve tüketime yöneltilebilecek sermaye seferberliği ilan ederek, tasarruf ve yatırım süreçleriyle toplumun her kesiminin katılımını sağlamaktadır. Bu, toplam katma değerde büyük katkısının yanı sıra tasarruflarda ve yatırımlarda bir artış göstermektedir. Dolayısıyla GSMH'de bir artışa yol açmaktadır.

ii. İşsizlik sorununun azaltılması

KOBİ'ler, eşit bir şekilde, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde iş imkanlarını güvence altına almanın ana kaynağıdır. Bu işletmelerin tanımı bir ülkeden diğerine farklılık göstermesine rağmen, içlerindeki toplam işçi sayısı nadiren toplam işgücünün yarısından azdır. Bu kurumların doğası, büyüklükleri ve katkıları büyük ulusal ekonomiye iş yaratma konusunda güçlü bir teşvik sağlamaktadır. Bu, aşağıdaki noktalardan elde edilir;

- KOBİ'ler, çeşitlilikleri ve yoğunlukları bakımından, gelişmekte olan ülkelerdeki işgücünün büyük bir kısmını oluşturan vasıfsız veya yarı vasıflı işçileri bünyesine alma konusunda ve işgücünün küçük bir yüzdesi için sermaye-yoğun üretim yöntemleri kullanan büyük işletmelere kıyasla düşük bir istihdam imkânına sahiptir.
- Genç neslin girişimci ve özel proje sahibi olması için girişimciliği ve serbest mesleği teşvik etmekte, özel sektör kuyruğunda çalışma fırsatını bekleyerek enerjilerini boşa harcamalarına müsaade etmemektedir.
- KOBİ'lerin uzak bölgelere uyum sağlama yeteneği, işgücünü yerleştirerek ve nüfusu ana ikamet yerlerinde sabitleyerek kırsal işsizlik olgusunu ve kırsal bölgeden şehre göçü azaltmayı sağlar.

iii. KOBİ'lerin yoksullukla mücadeledeki rolü, büyüme ve gelişme açısından daha az şanslı olan bölgeleri geliştirmektir

KOBİ'ler, küçük yatırımcılara, erkeklere ve kadınlara erişimleri açısından daha az şanslı olan veya kalkınmaya en çok ihtiyaç duyan uzak bölgelerdeki geniş yayılımları yoluyla yoksulluk ve yoksunlukla mücadele için etkili bir mekanizma olarak düşünülebilir.

iv. KOBİ'ler, büyük işletmeler için tamamlayıcı ve besleyicidir

KOBİ'ler belirli üretim seviyelerinde, büyük endüstrilerin bazı ihtiyaçlarının karşılanmasına bir kaynak olarak ve aynı zamanda büyük endüstrilerin ürünlerini aktardığı bir koludur.

Böylelikle KOBİ'ler, bu büyük işletmelerin temel tohumları olmasının yanı sıra, endüstriyel entegrasyon, üretim yapısını çeşitlendirip genişletilmesini iyileştirerek büyük sanayilerin ikincil dalları olması sağlanacaktır.

v. Yerel hammadde yatırımının bir aracıdır

İster hammadde ister yarı mamul olsun, onları yerel olarak üretilen makineler de dahil olmak üzere yerel üretim girdilerine bağlayıp tarımsal üretimi ve endüstriyel üretimi teşvik etmenin ve desteklemenin önemli bir aracı haline getirmektedir. Bunun yanı sıra dünyanın farklı halkları arasında yaygın hale gelen klasik endüstrilerin geliştirilmesi ve korunmasındaki rolü önemlidir.

Aynı şekilde, özellikle yerel pazarın dar kapsamından ve kişi başına düşen milli gelirin düşük olması nedeniyle bireylerin alım gücünün düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde, yerel pazarın gereksinimlerine uygun ve karşılayacak şekilde mal ve hizmet sunma kabiliyeti nedeniyle büyük işletmelere potansiyel ve etkili bir rekabet kaynağı oluşturmakta, fiyatları kontrol etme yeteneklerini sınırlamaktadır.

vi. Tasarrufların harekete geçirilmesi

KOBİ'ler, tasarruf çekme ve bunları çeşitli sektörlerde yatırıma dönüştürme alanlarından biridir. Bireylerin tasarruflarını ülke ekonomisi içinde çalıştırmak için çekmekte, küçük tasarruf sahiplerinin üretim ve hizmet yatırımlarına yatırım yaparak fazlalıklarını çekmektedir. İşletmek, geliştirmek ve kârlarına paylaşmak için çalışırlar. Yani bu kurumların ulusal ekonomi düzeyindeki yatırımların finansmanına katkıda bulunmak için tasarrufları çekmesi ek bir kanaldır. Bu da tasarruf katkısının artmasına neden olur ve ister içeriden ister dışarıdan olsun borçlanmaya bağımlılık derecesini azaltır.

vii. Devletin vergi gelirlerinin artışı

Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, vergi sektörünün gelirlerinin ve işçilerin sosyal güvenliğe katkılarının arttırılmasına katkıda bulunur. Bu da devletin bütçesinin projeleri finanse etmesini, güçlendirmesini, ekonomik kalkınmanın gerekliliklerini ve sürdürülebilirliğini artırmaktadır.

viii. Yetenekler ve becerilerin gelişimine katkıda bulunma

KOBİ'ler, yeteneklerin ve yeniliklerin gelişimine katkıda bulunur. KOBİ'ler, yetenekleri, yeni fikirleri geliştirmek ve teşvik etmek için verimli alanlardan biridir. Becerileri, teknik yetenekleri, pratik, bilimsel ve mesleki deneyimleri projelerine hizmet

etmek için kullanarak yetkinlik, hırs ve faaliyete sahip girişimcilerden olağanüstü ve seçkin girişim sahipleri için yaratıcılık ve yenilik için bir fırsat yaramaktadır.

KOBİ'ler, teknolojik gelişimin en önemli sözcüklerinden biri olmasından dolayı üretim süreçlerini daha hızlı ve daha düşük maliyetlerle geliştirmekte ve modernleştirme konusundaki üstün yetenekleri, yüksek yatırımları olan büyük şirketlere benzediğini göstermektedir. Ayrıca, KOBİ'ler değişen ortamda daha iyi hayatta kalabilirler. Çünkü küçük boyutları, piyasadaki herhangi bir harekete hızlı bir şekilde yanıt vermelerini sağlayan gayri resmi etkili bir iletişim ve bilgi ağı kurmalarına olanak tanır. Ayrıca herhangi bir değişikliği kolayca gerçekleştirmelerini sağlayan bürokrasi eksikliği de önemlidir.

ix. KOBİ'nin ihracatın arttırılmasındaki olumlu rolü

KOBİ'ler, katılımı ile ürün ihracatı sürecini genişletmek ve yatırım akışlarını arttırmak, ağırlıklı olarak büyük işletmelerin ürünlerine dayalı küresel ekonominin getirdiği sorunları aşmanın en iyi yoludur.

Bu tür işletmelere dayalı olarak ekonomilerini geliştirmeyi başaran birçok ülkenin, yeni ürünler yaratmaya ve büyük endüstrilerin yan ürünlerini içermeye yardımcı olmaya, böylece bu kaynakların israfını sınırlamaya ve ithalatını azaltmaya katkıda bulunan deneyimlerini vurgulanmaktadır.

x. Bölgesel kalkınmaya büyük katkıda bulunur

KOBİ'ler, devletin tüm bölgelerinde coğrafi yayılmaya ve yerleşmeye hak kazandıran, çeşitli ekonomik faaliyetlerin coğrafi yayılımını sağlamalarına yardımcı olan özellikleri ve avantajları nedeniyle kalkınma sürecinin bölgesel dengesini sağlamada önemli bir rol oynamakta ve devletin tüm bölgeleri için dengeli büyümeyi sağlamaya ve aralarındaki farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

xi. Diğer ekonomik ve sosyal katkılar

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin işletme sahibinin ailesi düzeyinde belirgin bir kalkınma etkisi vardır.

Küçük ve orta ölçekteki işletmeler ekonomik açıdan aile gelirini arttırmak, aile üyelerinden proje çalışanlarının beceri düzeyini yükseltmek, aile içinde işçileri eğitmek, tüketim düzeyini yükseltmek, kredilerin geri ödenmesine katkıda bulunmak, kredi

sicilini iyileştirmek, tasarruf ve mevduat oranını yükseltmek ve girişimciliğın ruhunun artmasına yol açmaktadır.

Sosyal açıdan bakıldığında küçük ve orta ölçekteki işletmeler, sosyal güvenlik düzeyinin yükseltilmesine, aile ilişkilerinin güçlendirilmesine, bazı mesleklerde kusur kültürünün ortadan kaldırılmasına, öz değerin yükseltilmesine, gıda güvenliğinin düzeyinin yükseltilmesine, sosyal bütünleşmeye katkıda bulunulmasına, aile sorunlarının azaltılmasına, boş zamanların azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

BÖLÜM 3: TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER ve AMPİRİ ANALİZ

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

3.1.1. Yemen'de Sürdürülebilir Kalkınmanın Mevcut Durumu

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH'ler) 2015 yılında Birleşmiş Milletler'in tüm üye devletleri tarafından kabul edilmiştir ve aynı zamanda yoksulluğu sona erdirmek, gezegenimizi korumak ve 2030'a kadar tüm insanların barış ve refahtan yararlanmasını sağlamak için bir evrensel eylem çağrısı olarak on yedi hedef belirlendi.

Kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği dengelemelidir.²

Tezin bu kısmında, çalışma dönemi boyunca ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal boyutlarıyla en önemli sürdürülebilir kalkınma göstergeleri incelenmektedir.

3.1.1.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutunun Göstergeleri

Tabloda (14), 2000-2017 döneminde Yemen'de sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutunun birçok göstergesinin gelişimi gösterilmektedir. Değişimlerinde farklılık göstermiş, bazıları daha iyi yönde değişmiş ve bazıları gerilemiştir. Tablonun en önemli göstergeleri, Kişi başına GSYİH, İhracatın ithalatı karşılama oranı, Kamu borcunun GSYİH'ye oranı, Brüt sabit sermaye oluşumu (GSYİH'nin %'si), Net resmi kalkınma yardımı, ODA (GSMH'nin % si), ekonomik büyüme oranı ve son olarak enerji kullanımınıdır. (kişi başına düşen petrol eşdeğeri kg)

Tablo 14: Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutunun Göstergeleri

Yıl	Kişi başına GSYİH \$	İhracatın ithalatı karşılama oranı	Kamu borcunun GSYİH'ye oranı	Brüt sabit sermaye oluşumu (GSYİH'nin %'si)	Net resmi kalkınma yardımı, ODA (GSMH'nin %'si)	Büyüme oranı	Enerji kullanımı (kişi başına düşen petrol eşdeğeri kg)
2000	1168.7	1.64	60.84	19.63	3.6	6.18	272.66
2001	1178.7	1.37	60.57	18.16	4.1	3.80	293.82
2002	1190.2	1.18	57.83	17.97	2.2	3.94	276.52
2003	1199.5	1.01	56.82	17.51	2.3	3.75	298.64
2004	1211.8	1.01	52.07	16.86	2.1	3.97	316.52
2005	1243.4	1.15	43.8	17.28	2	5.59	327.61
2006	1246.9	1.09	40.84	19.65	1.6	3.17	340.88

² <https://sdgs.un.org/goals>

2007	1252.5	0.74	40.41	22.03	1.2	3.34	324.26
2008	1262	0.70	36.42	26.18	1.7	3.65	332.42
2009	1274.5	0.68	49.84	19.98	2.3	3.87	358.64
2010	1334.8	0.69	42.38	23.76	2.3	7.70	338.26
2011	1133.1	0.69	45.73	24.20	2.3	-12.71	277.26
2012	1128.7	0.62	47.31	24.61	2.3	2.39	299.26
2013	1151.4	0.54	48.2	25.57	2.3	4.82	244.34
2014	1119.1	0.21	48.72	24.67	2.3	-0.19	328.68
2015	785.3	0.07	57.03	24.31	2.3	-16.99	274.09
2016	694.2	0.02	72.25	22.02	2.3	-13.38	264.03
2017	643.2	0.06	77.43	20.71	2.3	-5.09	243.68

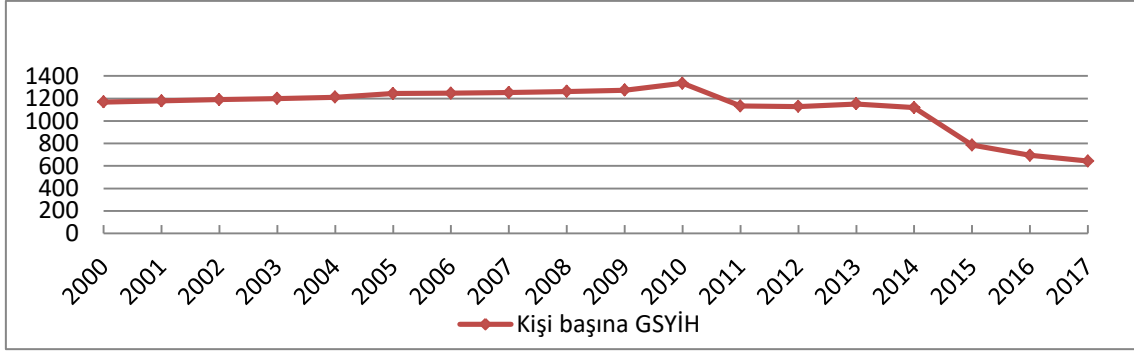
Kaynak: Central Statistical Organisation (cso-yemen), The Statistical Yearbook(2003-2018)
-The World Bank Data (<https://data.worldbank.org>), Erişim Tarihi: 22/05- 25/11/2020.

Aşağıda, yukarıdaki tabloda sunulan göstergelerin bir analizi yer almaktadır.

3.1.1.1.1. Kişi Başına GSYİH

Bu gösterge vatandaşın yaşam standartını yansıtır. Önceki tablodan belli ki kişi başına düşen GSYİH'da sürekli bir büyüme vardı, ama bu büyüme çok yavaştı ve küçük değerlerle 2000'de 1168 dolarken 2010'da 1334,8 dolara çıktı, ardından düşüşe geçti. Yemen'deki siyasi olaylar, 2011'deki Arap Baharı devrimlerine eş zamanlı gelen rejimden ayrılma çağrısı yapan gösteri ve protestoların temsil ettiği ve böylece kişi başına düşen GSYİH payının 2017 yılına kadar düştüğü gözlenmektedir. Kişi başına düşen GSYİH'nın en yüksek değeri, 1.334 doları aşan 2010 yılında gerçekleşmiş, en düşük değer ise 634,9 dolarla 2017'de gerçekleşmiştir.

Aşağıdaki şekilde 2000 yılından 2010 yılına kadar kişi başına düşen GSYİH yavaşça pozitif değişiminin ve ardından 2017 yılına kadar kişi başına düşen GSYİH'deki sürekli düşüşün, en düşük değeri ve çalışma dönemi boyunca kişi başına düşen GSYİH'deki gelişimi gösterilmektedir.

Grafik 1: 2000- 2017 Yemen’de Kişi başına GSYİH’nın Gelişimi

Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 14’teki verilere göre hazırlanmıştır.

Bununla birlikte, kişi başına düşen GSYİH, ülkedeki eğitim ve sağlık hizmetlerinin genel düzeyini yansıtmamakta, Aksine, yalnızca ürünün dağıtımında sosyal adaletin kapsamını göstermeyen maddi yönü yansıtmaktadır. Kişi başına düşen GSYİH’de küresel ortalama 11374.847 dolara ulaşmıştır.³ Bu da kişi başına düşen GSYİH’de Yemen’in küresel ortalamanın çok uzağında olduğu anlamına gelir.

Yemen’de GSYİH’yi oluşturan en önemli sektörler arasında ilk sırada %23 ile madencilik sektörü, ardından toptan ve perakende ticaret, %16 ile restoran ve oteller, üçüncü sırada ise %14,5 ile tarım, balıkçılık ve ormancılık sektörü gelmektedir. (National Information Centre - Yemen).⁴

3.1.1.1.2. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

İhracat, pazarı genişleterek ve dış pazarlara girerek GSYİH büyüme oranını arttırmanın önemli mekanizmalarından biridir. İhracat politikaları, ekonominin istihdam yaratma kabiliyetini arttırarak, ödemeler dengesindeki açığı ortadan kaldırarak, yurt içi ve yurt dışı yatırımları çekerek ekonomik kalkınmanın önündeki engellerin kaldırılmasına yardımcı olur. İhracatın ithalatı karşılama oranına endeksi, ülkenin ihracattan ithalatı karşılama ve dış ticaret dengesinde fazla yaratma kabiliyetini gösterir. Bu da ekonomiye döviz akışının devam etmesi anlamına gelir.

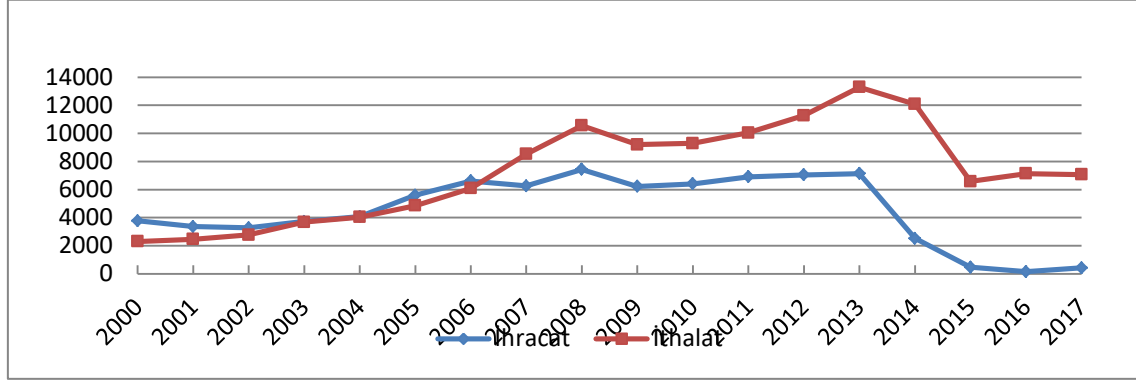
İhracatın ithalatı karşılama oranı sütununda (Tablo No. 14) ihracatın 2000-2006 döneminde ithalat değerlerini aşan yüksek oranlarda olduğu, 2000 yılında en yüksek 1,64 oranına ve 2004 yılında en düşük 1,01 oranına ulaştığı, ardından en düşük değere

³ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

⁴ <https://yemen-nic.info/yemen/>

ulaşana kadar gerilemeye başladığı anlaşılmakta ve 2016 yılında 0,02 olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki grafik, çalışma dönemi boyunca ihracat ve ithalatın gelişimini milyon dolar olarak göstermektedir.

Grafik 2: 2000- 2017 Yemen’de İhracat ve İthalat Gelişimi(milyon dolar)

Kaynak: Araştırmacı tarafından Central Statistical Organisation (cso-yemen), The Statistical Yearbook (2003-2018) ve The World Bank Data verilerine göre hazırlanmıştır.

İhracatın değeri 2000 yılında 3772,26 milyon dolara, ithalatın değeri ise aynı yıl 2301,83 milyon dolara ulaştı. Ardından ihracatın değeri dalgalanmaya başladı ve ithalatın değerinin 8522,75 milyon dolara ulaştığı 2007 yılına kadar ithalatın değerinin üzerinde kaldı ve aynı yıl 6264,39 milyon dolar ihracat gerçekleşti. Bu dönemde petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle ihracat ile ithalat arasındaki fark 2008 yılına kadar devam etmiş, ardından 2011 yılından itibaren Yemen'deki siyasi gelişmelerle devam etmiştir.

Yemen, birçok farklı tarımsal ürünün yanı sıra petrol türevleri ve doğalgaz ihracatı için bazı yıllarda %83'e ulaşan oranda bağımlıyken, ithalatın en büyük bölümünü kullanıma hazır petrol türevleri ile gıda, buğday ve pirinç gibi stratejik malzemeler ile temel ilaç, araç ve inşaat malzemeleri oluşturmaktadır. (National Information Centre- Yemen).⁵

Önceki grafik, siyasi olaylar ve Yemen'de devam eden savaşın bir sonucu olarak 2014-2017 yıllarında ihracatın 2016'da 151,73 milyon dolar ile en düşük değerine ulaşmasıyla önemli düşüşünü göstermektedir.

⁵ <https://yemen-nic.info/yemen/>

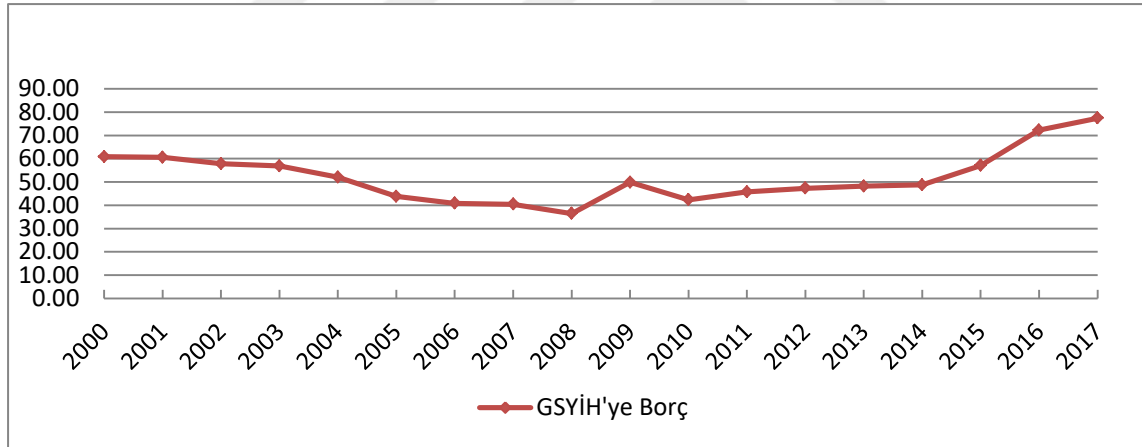
3.1.1.1.3. Devlet Borcunun GSYİH Oranı

Borç-GSYİH oranı, bir ülkenin borcunu ödeyip ödeyemeyeceğini tahmin etmenin bir yoludur. Oran ne kadar yüksek olursa, ülkenin borcunun temerrüde düşme olasılığı da o kadar yüksektir.

Çünkü hükümet, ülkenin genel geri ödeme kabiliyetine kıyasla çok fazla borç almıştır. Bu, ülkenin kredi notunu etkileyebilir. Daha yüksek orana sahip bir ülke sadece borçlarını ödemekte zorlanmakla kalmayacak aynı zamanda temerrüt olasılığı çok yüksek olduğu için borç verenlerinden borç talep edemeyecektir. Dictionary, (Dictionary, 2012).

Bu gösterge, aynı zamanda, ödeme yapma kabiliyetini arttırmak için bir ülkenin kaynaklarını ihracat üretmeye yöneltme kabiliyetini de ölçebilir.

Aşağıdaki grafik, çalışma dönemi boyunca Yemen'de GSYİH yüzdesi olarak borcun gelişimini göstermektedir.

Grafik 3: 2000- 2017 Yemen’de Devlet Borcu GSYİH Oranı

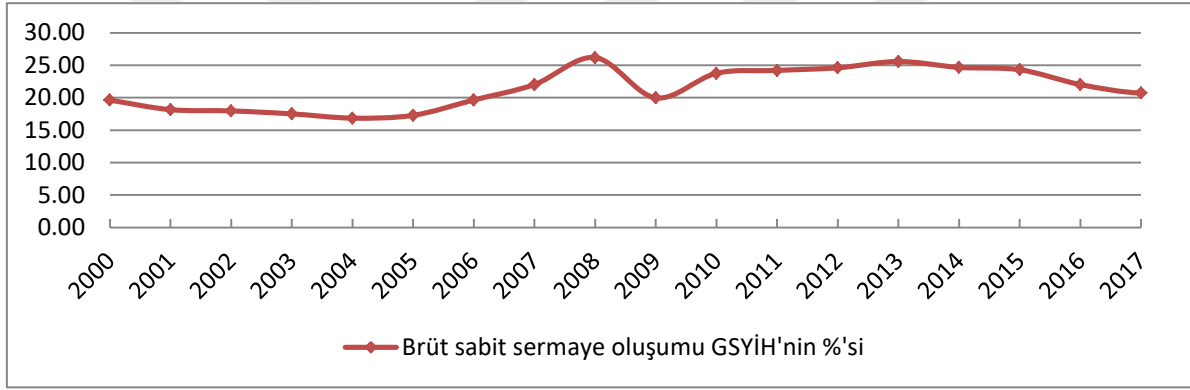
Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 14'teki verilere göre hazırlanmıştır.

Önceki tablo 14'te açıkça görülüyor ki Yemen'in borcunun 2000 yılında GSYİH'nin % 60.64'ü ulaşmış, sonrasında 2008'de en düşük değerine ulaşana kadar gerilemeye devam ederek %36.42'ye düşmüştür. Ardından siyasi olaylara girene kadar hafifçe arttı. Borç, 2017'de en yüksek seviyesine çıktı ve Yemen'in GSYİH'sinin %77'nin ulaştı. Bu oranın % 49'un iç kamu borcu temsil etmektedir (Bank, 2019).

3.1.1.1.4. Brüt Sabit Sermaye Oluşumu (GSYİH'nin %'si)

Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemi (UNSNA), brüt sabit sermaye oluşumunu (GFCF) sabit varlıklara yapılan eklemelerin toplam değeri olarak tanımlar. Tipik olarak bu varlıklar maddi varlıklardır. Ancak bazı durumlarda sanat eserleri ve programlar dahil olmak üzere maddi olmayan fikri mülkiyet de vardır. (“System of National Accounts,” n.d.)⁶. Brüt sabit sermaye oluşumu, GSYİH'yi etkilediği ve aralarındaki karşılıklı ilişki yoluyla etkilendiği için en önemli makroekonomik göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir.

Aşağıdaki grafik, çalışma dönemi boyunca Yemen'de brüt sabit sermaye oluşumunun gelişimini göstermektedir.

Grafik 4: 2000- 2017 Yemen’de brüt sabit sermaye oluşumu GSYİH'nin %’si gelişimi

Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 14'teki verilere göre hazırlanmıştır.

Tablo 14'te, Yemen ekonomisinin %27'den fazla sermaye oluşumunu gerçekleştirmediği görülmektedir. 2008 yılında GSYİH'ye oran olarak en yüksek sermaye oluşum oranı %26.18 iken, 2005 yılında en düşük sermaye oluşum oranı %17,28 olarak gerçekleşmiştir.

3.1.1.1.5. Net Resmi Kalkınma Yardımı, ODA (GSMH'nın % si)

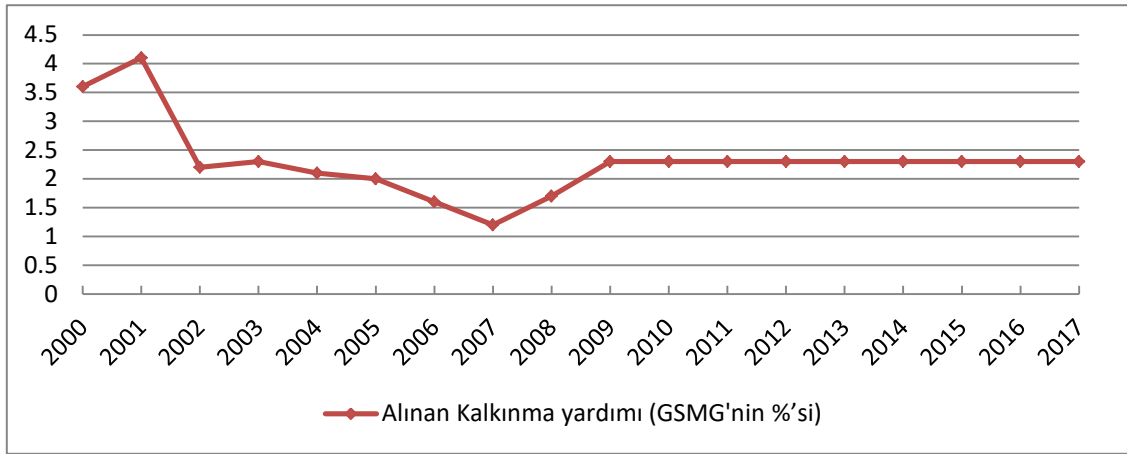
Hükümetler ve diğer uluslararası kuruluşlar ve ajanslar tarafından gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik kalkınmasını desteklemek için sağlanan yardımdır ve kısa vadeli müdahaleden çok uzun vadeli yoksulluğun azaltılmasına odaklanarak insani yardımdan ayrılmaktadır(Odekon, 2015).

⁶ <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna.asp>

Bu gösterge, sürdürülebilir kalkınmada ülkelerin uzun vadede kalkınma yardımına ne ölçüde bağlı olduğunu göstermektedir.

Yemen'deki GSYG'nin %'si olarak kalkınma yardımının çok küçük olduğu Tablo 3.1'de açıkça görülmektedir.

Bu da Yemen'in kalkınma sürecini gerçekleştirmede kalkınma yardımına büyük ölçüde güvenmediğini göstermektedir.

Grafik 5: 2000- 2017 Yemen’de Net Resmi Kalkınma Yardımı, ODA GSYG'nin %’si Gelişimi

Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 14'teki verilere göre hazırlanmıştır.

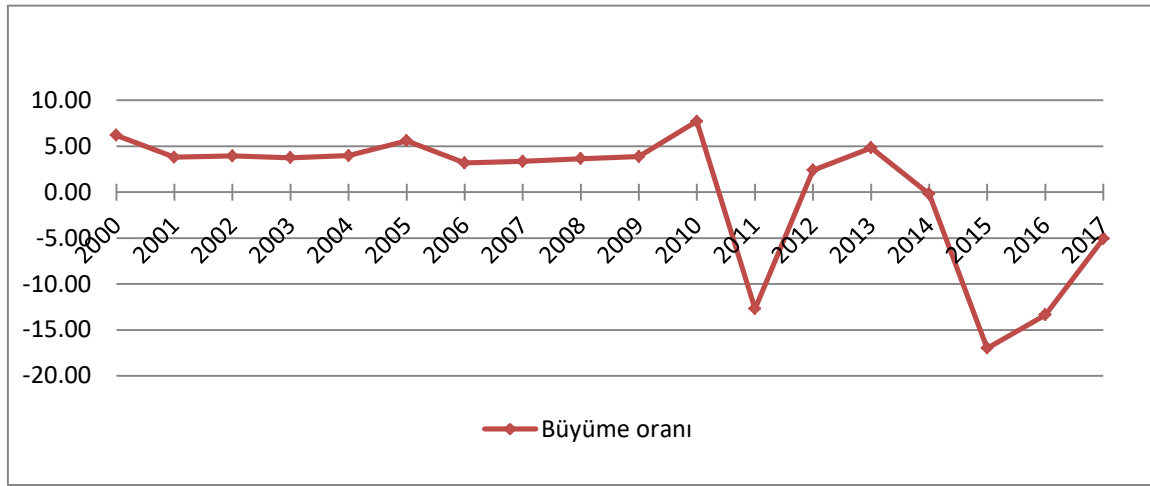
Kalkınma yardımlarının 2000 yılında GSYG'nin %3,6'sına ulaşırken, en yüksek değeri 2001 yılında, oranın %4,1'e ulaştığı ve daha sonra kalkınma yardımı oranının GSYG'nin %1,2'si olduğu 2007 yılında en düşük değerine ulaşmıştır. Bundan sonra yüzdenin %2,3'e ulaştığı ve 2008 yılına kadar bu oranda sabitlendiği 2009 yılına kadar biraz arttığı gözlenmektedir.

3.1.1.1.6. Büyüme Oranı

Ekonomik büyüme oranı, bir ülkenin GSYİH'sinin yıldan yıla değiştiği veya büyüdüğü orandır ve GSYİH, bir ülkede belirli bir dönemde üretilen tüm mal ve hizmetlerin piyasa değeridir. Reel ekonomik büyüme oranı, enflasyonun etkilerini hesaba katar çünkü enflasyon ekonominin GSYİH'sinde önemli bir rol oynamaktadır, Enflasyonun GSYİH üzerindeki etkilerini tespit etmek çok önemlidir. Bu nedenle, reel ekonomik büyüme oranı satın alma gücünü hesaba katar ve enflasyona göre ayarlanır. Bu da onu

ekonomik büyüme oranının nominal büyüme oranından daha iyi bir ölçü haline getirmektedir (Gokal and Hanif, 2004).

Tablo 14'ten, Yemen'de ekonomik büyüme hızının yavaş ve neredeyse istikrarlı bir şekilde büyüdüğü ve 2000-2010 yılları arasında 2000 yılında ekonomik büyüme oranının yaklaşık %6,18'e ulaştığı ve sonraki yıllarda ekonomik büyüme oranının 2005 yılına kadar %4'ü geçmediği görülmektedir. Ekonomik büyümenin %7,70 ile en yüksek değerine ulaştığı 2010 yılına kadar önceki yıllarda olduğu gibi yavaş bir şekilde geri döndüğü görülmektedir.

Grafik 6: 2000- 2017 Yemen’de Büyüme Oranı Gelişimi

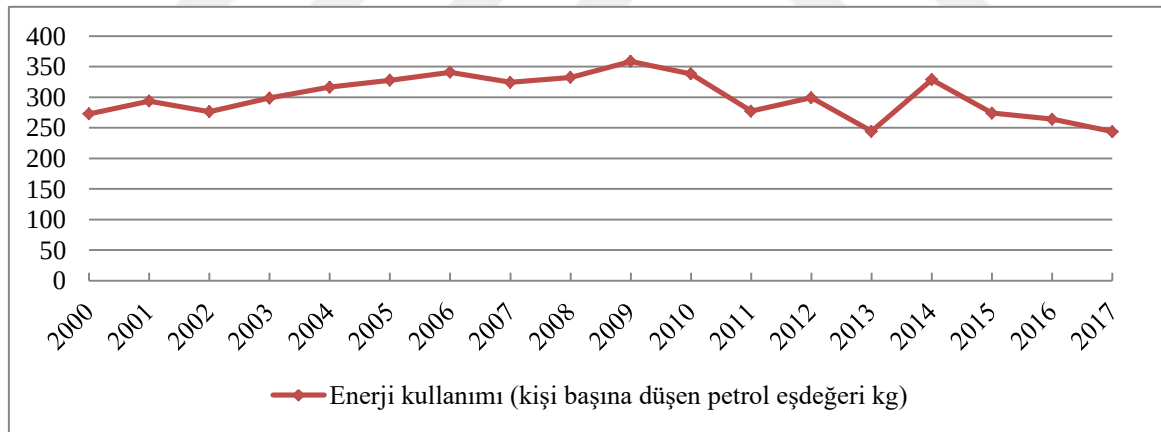
Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 14'teki verilere göre hazırlanmıştır

2011 yılında Arap Baharı dalgalarına paralel olarak Yemen'de yaşanan siyasi olaylar ve iktidar rejimini düşürme talebi neticesinde ekonomik büyüme hızı 2011 yılında önemli ölçüde azalarak %-12,71'e düşmüş, ardından 2012-2014 yılları arasında bu aşamadan sonra gerçekleşen siyasi anlaşma neticesinde artış göstermiştir. 24 Mart 2015'in başından bu analizin yazılmasına kadar devam eden savaş nedeniyle 2015 yılında ekonomik büyüme oranı %16,99 ile en düşük seviyesini görene kadar önemli ölçüde azalmış ve ardından 2017 yılının sonuna kadar toparlanmaya başlamıştır. Ekonomik büyüme oranı yaklaşık % -5,09'tur.

3.1.1.1.7. Enerji Kullanımı (kişi başına düşen petrol eşdeğeri kg)

Enerji kullanımının temel amacı sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmektir. Ayrıca enerji, kalkınmanın temel belirleyicilerinden biri ve tüm ekonomik, sosyal ve hizmet sektörleri için ana itici güç olduğu düşünülerek kapsamlı kalkınma araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Enerji, yoksulluk, istihdam, gelir seviyeleri, sosyal hizmetlere erişim, tarımsal üretim, toprak bozulması, iklim değişikliği, çevresel kalite ve ekonomik sorunlar gibi sürdürülebilir kalkınmayı etkileyen en önemli sosyal konularla doğrudan bağlantılıdır. Uzun vadeli hedef, artan üretimden ziyade enerji verimliliğindeki kazanımlar yoluyla kalkınmayı ve refahı sürdürmek olduğundan, enerji kullanımının kalkınmadan ayrıştırılması, sürdürülebilir kalkınma için büyük bir zorluk teşkil etmektedir.

Tablo 14, 2000 yılında 272.66 kilogram petrol eşdeğeri olan Yemen'de kişi başına düşen enerji tüketiminin aşağıdaki grafikte gösterildiği gibi 358.64 kilogram petrol eşdeğeri ile 2009 yılında en yüksek değerine ulaşana kadar olan gelişimini göstermektedir.

Grafik 7: 2000- 2017 Yemen’de Enerji Kullanımı (kişi başına düşen petrol eşdeğeri kg)

Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 14'teki verilere göre hazırlanmıştır.

Ülkenin yaşadığı olaylar neticesinde 2011 yılından itibaren kişi başına enerji tüketimi 2013 yılında 277,26 kilo petrole düşene kadar gerilemiş. Ardından ertesi yıl yavaş yavaş artarak 2014 yılında 328,68 kilo petrole eşdeğer olmuştur. Yemen'de devam eden savaş sonucunda kişi başına enerji tüketimi yıldan yıla gerileyerek 2017 yılında 243,68 kilo

petrol eşdeğeri ile en düşük seviyesine ulaşmıştır. Dünya Bankası verilerine göre 1922.07 kilo petrol eşdeğeri olan küresel ortalamaya göre çok düşük bir değerdir.

Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutunun göstergelerine ilişkin önceki analizlerde, ekonomik kalkınma çabalarının çok düşük olduğu ve düşük hızda ilerlediği açıktır. Yemen'in 2011 yılından bu yana tanık olduğu siyasi olayların yanı sıra Yemen'in 2015 yılından itibaren açık savaşa girmesi nedeniyle sorun daha da artmıştır. Bu, ekonomik kalkınma çabalarının ve bunların kalkınmada sürdürülebilirliği sağlamayı ve yıldan yıla arttırmayı amaçlayan planların gözden geçirilmesini gerektirir.

3.1.1.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutunun Göstergeleri

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun birçok göstergesi vardır; bu bölümde, 2000-2017 döneminde Yemen'de sürdürülebilir kalkınmanın en önemli göstergelerini, Tablo 15'te gösterilen bu göstergelerde, işsizlik oranını, nüfus artış hızını, doğumda beklenen yaşam süresini, lise kayıt oranını, 5 yaş altının ölüm oranını (1000 canlı doğumda) ve son olarak sağlık harcamalarını (GSYİH'ye %'si) analiz edeceğiz.

Tablo 15: Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutunun Göstergeleri

Yıl	İşsizlik oranı	Nüfus artış hızı	Doğuşta beklenen yaşam süresi	lise katılım oranı	Ölüm oranı, 5 yaşın altında (1000 canlı doğumda)	Sağlık harcamaları (GSYİH'nin %'si)
2000	11.57	2.90	60.68	55.59	94.8	4.67
2001	11.17	2.93	61.22	54.41	90.1	4.95
2002	11.92	2.90	61.78	49.20	85.3	4.83
2003	12.07	2.98	62.36	46.85	80.7	5.76
2004	12.13	2.90	62.93	42.35	76.4	5.51
2005	12.17	2.92	63.48	38.52	72.3	5.21
2006	12.09	2.88	64.00	32.89	68.3	5.53
2007	12.03	2.85	64.47	33.51	64.5	5.82
2008	12.1	2.87	64.89	33.24	61.0	5.76
2009	12.68	2.88	65.25	33.74	57.9	5.99
2010	12.93	2.80	65.55	33.47	56.0	5.16
2011	13.08	2.85	65.77	34.91	55.2	4.77
2012	13.25	2.77	65.92	36.41	55.0	5.20
2013	13.42	2.78	66.02	38.83	55.0	4.96
2014	13.47	2.66	66.07	41.02	55.2	4.84
2015	13.40	2.67	66.08	42.17	57.1	4.23
2016	13.31	2.49	66.09	42.23	56.8	3.86

2017	13.15	2.43	66.09	41.59	57.0	3.67
------	-------	------	-------	-------	------	------

Kaynak: - Central Statistical Organization (cso-yemen), The Statistical Yearbook (2000-2018).
-The World Bank Data (<https://data.worldbank.org>), Erişim Tarihi: 22/05- 25/11/2020.

3.1.1.2.1. Nüfus Artış Hızı ve İşsizlik Oranı

İşsizlik sorunu, yerel ekonominin çeşitli sektörlerdeki dar üretim tabanı, mezunların iş fırsatları elde etmelerine yardımcı olmak için eğitim politikalarını işgücü piyasasının ihtiyaçları ile ilişkilendirememesi, ayrıca nüfus politikalarında temsil edilen insan kaynaklarının geliştirilememesi ve verimliliğinin arttırılamaması nedeniyle Yemen ekonomisinin yaşadığı en büyük sosyal sorunlardan biridir. Eğitim ve insan gücü planlamasının yokluğu, teknik gelişmelere, iletişim ve yenilik araçlarındaki büyümeye, bunu takip eden üretim tekniklerindeki büyük sıçramaya ve büyük nüfus artışı, Yemen'deki işsizlik sorununun şiddetlenmesine yol açmaktadır.

Tablo 3.2'den açıkça görülmektedir ki, Yemen'de 2000-2018 yılları arasında işsizlik oranı %11-13 arasında değişmekte ve bir yıldan diğerine artmaktadır, bu da işsizlikle mücadele için izlenen hükümet politikalarının işsizlik düzeylerini düşürmede başarılı olamadığı ve daha uygulanabilir politikaların alınması ve yararlanılması gerektiği anlamına gelmektedir.

Uluslararası deneyimlerden genç işsizliği sorununu ele alan ve bu sorunla mücadelede başarılı olan kurumlardan yararlanan politikalara odaklanılmalıdır. Çalışma döneminde en yüksek işsizlik oranı 2014'te 13.47 iken, en düşük oran 2001'de 11.17 oldu.

Nüfus artış hızı, kalkınmanın önündeki bir diğer engeldir, işsizlik ve yoksulluk sorunlarını ağırlaştıran bir ekonomik yükür, Tablo 3.2'de çalışma döneminde nüfus artış hızının 2,5-3 arasında değiştiği ve bu bağlamda çift yönlü politikaların alınması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Birinci yön, nüfus artışını düzenlemek ve sınırlamaktır. Diğer taraftan, çeşitli üretim sektörlerinde işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayan eğitim, öğretim ve gelişme politikaları ile kalkınma sürecinde insan kaynağından yararlanılmaktadır.

3.1.1.2.2. Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi

Doğumda beklenen yaşam süresi, yeni doğmuş bir çocuğun, doğum anında hüküm süren ölüm tarzlarının yaşam boyunca aynı kalmaya devam etmesi halinde yaşaması beklenen yıl sayısı olarak tanımlanmaktadır (Indicators, 2009).

Doğuşta beklenen yaşam süresinin, yüksek insani gelişmeye ulaşmada kaydedilen ilerlemenin kapsamını gösterdiği durumlarda ve dönem boyunca Avrupa Birliği ülkelerinde doğumda beklenen yaşam süresinin belirleyici faktörlerine ilişkin bir çalışmada (2001-2011) sonuçlar, ekonomik kalkınmanın kişi başına GSYH ile sosyal durumun ölçüldüğünü göstermektedir. Ulaşılan eğitim düzeyinin doğuşta beklenen yaşam süresine önemli ve olumlu etkileri vardır. Kişi başına düşen GSYİH ve eğitim düzeyi, doğumda beklenen yaşam süresindeki farklılıkların %72.6 ile %82.6'sı arasında yorumlanmasıdır (gözlem yılına göre) (Bilas, Franc, & Bošnjak, 2014).

Yemen'de doğumda beklenen yaşam süresine ilişkin veriler Tablo 3.2'den anlaşılmaktadır ki sağlık alanındaki yatırımlar her türlü hastalığa karşı aşılama kampanyaları ve eğitimin yanı sıra ölüm oranlarının düşmesi nedeniyle doğumda beklenen yaşam süresinde bir miktar iyileşme olduğu ve eğitimin, sağlık bilincinin gelişmesi ile, hastanelerin ve tedavinin nicel ve nitel gelişimine katkıda bulunduğu görülmektedir.

Doğuşta beklenen yaşam süresi 2000'de 60,68'den 2017'de 66,9'a yükseldi, Bu oranın dünya ortalamasının çok altında olduğu görülmesiyle beraber 2017 yılında yaklaşık 72,65 olmuştur ("Life Expectancy at Birth, Total (Years) - Yemen, Rep. | Data," n.d.).

Bu, istenen kalkınma hedeflerine ulaşmak için daha fazla çaba göstermeye acil ihtiyaç olduğu anlamına gelmektedir.

3.1.1.2.3. Lise Katılım Oranı

Lise katılım oranı göstergesi, sürdürülebilir kalkınmanın en önemli göstergelerinden biridir. Lise kaydı yaptıran öğrencilerin, lise düzeyine karşılık gelen yaş grubu sayısına, yani yaşları (15-18) arasında olan kişi sayısına göre yaşına bakılmaksızın yüzdesini göstermektedir.

Yemen'de ücretsiz halk eğitimi, tüm iller ve ilçelerde eğitim altyapısının mevcudiyeti ve özel sektörün lise öğretiminde dahil olmak üzere her düzeyde eğitim alanına yatırımcı olarak girmesine rağmen, lise katılım oranı 2018 yılındaki 75,96 olan küresel ortalama göre hala düşüktür. Bazı sanayileşmiş ülkelerde %88'e bile ulaşmıştır (“School Enrollment, Secondary (% Gross) | Data,” n.d.).

Tablo 15'te görüldüğü gibi, 2000 yılında Yemen'de lise katılım oranı 55,59 iken, 2008'de 33,24 ile en düşük değerine ulaşana kadar aşamalı olarak düşmüş, ardından % 42,23'e ulaştığı 2016 yılına kadar tekrar yükselmiştir.

UNICEF'e göre, yoksulluk okulu bırakmaya neden olmakta ve kırsal bölgelerde kız öğrencileri için okulların varlığını gerektirmektedir. Toplum gelenek ve görenekleri ve kırsal bölgelerde kadın öğretmenlerin oranı %11,2'yi geçmemesi, kırsal bölgelerde kadın öğretmenlerin olmamasını etkileyen en önemli faktörlerden biridir (“EDUCATION DISRUPTED | UNICEF Yemen,” n.d.).

Ayrıca erken evlilik, kız öğrencilerin okulu bırakmalarının en önemli nedenlerinden biridir. Son dönemde Yemen'de yaşanan siyasi olaylar, bazı okulların kısmen veya tamamen yıkılmasına neden olan savaş, bazı okulların askeri kışla olarak kullanılması ve diğer nedenler Yemen'de lise kayıt oranının %56'yı geçmemesini neden olmaktadır.

Bunun için eğitim alanında daha fazla çaba gösterilmesi, altyapının genişletilmesi, GSYH yüzdesi olarak eğitime yapılan harcama oranının artırılması, kadınlar için eğitimin önemi konusunda medya rolünün harekete geçirilmesi, eğitime devam edebilmeleri için gerekli ekonomik koşulların sağlanmasının yanı sıra gençleri eğitime devam etmeye teşvik etmek gerekmektedir.

3.1.1.2.4. Ölüm Oranı, 5 Yaşın Altında (1000 canlı doğumda) ve Sağlık Harcamaları (GSYİH'nin %'si)

Bu gösterge, 5 yaşın altındaki çocuklar için 1000 canlı doğum başına düşen ölüm sayısını göstermektedir. Bu göstergenin düşük sayıları, insani gelişme ve doğum sırasında çocuklar ve anneler için gerekli sağlık bakımının sağlanması açısından olumlu bir yön göstermektedir. Ayrıca sağlık hizmetleri kavramı ve uygulama alanlarında radikal bir gelişmeyi yansıtmaktadır.

2000 yılında 1000 çocuk başına yaklaşık 94,8'e ulaşan Yemen'de beş yaşın altındaki çocukların ölümlerinde sürekli bir düşüş olduğu Tablo 3.2'den göstermektedir. Oran 2012'de en düşük değerine ulaşana kadar sürekli düşerek 1000'de 55 çocuğa ulaştı, 2017 yılında 57'e ulaştı ve iki katına çıkarak ciddi bir iyileşme gösterdi. Aynı yıl 38 olan dünya ortalamasına ulaşamasa da ona yaklaşmaktadır.

Bu durum, evde doğum sırasında anne ve çocukların ölümüne neden olan risklerden kaçınmak için hastanelerde sağlık hizmetlerinden ve doğumdan yararlanmanın önemi konusundaki farkındalığın yayılmasını ve kırsal bölgelerde sağlık ekiplerinin yaygınlaşmasına ek olarak, çocukluk döneminde çocuklara gerekli aşıları yaptırmanın önemi konusunda aile bilincinin yayıldığını yansıtmaktadır. Yemen'de sağlık hizmetlerinin sürekli olumlu gelişmesine ek olarak, özel sektörün sağlık sektörüne yatırımcı olarak girmesi ve 2009 yılında hükümetin sağlık harcamaları GSYİH'nin yaklaşık %6'sına ulaştığı için sağlık harcamalarındaki artış Tablo 15'te görüldüğü gibidir.

3.1.1.3. Ekonomik Kalkınmanın Çevresel Boyutunun Göstergeleri

Yemen'de nüfusun artması, tarım arazisinin kişi başına düşen payının azalmasına ve sınırlamaları nedeniyle ormanlık alanların değişmemesine, artan karbondioksit emisyonuna ve dumanlı şehirlerin boğulmasına ve toplam araziye göre tarım arazilerinin yüzdesinin azalmasına, çölleşme, artan kentleşme ve tarım sektörüne yapılan zayıf yatırım nedenleriyle sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutunun göstergelerinde bir düşüş olduğuna dikkat edilmektedir.

Tablo 16, 2000-2017 döneminde Yemen'de sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyut göstergelerindeki değişimi göstermektedir.

Tablo 16: Ekonomik Kalkınmanın Çevresel Boyutunun Göstergeleri

Yıl	kişi başına düşen tarım alanı	Orman alan değişimi	Gübre kullanımı, (ekilebilir arazi hektarı başına kg)	CO ₂ emisyonları (kt)	Tarım arazi (ekilebilir arazinin %'si)
2000	0.00136	0	9.4	14642.33	44.83
2001	0.00132	0	7.1	16208.14	44.69
2002	0.00128	0	8.2	15764.43	44.81
2003	0.00124	0	4.5	17304.57	44.50
2004	0.00121	0	13.7	18881.38	44.62
2005	0.00117	0	13.8	20043.82	44.55

2006	0.00114	0	8.4	21316.27	44.75
2007	0.00111	0	21.4	20971.57	44.75
2008	0.00107	0	14.6	22339.36	44.54
2009	0.00104	0	12	24565.23	44.42
2010	0.00102	0	19.15	23432.13	44.66
2011	0.00098	0	12.4	20612.21	44.42
2012	0.00096	0	15.4	18698.03	44.61
2013	0.00093	0	29.2	25492.98	44.65
2014	0.00091	0	20.9	24667.91	44.60
2015	0.00088	0	9.8	13171.86	44.60
2016	0.00086	0	16.4	10608.63	44.60
2017	0.00084	0	17.2	11500.42	44.60

Kaynak: - Central Statistical Organization (cso-yemen), The Statistical Yearbook (2000-2018).
-The World Bank Data (<https://data.worldbank.org>), Erişim Tarihi: 22/05- 25/11/2020.

3.1.1.3.1. Kişi Başına Düşen Tarım Alanı

Yemen Cumhuriyeti'nin yüzölçümü yaklaşık 555.900 km²'dir, Yemen deniz cephesi 2.500 km²'nin üzerindedir. Yemen'deki ekilebilir alan, Yemen'in toplam yüzölçümünün %3'ü veya yaklaşık 16.670 km²'dir. Tarım petrolden sonra ikinci üretken sektördür ve GSYİH değerine (%10 - %15) katkıda bulunur. Tarım sektörü, toplam işgücünün yaklaşık %54'ünü emdiği ve nüfusun %70'inden fazlası için bir gelir kaynağı olduğu için en fazla emek emici ekonomik sektör olarak kabul edilir. Orman alanı, Yemen toplam yüzölçümünün %1'ini veya yaklaşık 5490 km²'yi oluşturmaktadır (“Population of Yemen. 2020 Demographics: Density, Ratios, Growth Rate, Clock, Rate of Men to Women.” n.d.).

Tablo 16, tarım arazilerinin kişi başına düşen payının 2000 yılında 0,00136 km²'den 2017'de 0,00084 km²'ye düştüğünü göstermektedir. En önemli nedeni 2000'de 17.874.725 olan nüfusun 2017'de 28.915.000'e yükselmesidir (“Population of Yemen. 2020 Demographics: Density, Ratios, Growth Rate, Clock, Rate of Men to Women.” n.d.).

Diğer taraf, tarımsal mahsullerin geleneksel sulama yöntemlerinin kullanılması ve bunun sonucunda birçok yeraltı suyu kaynağının tükenmesinden kaynaklanan çölleşme ve tuzlanma gibi diğer faktörlerin yanı sıra tarım arazileri pahasına kentleşmenin genişlemesidir.

3.1.1.3.2. Gübre Kullanımı, (ekilebilir arazi hektarı başına kg)

Tarımda gübre kullanımı ile ilgili olarak bu gösterge ekilebilir arazi birimi başına kullanılan bitki besin maddesi miktarını ölçer (tarım arazisi hektar başına kg). Azotlu gübre, potasyum ve fosfat ürünlerini (öğütülmüş kaya fosfatları dahil) içerir. Hayvan gübresi gibi geleneksel besinleri içermez ("Fertilizer Consumption (Kilograms per Hectare of Arable Land) | Data," n.d.).

Tarım arazisinde hektar başına en yüksek gübre miktarı 2013 yılında 29 kg, en düşük değer ise 2001 yılında 7,1 kg olduğu için tarımda gübre kullanımının çok düşük olduğu Tablo 16'de gösterilmektedir ve bu, Dünya Bankası'na göre 2017 yılı 120 kg olan küresel ortalama dan uzaktır.

Bunun nedeni, geleneksel gübrelere bağımlılık, tarımda geleneksel yöntemlerin kullanılması ve tarımsal işletmelerdeki azalmadan kaynaklanmaktadır. Çünkü Yemen'deki tarımsal üretimin çoğu, geniş alanların büyük yatırımlarına bağlı olmayıp, aile tarımsal üretimiyle sınırlıdır.

3.1.1.3.3. CO₂ Emisyonları (kt)

Karbondioksit emisyonları, Dünya Bankası tanımına göre fosil yakıtların yakılması ve çimento yapılması ile üretilen kilogram başına gaz miktarı olup, katı, sıvı ve gazlı yakıtların tüketimi ve gaz yakılması sırasında üretilen karbondioksiti de içermektedir.

Yemen'de, tablo 16'a göre 2000 yılında miktarın yaklaşık 14642,33 kiloton olmuş, daha sonra 2009'da en yüksek değeri olan 24.464,23 kiloton'a ulaşmış, ardından 2017'de aşamalı olarak azalarak 115 00,42 kiloton'a düşmüştür. Dünya Bankası kaynaklarına göre, aynı yıl için 35998.939 kiloton olan küresel ortalamanın çok uzağındadır. Sebebi Yemen'de kirliliğe neden olan dev fabrikaların az sayıda olmasından kaynaklanmaktadır.

Gübre ve çimento sanayileri, atıkların geleneksel yöntemlerle yakılması, özellikle kullanılmış otomobil sayısının fazla olması, Yemen'de iklim ve topografik değişikliklerin yanı sıra elektrik ve temiz enerjiyle çalışan toplu taşıma araçlarının olmaması, Yemen'deki hava kirliliğinin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

3.1.1.3.4. Tarımsal Arazi (ekilebilir arazinin%'si)

Toplam ekilebilir arazinin yüzdesi olarak fiilen ekilen, çölleşmeye karşı savunmasız bırakmak yerine yararlanılan, ıslah ve yatırım yoluyla ekilip değerlendirilebilen arazilerdir.

Tablo 16'dan ekilebilir araziye göre tarım arazilerinin % 45'i geçmediği görülmektedir. Bunun sebebi toplumun doğal zenginliğinin heder edilmesi ve petrolden sonra ikinci önemli sektör olarak kabul edilen bir sektörün ihmal edilmesidir. Çünkü tarım sektörü toplam işgücünün yaklaşık % 54'ünü ve nüfusun % 70'inden fazlasının gelir kaynağıdır.

Kalkınmanın çevresel boyutunun göstergelerinin önceki analizinden, sürdürülebilir kalkınma ve ekonominin dengeli büyümesini sağlamak için gösterilen çabaların hala çok zayıf olduğunu ve doğanın kendini yenilemesine ve yenilenebilir enerjisini korumasına, mevcut doğal kaynakları kullanmasına, tarım arazilerinin ıslahı ve çölleşmeyle mücadele etmesine izin veren çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için daha fazla çaba sarf edilmesi, temiz enerji kaynaklarına yatırım, sürdürülebilir kalıcı gelir elde etme ve dengeli ekonomik büyüme olasılığını olumlu yönde etkileyeceği görülmektedir.

3.1.1.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Kurumsal Boyutunun Göstergeleri

Teknoloji, özel kurumların rolünü ve performansını iyileştirmek ve araştırma faaliyetlerini geliştirmek, ayrıca ekonomik büyümeyi teşvik etmek, gençler için yeni iş fırsatları yaratmak ve yoksulluğu azaltmak için teknolojiyi kullanan her türlü kurumun modernizasyonuna katkıda bulunmak, özellikle bilgi ve iletişim teknolojisi alanında insan unsurunun geliştirilmesinde önemli bir rol oynadı. Teknolojinin çeşitli gelişim alanlarındaki bu rolüne ek olarak, toplumu bir bilgi toplumuna dönüştürmek ve sürdürülebilir kalkınma alanında teknolojinin istenen hedeflerine ulaşmak için de çalışmış, İnternet bir bilgi kaynağı olarak büyük rol oynamıştır.

Yemen'de bu göstergeler 2000-2017 döneminde gözle görülen iyileşmeye tanık olmuş, tablo 17'de gösterildiği gibi sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal boyut göstergelerinin hızlandırılması ile sonuçlanmıştır.

Tablo 17: Ekonomik Kalkınmanın Kurumsal Boyutunun Göstergeleri

Yıl	Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	Mobil hücresel abonelikler (100 kişi başına)	İnternet kullanıcıları (1000 kişi başına)	Sabit telefon abonelikleri (100 kişi başına)
2000	23	0.18	0.083	1.99
2001	42	0.83	0.091	2.36
2002	27	2.64	0.519	2.94
2003	34	3.56	0.605	3.65
2004	41	7.55	0.881	4.08
2005	48	11.33	1.049	4.48
2006	55	14.39	1.248	4.68
2007	45	20.43	5.010	4.80
2008	62	29.44	6.890	4.39
2009	84	36.92	9.960	4.43
2010	102	47.87	12.350	4.52
2011	105	49.01	14.905	4.52
2012	107	56.80	17.447	4.51
2013	119	66.98	20.000	4.55
2014	140	66.22	22.550	4.53
2015	107	56.69	24.085	4.31
2016	120	60.49	24.579	4.29
2017	126	55.18	26.718	4.28

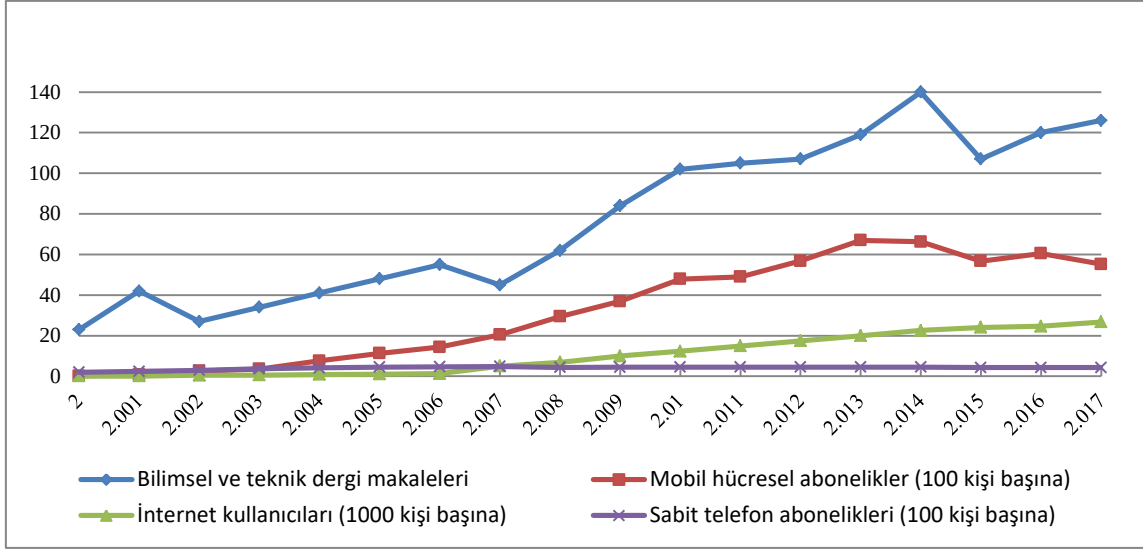
Kaynak: - Central Statistical Organization (cso-yemen), The Statistical Yearbook (2000-2018).
 -The World Bank Data (<https://data.worldbank.org>), Erişim Tarihi: 22/05- 25/11/2020.

3.1.1.4.1. Bilimsel ve Teknik Dergi Makaleleri

Bilimsel ve teknik dergi makaleleri, şu alanlarda yayınlanan bilimsel ve mühendislik makalelerinin sayısını ifade eder: Fizik, biyoloji, kimya, matematik, klinik tıp, biyomedikal araştırma, mühendislik ve teknoloji, yer ve uzay bilimleridir.

Yemen'de uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan bilimsel ve teknik makale sayısının 2000'de 23'ten 2017'de 137'ye çıktığı Tablo 17'den açıkça görülmektedir.

Aşağıdaki şekil, sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal boyutunun göstergelerinin gelişimini göstermektedir.

Grafik 8: 2000- 2017 Yemen’de Sürdürülebilir Kalkınmanın Kurumsal Boyutunun Göstergeleri gelişimi

Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 17'deki verilere göre hazırlanmıştır.

Şekil 8'de gösterilen bilimsel ve teknik makale sayısındaki gelişmeye rağmen bu sayı küresel ortalamaya göre çok düşük kabul edilmekte ve bunun nedeni Yemen'deki devlet üniversitelerinin sayısının 115 fakülte veya enstitü içeren 10 üniversite olması nedeniyle devlet üniversitelerinin ve araştırma merkezlerinin az sayıda olmasından kaynaklanmaktadır ve çoğu sosyal bilimlerde. Ayrıca çoğu yeni üniversite olan ve tamamen bilimsel kolej içermeyen 100 kolej, 25 özel üniversite vardır (“Yearbook, Central Statistical Organization, Yemen,” 2017).

3.1.1.4.2. Mobil Hücresel Abonelikler (100 kişi başına)

Bu gösterge, 100 kişi başına düşen cep telefonu abone sayısını göstermektedir, 2001 yılında abone sayısı her 100 kişiden yaklaşık biriydi. 2017 yılına kadar artmaya devam ettiğinden cep telefonu abone sayısındaki büyük ve sürekli artış Tablo 17'de görülmektedir.

Yemen'de devlet şirketinin yanı sıra üç özel cep telefonu şirketi bulunduğundan bu artış, hizmet operatörleri arasındaki rekabetin bir sonucuydu. Dünya Bankası verilerine göre 2017 yılında cep telefonu abonealarının küresel ortalaması 104'e ulaşmıştır.

3.1.1.4.3. İnternet Kullanıcıları (1000 kişi başına)

Bu gösterge, bilgisayar, cep telefonu veya herhangi bir kişisel dijital asistan aracılığıyla 1000 kişiye düşen İnternet kullanıcı sayısını göstermektedir. Yemen'de internet hizmeti 1996 yılında kullanılmaya başlanmış olmasına rağmen, Yemen'de özellikle 2005 sonrası dönemde internet kullanıcı sayısında gözle görülür bir iyileşme olduğu Tablo 17 verilerinden anlaşılmaktadır. 2000 yılında Yemen'deki internet kullanıcı sayısı 0,083'e ulaştı ve ardından aşamalı olarak artarak 2005 yılına kadar 1.000 kişi başına 1.049'a ulaştı ve 2017'de 26.718 ile en yüksek değerine ulaşana kadar artmaya devam etmiştir. Bu yüzde, dünyanın geri kalanına kıyasla çok düşük kabul edilmektedir.

3.1.1.4.4. Sabit Telefon Abonelikleri (100 kişi başına)

Bu gösterge, her 100 kişi için aktif ve kullanılan sabit telefon hatlarının sayısını gösterir. Sabit telefon hizmetleri, 1956-1958 yılları arasında bazı Yemen kentlerinde dağıtılan 800 telefon hattını içermeye başlamış ve Yemen'deki İngiliz varlığı sırasında artmaya devam etmiştir. 1967 yılında güney Yemen'in İngiliz işgalinden bağımsızlığını kazanmasının ardından halka açılmış ve Yemen'in başkenti Sanaa'da ilk telefon santraline 1980'de başlanılmıştır.

Ancak, Yemen'deki sabit telefon abonelerinin sayısı 2000 yılında 100 kişide yaklaşık 2 olduğu ve ardından arttığı, ancak 2007-2017 döneminde 100 kişi başına 5 kişiyi geçmediği için, bu hizmetin Yemen'deki düşük kullanımı Tablo 17'den anlaşılmaktadır.

Telekomünikasyon sektöründeki ve cep telefonu teknolojilerindeki büyük gelişme nedeniyle 2005 yılında küresel ortalama 100 kişi başına yaklaşık 20 katılımcı olduğu için 2017'de 12'ye ulaşan küresel ortalamanın diğerinden düşük olduğu gözlenmektedir.

Şekil 8'den, sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal boyutunun göstergelerinde yavaş ve mütevazı bir değişim olduğu görülmektedir. Bu, bilimsel araştırmanın yapısının zayıflığına işaret etmektedir. Bilimsel araştırmalar, ürünlerin kalitesi ve küresel pazarlara erişim üzerindeki etkisi ile ekonominin yapısını değiştirmede önemli bir role sahip olduğu için dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, bilimsel araştırma, onu geliştirmek ve ithal edilen teknolojiyi yerleştirmek için endüstriyel ve üretkenlik araştırmalarıyla bağlantılı olmalıdır. Bu üretim artışını hızlandırır, kalitesini yükseltir, bölgesel ve küresel yayılma şansını artırır.

Bilgi sistemlerinin ve diğer dijital teknolojilerin kullanımı artık telefonlarla ve geniş ölçekteki kullanımlarda internete erişimin sınırı olmadığından kendi başına bir ekonomi haline geldi. Ülkenin büyümesi ve gelişmesi, teknolojinin sanayi, tarım, ulaşım ve finans sektöründeki kullanım derecesiyle ölçülmektedir.

3.1.2. Yemen'de Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler

3.1.2.1. Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Yemen Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, genel olarak sanayi sektöründe en büyük yüzdeyi oluşturduğundan, özellikle işsizlikle mücadele, gelir ve katma değer yaratmada ekonomik faaliyette kendi yerlerine sahiptir ve aşağıdaki tablo işletmelerin istihdama katkı yüzdesini göstermektedir. 2015-2017 yılları arasındaki küçük ve orta ölçekteki işletmeler dahildir.

Tablo 18: 2015-2017 Döneminde İşletmelerin Büyüklüğüne Göre Özel Sektörde Çalışan Kişi Sayıları

İşletmelerin Büyüklüklerine göre	Toplam çalışan kişi sayısı					
	2015		2016		2017	
	Adet	Payı %	Adet	Payı %	Adet	Payı %
Küçük işletme	82295	44.5	82659	44.5	86730	44.5
Orta ölçekteki işletme	35952	19.5	36112	19.5	37890	19.5
Büyük işletme	66582	36.0	66876	36.0	70169	36.0
Toplam	184829	100	185647	100	194788.7	100

Kaynak: Statistical Yearbook (2018), Central Bureau of Statistics, Yemen, Sana'a.

Tablo 18'den, çalışan kişi sayısı bakımından ilk sırayı %44,5 ile küçük işletmelerin aldığını, ardından %36'sını oluşturan büyük işletmelerin geldiğini, daha sonra orta ölçekteki işletmelerde %19,5 olduğunu görmekteyiz. Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, sanayi sektöründe toplam istihdamın %64'ünü oluşturmaktadır.

Ayrıca, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin gelir yaratmaya büyük katkıları vardır. Bu aşağıdaki tabloda görülmektedir;

Tablo 19: 2015-2017 Döneminde İşletmelerinin Büyüklüğüne Göre Özel Sektörde Çalışan Kişi Tazminatları

İşletmelerin Büyüklüklerine göre	Toplam çalışan işçilerin tazminatı* (Milyon \$)					
	2015		2016		2017	
	Tazminat	%	Tazminat	%	Tazminat	%
Küçük işletme	41.9	21.3	42.0	21.3	44.1	21.3
Orta ölçekteki işletme	28.4	14.4	28.5	14.4	29.9	14.4
Büyük işletme	126.4	64.3	126.9	64.3	133.2	64.3
Toplam	196.6	100	197.5	100	207.3	100

Kaynak: Statistical Yearbook (2018), Central Bureau of Statistics, Yemen, Sana'a.

Not: * 2016'da 1 \$ = 280.4 YER.

Tablo 19'da, işçi tazminatı açısından yaklaşık %65'lik bir oranla büyük işletmelerin ilk sırada yer aldığı, ardından %21,3'lük paya sahip küçük işletmelerin geldiği görülmektedir. Daha sonra orta ölçekteki işletmelerin %14,4'lük payı olduğu görülmektedir. Küçük ve orta ölçekteki işletmeler, sanayi sektöründe toplam işçi tazminatlarının %35,3'ünü oluşturmaktadır.

Özel sektördeki sanayi işletmelerinin toplam üretimi içinde küçük ve orta ölçekteki işletmelerin payı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 20: 2015-2017 Döneminde Sanayi İşletmelerinin Büyüklüklerine Göre (Özel Sektör) Toplam Üretim Değeri

İşletmelerin Büyüklüklerine göre	Sanayi işletmelerinin toplam üretim değeri (özel sektör) milyon \$*					
	2015		2016		2017	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Küçük işletme	1622.9	28.4	1620.7	28.4	1702.9	28.4
Orta ölçekteki işletme	364.4	6.4	363.9	6.4	382.3	6.4
Büyük işletme	3734.9	65.3	3729.8	65.3	3918.9	65.3
Toplam	5722.1	100	5714.4	100	6004.0	100

Kaynak: Statistical Yearbook (2018), Central Bureau of Statistics, Yemen, Sana'a.

Not:* 2016'da 1 \$ = 280.4 YER.

Tablo 20'de, toplam üretim değeri açısından büyük işletmelerin yaklaşık %65 oranında ilk sırayı aldığını, ardından %28,4 ile küçük işletmelerin geldiğini, daha sonra orta ölçekteki işletmelerin %6,8 pay ile geldiği görülmektedir. Özel sanayi sektöründe küçük ve orta ölçekteki işletmeler toplam üretim değerinin %34,4'ünü oluşturmaktadır.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin yarattığı katma değere ve özel sektördeki sanayi kuruluşlarının toplam katma değerine katkılarının yüzdesine bakıldığında aşağıdaki tablo gösterilebilir:

Tablo 21: 2015-2017 Döneminde Sanayi İşletmelerinin Büyüklüklerine Göre (Özel Sektör) Toplam Katma Değeri

İşletmelerin büyüklüklerine göre	İşletmelerinin büyüklüklerine göre (özel sektör) toplam katma değeri/Milyon \$*					
	2015		2016		2017	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Küçük işletme	639.3	32.4	619.9	31.5	628.1	29.4
Orta ölçekteki işletme	154.1	7.8	147.3	7.5	133.8	6.3
Büyük işletme	1177.2	59.7	1201.2	61.0	1371.6	64.3
Toplam	1970.6	100	1968.5	100	2133.5	100

Kaynak: Statistical Yearbook (2018), Central Bureau of Statistics, Yemen, Sana'a.

Not: * 2016'da 1 \$ = 280.4 YER.

Tablo 21'de toplam katma değeri açısından büyük işletmelerin yaklaşık %64,3 oranında ilk sırada yer aldığını, ardından %29,4 ile küçük işletmeleri, daha sonra ise orta ölçekteki işletmelerin geldiğini %6,3 pay ile görebiliriz. Özel sanayi sektöründe küçük ve orta ölçekteki işletmeler toplam katma değer %35,7'sini oluşturmaktadır.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin sanayi sektörüne yaptığı katkıların önceki sunumunda istihdama katkılarının %64 olduğu, gelir yaratmaya katkısı %35,3 olduğu, Üretime katkısı %34,4 iken katma değer yaratmaya katkısı %34,8 olduğu görülmüştür.

İstihdama katkılarının yüksek yüzdesine rağmen, üretkenliğe katkıları hala düşüktür ve bunun nedeni bu işletmelerin küçük olması ve çoğunun aile sektörünün sınırlı kaynakları sebebiyle işçilerin düşük üretkenliğidir. Ayrıca, bazı ürünlerin, özellikle girdileri için tarımsal ürünlere bağlı olanların mevsimselliklerine ek olarak, işçilerinin düşük becerileri ve üretimde kullanılan ilkel yöntemler de neden olmaktadır.

3.1.2.2. 2000-2017 Döneminde Yemen'de Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Gelişimi

Tezin bu kısımda, çalışma dönemi boyunca Yemen'deki küçük ve orta ölçekteki işletmelerin sayıları, işçi sayıları, toplam üretim değeri ve katma değeri açısından gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 22: 2000-2017 Döneminde Yemen'de Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Gelişimi

Yıl	Küçük işletmeler				Orta ölçekteki işletmeler			
	İşletme sayısı	Çalışan sayısı	Üretim değeri (Milyon \$)	Katma değeri (Milyon \$)	İşletme sayısı	Çalışan sayısı	Üretim değeri (Milyon \$)	Katma değeri (Milyon \$)
2000	25820	63710	270.85	108.04	1052	6317	36.28	17.4
2001	26030	64502	253.97	101.07	1473	8976	42.83	18.84
2002	27405	65371	299.1	129.64	2197	13189	72.67	34.39
2003	29656	66258	314.22	145.36	2899	17399	95.55	46.66
2004	34743	76004	342.33	167.85	3538	23030	130.14	65.54
2005	39053	91887	874.58	298.65	3750	27567	222.79	73.89
2006	39071	110004	1214.91	487.16	3787	30543	331.34	146.9
2007	39095	97115	1879.71	524.06	3753	22887	295.06	100.36
2008	39016	81340	2291.65	850.4	3810	27733	359.73	120.85
2009	41115	84342	2947.85	1096.13	4707	32951	462.74	155.82
2010	42160	87718	2336.11	884.68	4563	31945	513.84	224.55
2011	41921	86589	2226.77	841.84	4204	27328	489.79	213.76
2012	37232	75501	2501.65	992.88	4336	29491	578.3	252.17
2013	42743	107301	2357.04	939.95	4788	36788	529.17	226.26
2014	53232	145440	1442.18	755.38	4982	37301	324.99	176.97
2015	35511	87935	2155.34	848.94	5106	38417	483.9	227.91
2016	33090	82295	1622.92	639.32	4839	35952	364.36	154.1
2017	33176	82659	1217.75	465.8	5086	36112	273.4	110.67

Kaynak: Statistical Yearbook (2003-2018), Central Bureau of Statistics, Yemen, Sana'a <http://cso-yemen.com/>, Erişim Tarihi: 22/05- 25/11/2020.

Comprehensive Industrial Survey, (2005-2008), Central Bureau of Statistics, Yemen, Sana'a <http://cso-yemen.com/>, Erişim Tarihi: 22/05- 25/11/2020.

Ministry of Industry and Trade (2015). Guide for SMEs: The German International Cooperation Agency (GIZ), June, Yemen, Sana'a.

3.1.2.2.1. Küçük İşletmeler

2000 yılında küçük işletmelerin sayısı 25.820'ye ulaşmış ve küçük işletme sayısının 41.260'a ulaştığı 2010 yılına kadar kademeli olarak artmaya devam etmiştir. Yemen'de yaşanan siyasi olaylar neticesinde 2011 yılından başlayarak, 2012 yılında işletme sayısı 37.000'e düşmüştür. Sonraki yıllarda tekrar arttığı gözlenmektedir. Küçük işletme sayısının en büyük değeri 53.232 işletmeye ulaştığı 2014 yılında olmuştur. Yemen'de devam eden savaş neticesinde küçük işletme sayısı 2017 yılında 33.090'a düşmüştür.

2000 yılında Küçük işletmelerdeki işçi sayısı 63.710 'a ulaşmış ve 2006 yılında 110.004 işçiye ulaşana kadar kademeli olarak artmaya devam etmiştir. Daha sonra 2007-2013 yılları arasında işçi sayısı aşamalı olarak azalmıştır. 2014 yılında, çalışan sayısı 145.440 işçi ile en yüksek değerine ulaşmış ve bundan sonra Yemen'deki savaş nedeniyle işçi sayısı azalmış, 2017 yılında Tablo 22'de gösterildiği gibi 82.659 işçiye ulaşmıştır.

2000 yılında küçük işletmelerin üretim değeri yaklaşık 270.85 milyon dolar'a ulaşmış ve 2009 yılına kadar kademeli olarak artarak yaklaşık 2947.85 milyon dolar değerine ulaşmıştır. Sonraki yıllarda dalgalanmaya devam etmiş, siyasi olaylar ve Yemen'deki savaş sonucunda bu sayı azalmış ve 2017 yılına kadar yaklaşık 1217,75 milyon dolara düşmüştür.

2000 yılında küçük işletmelerin katma değeri yaklaşık 108,04 milyon dolar olmuş, ardından küçük projelerin katma değerinin yaklaşık 1096.13 milyon Dolar'a ulaştığı 2009 yılına kadar kademeli olarak artmış, bunun ardından katma değer 2017 yılında 465.8 ile en düşük değerine ulaşana kadar ilerleyen yıllarda kademeli olarak azalmıştır.

Küçük işletmeler (madencilik ve taş ocakçılığı vb.) maden çıkarma endüstrilerinde, (Mobilya, matbaacılık, yayıncılık, medya ve şekillendirilmiş metaller hariç gıda ürünleri, içecek, giyim, tekstil ve ağaç ürünleri vb.) imalat sanayilerinde makine ve teçhizat hariç, (Su ve gaz temini, su toplama, arıtma ve dağıtım vb.) elektrik ve su alanlarında faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır.

Küçük işletme sahiplerinin aile üyelerinin çoğunluğu, belirli bir ücret almadan çalışır(Ministry of Planning and International Cooperation_a, 2004-2008).

3.1.2.2.2. Orta Ölçekteki İşletmeler

2000 yılında orta ölçekteki işletme sayısı yaklaşık 1052 işletmeye ulaşmış ardından 2017'de sayısının yaklaşık 5336'ya (en yüksek seviye) ulaşana kadar kademeli olarak artmaya devam etmiştir. Yemen'deki savaş ve siyasi olaylardan önemli ölçüde etkilenmemiştir.

2000 yılında orta ölçekteki işletmelerdeki işçi sayısı yaklaşık 6317 işçidir. Ardından, 2006 yılında yaklaşık 30.543 işçi gelene kadar kademeli olarak artmaya devam etmiş, daha sonraki yıllarda biraz azalmış ancak orta ölçekteki işletmelerde çalışan sayısı 2015 yılında en yüksek değerine ulaşana kadar yaklaşık 38.417 işçi tekrar artmıştır. Sonraki yıllarda (2015-2017) orta ölçekteki işletmelerde işçi sayısı azaldı ancak bu, aynı dönemde küçük işletmelerin işçilerinin azalması kadar düşük değildir.

2000 yılında orta ölçekteki işletmelerde üretim değeri yaklaşık 3628 milyon dolar olmuş, ardından istikrarlı artışını sürdürerek 2012 yılında 578,3 milyon dolara ulaşarak en yüksek değerine ulaşmıştır. Ancak daha sonra 2017 yılında yaklaşık 237,4'a düşmüştür.

2000 yılında orta ölçekteki işletmelerin katma değeri yaklaşık 17.4 milyon dolar oldu. Daha sonra 252,17 milyon dolar ile en yüksek değerine ulaştığı 2012 yılına kadar kademeli olarak artmaya devam etmiştir. Ardından 2017 yılında 110,67 milyon dolara gerilemiştir.

Orta ölçekteki işletmelerin, madencilik ve taş ocakçılık gibi maden çıkarma endüstrilerinde, (Gıda maddeleri, içecekler, tütün ürünleri, tekstil, giyim, ametal ürünler, kauçuk ürünler, plastikler, şekillendirilmiş metaller ve mobilya sanayi vb.) gibi imalat sanayilerinde ve (Su toplama, arıtma ve dağıtma vb.) gibi elektrik ve su alanlarında faaliyetleri yoğunlaşmıştır (Ministry of Planning and International Cooperation, 2004-2008).

3.1.2.3. Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Sanayi Sektörüne ve Ekonomiye Bir Bütün Olarak Katkısı

3.1.2.3.1. Küçük İşletmelerin Katkısı

Küçük işletmelerin sanayi sektörüne ve bir bütün olarak ekonomiye katkıları istihdam, üretim ve katma değeri yüzdesi olarak 2000-2017 döneminde, aşağıdaki 23 tabloda gösterilmektedir.

Tablo 23: 2000-2017 Döneminde Küçük İşletmelerin Sanayi Sektörüne ve Ekonomiye Bir Bütün Olarak Katkısı

Küçük işletmeler						
Yıl	İstihdamı, Toplam istihdamının %'si	İstihdamı, Sanayi sektörünün istihdamının %'si	Üretimi, GSYİH'nin %'si	Üretimi, Sanayi sektörünün üretiminin %'si	Katma değeri, Toplam katma değerinin %'si	Katma değeri, Sanayi sektörünün katma değerinin %'si
2000	1.77	12.30	2.49	6.14	1.09	2.70
2001	1.75	11.83	2.50	5.10	1.10	2.31
2002	1.74	11.40	2.44	4.79	1.18	2.30
2003	1.73	11.00	2.32	3.93	1.19	2.36
2004	1.94	11.94	2.19	3.32	1.18	3.08
2005	2.29	13.57	4.61	6.47	1.72	4.06
2006	2.67	15.55	5.33	7.72	2.35	5.71
2007	2.29	13.07	7.33	8.21	2.25	5.66
2008	1.87	10.38	7.54	10.41	3.42	7.40
2009	1.90	10.27	10.36	12.90	4.01	13.28
2010	1.91	10.06	7.56	11.08	3.61	8.70
2011	1.87	11.34	7.16	10.29	3.22	7.58
2012	1.59	10.05	7.80	10.90	3.69	9.57
2013	2.25	14.52	6.78	10.29	3.42	8.04
2014	3.00	20.72	4.34	6.90	2.87	6.68
2015	1.74	13.56	8.08	17.94	4.76	20.37
2016	1.56	13.60	8.56	18.90	4.39	21.24
2017	1.51	14.22	8.76	20.28	4.97	21.82

Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 22'deki verilere ve ulusal hesaplara göre hazırlanmıştır.

Tablo 23'te gösterildiği gibi, küçük işletmelerdeki toplam istihdam, bir bütün olarak ekonomideki istihdam yüzdesi olarak 2014 yılında yaklaşık %3'tür. En düşük yüzde 2017'de %1.51 ve çalışma döneminde ortalama %1,9'a ulaşmaktadır. Sanayi sektöründe,

küçük işletmelerin istihdama katkısı 2014 yılında yaklaşık %20, En düşük yüzde 2012 yılında %10,05 ve çalışma döneminde ortalama %12.9 olmuştur.

Gayri safi yurtiçi hasıla yüzdesi olarak küçük işletmelerin üretimi 2009 yılında yaklaşık 10,36'ya ulaşmışken en düşük yüzde 2004'te %2.19'dur. Çalışma döneminde ortalama %6,11'e ulaşmaktadır. Sanayi sektörü üretim yüzdesi olarak küçük işletmelerin üretimi 2017 yılında en yüksek %22,8'e ulaştı. 2014 yılında en düşük yüzdesi %3,32 iken çalışma döneminde ortalama %10,44 oldu. Küçük işletmelerin katma değerine bakıldığında, bir bütün olarak ekonomide katma değerinin en yüksek yüzdesi 2017 yılında %5,35, en düşük yüzde ise 2000 yılında %1,01 olmuş ve çalışma döneminde ortalama %2,93'e ulaşmıştır. Sanayi sektöründe katma değer yüzdesi olarak küçük işletmelerin katma değeri 2017 yılında %21,82 iken, en düşük yüzde %2,31 ile 2001 yılında gerçekleşmiş ve çalışma döneminde ortalama %9,08 olmuştur.

3.1.2.3.2. Orta Ölçekteki İşletmelerin Katkısı

Orta ölçekteki işletmelerin sanayi sektörüne ve bir bütün olarak ekonomiye katkıları istihdam, üretim ve katma değeri yüzdesi olarak 2000-2017 döneminde, aşağıdaki 24 tabloda gösterilmektedir.

Tablo 24: 2000-2017 Döneminde Orta Ölçekteki İşletmelerin Sanayi Sektörü ve Ekonomiye Bir Bütün Olarak Katkısı

Orta ölçekteki işletmeler						
Yıl	İstihdamın, Toplam istihdama %'si	İstihdamın, Sanayi sektörünün istihdamına %'si	Üretimin, GSYİH'na %'si	Üretimin, Sanayi sektörünün üretimine %'si	Katma değer, Toplam katma değere %'si	Katma değer, Sanayi sektörünün katma değerine %'si
2000	0.18	1.22	0.33	0.82	0.18	0.44
2001	0.24	1.65	0.42	0.86	0.20	0.43
2002	0.35	2.30	0.59	1.16	0.31	0.61
2003	0.45	2.89	0.70	1.19	0.38	0.76
2004	0.59	3.62	0.83	1.26	0.46	1.20
2005	0.69	4.07	1.17	1.65	0.43	1.00
2006	0.74	4.32	1.45	2.11	0.71	1.72
2007	0.54	3.08	1.15	1.29	0.43	1.08
2008	0.64	3.54	1.18	1.63	0.49	1.05
2009	0.74	4.01	1.63	2.02	0.57	1.89

2010	0.70	3.66	1.66	2.44	0.92	2.21
2011	0.59	3.58	1.58	2.26	0.82	1.93
2012	0.62	3.92	1.80	2.52	0.94	2.43
2013	0.77	4.98	1.52	2.31	0.82	1.93
2014	0.77	5.31	0.98	1.55	0.67	1.56
2015	0.76	5.92	1.82	4.03	1.28	5.47
2016	0.68	5.94	1.92	4.24	1.06	5.12
2017	0.66	6.21	1.97	4.55	1.18	5.18

Kaynak: Araştırmacı tarafından Tablo 22'deki verilere ve ulusal hesaplara göre hazırlanmıştır.

Ekonomi, bir bütün halinde istihdam yüzdesi olarak orta ölçekteki işletmelerde 2009 yılında en yüksek yüzde %0,74, en düşük yüzde 2000 yılında %0,18 ve çalışma döneminde ortalama %0,6 olmuştur. Orta ölçekteki işletmelerde istihdam, sanayi sektöründeki istihdam yüzdesi olarak 2017 yılında en yüksek yüzde %6,21, 2000 yılında yılın en düşük yüzdesi %1,22 iken, çalışma döneminde ortalama %4.04 olmuştur.

Orta ölçekteki işletmelerin GSYİH'ye yüzdesi üretimin 2017'deki en yüksek yüzdesi olan %1,97'ye ulaşmış, en düşük yüzde 2000 yılında %0.33 iken, çalışma döneminde ortalama %1,3 olmuştur. Orta ölçekteki işletmelerin sanayi sektörü üretimine katkısı yüzde olarak 2017 yılında yaklaşık % 4,55, En düşük 2000 yılında %0,82 ve çalışma döneminde ortalama %2,2 olmuştur.

Orta ölçekteki projelerin katma değerinin bir bütün olarak ekonomideki katma değere yüzdesi 2015 yılında en yüksek %1,28, en düşük 2000 yılında %0.18 ve çalışma döneminde ortalama % 0,7 olmuştur. Orta ölçekteki işletmelerin katma değerinin sanayi sektöründeki katma değer yüzdesi 2015 yılında en yüksek % 5,47, en düşük 2000 yılında % 0.44, ve çalışma döneminde ortalama % 2,11 olmuştur.

Çalışma döneminde küçük ve orta ölçekteki işletmelerin katkısı analiz edildiğinde küçük işletmelerin katkısının istihdam, üretim ve katma değer düzeyinde orta ölçekteki işletmelerden daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.2. Ampirik Analizi

Bu kısımda, küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyerek çalışmanın genel hipotezi ortaya koyulacak ve literatür

çalışmalarının sonuçları dahil edilip daha sonra ekonometri uygulanacaktır. Çalışma verileri üzerinde kullanılan model 2000-2017 yıllarını tanımlamaktadır.

3.2.1. Çalışma Değişkenlerinin Tanımı

2000-2017 döneminde Yemen Cumhuriyeti'nde küçük ve orta ölçekteki işletmelerin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini incelemek ve eldeki verileri analiz etmek için Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi - Partial least squares structural equation modeling- (PLS-SEM) yöntemi ve SmartPLS3.3 programı uygulaması kullanılacaktır. Tezin bu kısmı, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin (SME) bağımsız gizli değişkenler ve bağımlı gizli değişkenler olarak sürdürülebilir kalkınmanın (D) boyutları üzerindeki etkisinin yapısal ilişkilerin analizinin sonuçlarını içerecektir.

Gizli Bağımsız Değişkenler;

- 1- Küçük işletmeler (SE): Küçük işletmeler aşağıdaki ölçülen ve gözlenen değişkenleri içerir;
 - Küçük işletmelerin sayısı (SEN)
 - Küçük işletmelerde çalışanların sayısı (SENOE)
 - Toplam üretim değeri (SEVP)
 - Toplam katma değer (SEVA)
- 2- Orta ölçekli işletmeler (ME): Orta ölçekteki işletmeler aşağıdaki ölçülen gözlenen değişkenleri içerir;
 - Orta ölçekteki işletmelerin sayısı (MEN)
 - Orta ölçekteki işletmelerde çalışanların sayısı (MENOE)
 - Toplam üretim değeri (MEVP)
 - Toplam katma değer (MEVA)

Gizli Bağımlı Değişkenler;

- 1- Kalkınmanın ekonomik boyutu (ED): Kalkınmanın ekonomik boyutu aşağıdaki ölçülen ve gözlenen değişkenleri içerir;

- Kişi başına GSYİH (EDGDPPC)
 - İhracatın ithalatı karşılama oranı (EDREI)
 - Kamu borcunun GSYİH'ye oranı (EDRPD)
 - Brüt sabit sermaye oluşumu -GSYİH'nin %'si- (EDGFCF)
 - Net resmi kalkınma yardımı, ODA- GSMH'nin%'si- (EDODA)
 - Büyüme oranı (EDGR)
 - Enerji kullanımı -kişi başına düşen petrol eşdeğeri kg- (EDEUPC)
- 2- Kalkınmanın sosyal boyutu (SD): Kalkınmanın sosyal boyutu aşağıdaki ölçülen ve gözlenen değişkenleri içerir;
- İşsizlik oranı (SDUE)
 - Nüfus artış hızı (SDPGR)
 - Doğuşta beklenen yaşam süresi (SDLEB)
 - lise katılım oranı (SDHSE)
 - Ölüm oranı, 5 yaşın altında -1000 canlı doğumda- (SDMRUF)
 - sağlık harcamaları -GSYİH'nin %'si- (SDHE)
- 3- Kalkınmanın çevresel boyutu (END): Kalkınmanın çevresel boyutu aşağıdaki ölçülen ve gözlenen değişkenleri içerir;
- kişi başına düşen tarım alanı (ENDALPR)
 - Gübre kullanımı, -ekilebilir arazi hektarı başına kg- (ENDFC)
 - CO2 emisyonları -kt- (ENDCOTE)
 - Tarım arazi -ekilebilir arazinin%'si- (ENDALA)
- 4- Kalkınmanın kurumsal boyutu (ID): Kalkınmanın kurumsal boyutu aşağıdaki ölçülen değişkenleri içerir;
- Bilimsel ve teknik dergi makaleleri (IDSTJA)
 - Mobil hücresel abonelikler -100 kişi başına- (IDMCS)
 - İnternet kullanıcıları -1000 kişi başına- (IDIU)

- Sabit telefon abonelikleri -100 kişi başına- (IDFTS)

3.2.2. Çalışma Hipotezleri;

KOBİ'ler ile kalkınma arasındaki ilişkiyi belirlemek için keşifsel bir yapısal model formüle ederek aşağıdaki boş hipotezler test edilecektir:

H₀: Küçük işletmeler'in (SE) kalkınma (D) üzerinde olumlu bir etkisi yoktur.

H₀: Orta ölçekteki işletmeler'in (ME) kalkınma (D) üzerinde olumlu bir etkisi yoktur.

H₀: Küçük ve orta ölçekteki işletmeler'in (SAM) kalkınma (D) üzerinde olumlu bir etkisi yoktur.

Çalışma örneğinin küçük olması nedeniyle, yıllık veriler üç aylık verilere aşağıdaki gibi dönüştürülecektir:

$$X1=Z_t-1 +7.5/ 12 (Z_t - Z_{t-1})$$

$$X2=Z_t-1 +10.5/ 12 (Z_t - Z_{t-1})$$

$$X3=Z_t +1.5/ 12 (Z_{t+1} - Z_t)$$

$$X4=Z_t +4.5/ 12 (Z_{t+1} - Z_t)$$

Z_t: t yılındaki değişkenin değeri

Z_{t-1}: Önceki t yılındaki değişkenin değeri

Z_t + 1: Sonraki t yılındaki değişkenin değeri

X_i: düzenlemeden önceki çeyreğin değeri X_i = 1,2,3,4

Q_i: Çeyreğinin son değeri, X_i'nin aşağıdaki gibi düzenleme katsayısı ile çarpılmasıyla elde edilebilir:

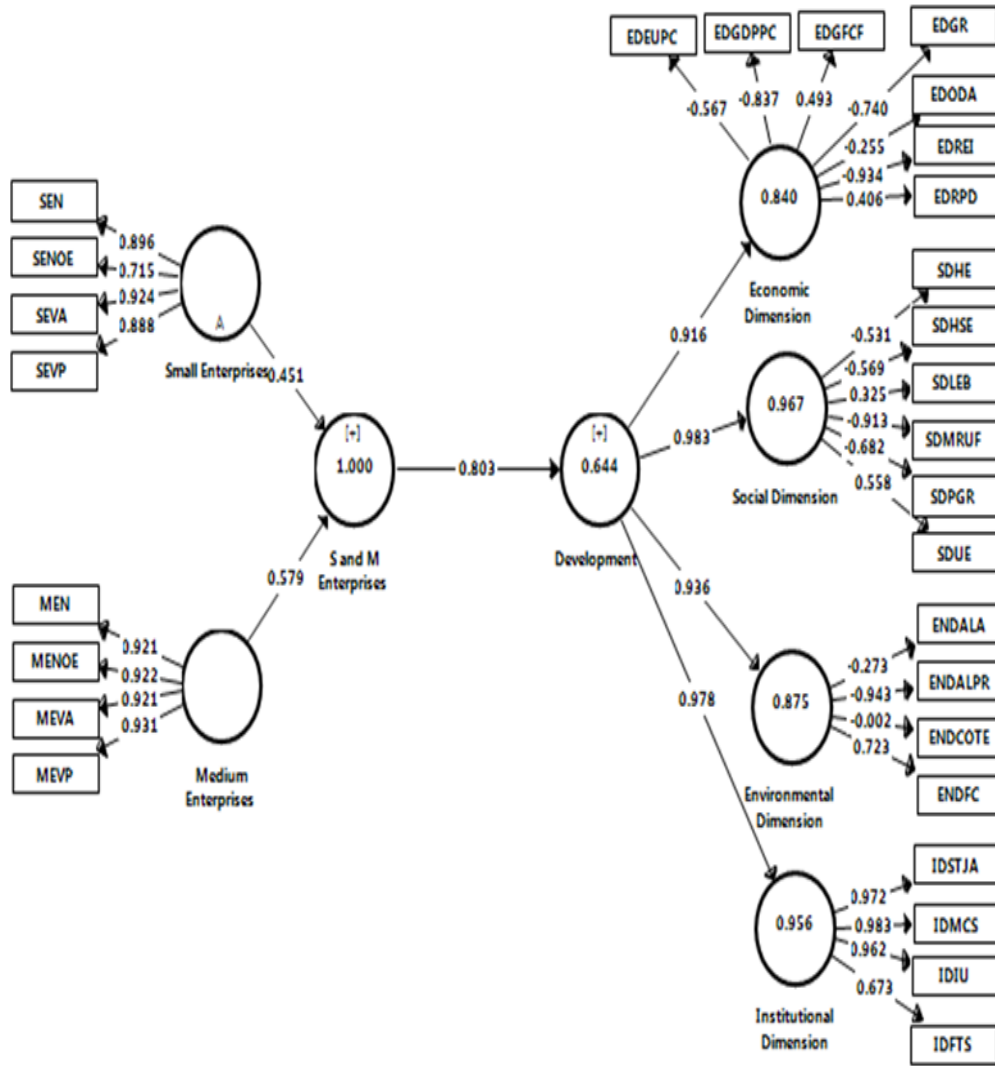
$$Q_i=4Z_t / \sum X_i (X_i)$$

4Z_t / $\sum X_i (X_i)$ düzenleme katsayısını ifade eder ve özgül ağırlıkların toplamı 24/12 (Diz, 1966).

3.2.3. Analiz Sonuçları

3.2.3.1. Çalışma Değişkenleri İçin Yapısal Modelin Genel Diyagramı

Aşağıdaki şekil, model parametrelerinin kısmi en küçük kareler yöntemine göre ve Smart pls3 (Partial Least Squares) istatistik programı uygulamasına bağlı olarak, tahmin edildiği çalışma değişkenlerinin genel yapısal modelini göstermektedir.

Şekil 1: SmartPLS Yardımıyla Oluşturulan Çalışma Ölçüm Modeli

Kaynak: Çalışma modeline ilişkin SmartPLS-SEM yapısal model sonuç çıktısı

3.2.3.2. Yapısal Model Sınaması

3.2.3.2.1. Bağımsız değişken faktör yüklerinin güvenilirlik sınaması

Faktör yükleri, göstergelerin güvenilirlik değerini belirler. Yük değerinin 0,70'ten büyük olması tercih edilirken, bazı çalışmalarda minimum 0,40 olarak kabul edilebilir(Bagozzi, Yi, and Phillips, 1991).

Şekil 1'de, Bağımsız değişkenin gösterge güvenilirlik değerleri minimum kabul edilen 0.40 seviyesinden büyük olduğundan dolayı ölçeğin bireysel tüm göstergelerinin güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 25: Bağımsız Değişkenlerin Ölçülen Faktör Yükleri

	Medium Enterprises	S and M Enterprises	Small Enterprises
SEN			0.896
SEN		0.818	
SENOE			0.715
SENOE		0.643	
SEVA			0.924
SEVA		0.924	
SEVP			0.888
SEVP		0.890	
MEN	0.921		
MEN		0.876	
MENOE	0.922		
MENOE		0.880	
MEVA	0.921		
MEVA		0.917	
MEVP	0.931		
MEVP		0.935	
Rho-A	0.94	0.95	0.90

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla oluşturulan ölçüm modeline ilişkin çalışma geçerlik ve güvenilirlik değerleri.

Tablo 25'ten de açıkça görülmektedir ki, ifadelerin güvenilir olup olmadığını gösteren rho_A katsayı ifadeleri tüm faktörler için 0.70'ten fazladır.

3.2.3.2.2. Bağımlı Değişkenler Faktör Yüklerinin Güvenilirlik Sınaması

Şekil 1'deki yapısal modeline bağlı olarak kalkınma boyutlarında temsil edilen bağımlı değişkenlerin yapısal modelinde sunulan çalışma değişkenleri ve bunları oluşturan temel gizli değişkenlerle ilişkileri tahmin edilmiştir.

3.2.3.2.2.1. Ekonomik boyutun ölçülen değişkenlerinin faktör yükleri

Aşağıdaki tabloda ekonomik boyutun ölçülen değişkenlerinin faktör yüklerinin güvenilirlik sınaması gösterilmiştir.

Tablo 26: Ekonomik Boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri

	Development	Economic Dimension
EDEUPC		-0.567
EDEUPC	-0.356	
EDGDPPC		-0.837
EDGDPPC	-0.642	
EDGFCF		0.493
EDGFCF	0.625	
EDGR		-0.740
EDGR	-0.551	
EDODA		-0.255
EDODA	-0.348	
EDREI		-0.934
EDREI	-0.955	
EDRPD		0.406
EDRPD	0.201	
Rho-A	0.96	0.83

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla oluşturulan ölçüm modeline ilişkin çalışma geçerlik ve güvenilirlik değerleri.

Tablo 26'da, Ekonomik boyutun değişkeninin gösterge güvenilirliği değerleri minimum kabul edilen 0.40 seviyesinden büyük olduğundan ölçeğin - EDODA göstergesi dışındaki model kalitesini iyileştirmek için silinemez (Hair Jr, Hult, Ringle, and Sarstedt, 2016) -bireysel tüm göstergelerin güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca, rho_A katsayı ifadeleri tüm faktörler için 0.70'ten fazladır.

Bazı ölçülen değişkenlerin faktör yüklerinin değerleri negatif olmuştur. Bu, göstergelerin bileşen boyutlarına olumsuz yansımaları gösterir. Yemen'deki kalkınma planlarının rastgele olduğunu ve sürdürülebilir kalkınma programları için uygun

planlama yapılmaması nedeniyle bu göstergelerin sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarına etkili bir şekilde katkıda bulunmadığı anlamına gelir.

3.2.3.2.2.2. Sosyal boyutun ölçülen değişkenlerinin faktör yükleri

Aşağıdaki tabloda sosyal boyutun ölçülen değişkenlerinin faktör yüklerinin güvenilirlik sınaması gösterilmiştir.

Tablo 27: Sosyal boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri

	Development	Social Dimension
SDHE		-0.531
SDHE	-0.533	
SDHSE		-0.569
SDHSE	-0.476	
SDLEB		0.325
SDLEB	0.378	
SDMRUF		-0.913
SDMRUF	-0.879	
SDPGR		-0.682
SDPGR	-0.650	
SDUE		0.558
SDUE	0.615	
Rho-A	0.96	0.72

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla oluşturulan ölçüm modeline ilişkin çalışma geçerlik ve güvenilirlik değerleri.

Tablo 27’de, sosyal boyutun değişkeninin gösterge güvenilirliği değerleri minimum kabul edilen 0.40 seviyesinden büyük olduğundan dolayı ölçeğin -SDLEB göstergesi dışındaki- bireysel tüm göstergelerinin güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca, rho_A katsayı ifadeleri tüm faktörler için 0.70’ten fazladır.

3.2.3.2.2.3 Çevresel Boyutun Ölçülen Değişkenlerinin Faktör Yükleri

Aşağıdaki tabloda çevresel boyutun ölçülen değişkenlerinin faktör yüklerinin güvenilirlik sınaması gösterilmiştir.

Tablo 28: Çevresel Boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri

	Development	Environmental Dimension
ENDALA		-0.273
ENDALA	-0.070	
ENDALPR		-0.943

ENDALPR	-0.950	
ENDCOTE		-0.002
ENDCOTE	-0.095	
ENDFC		0.723
ENDFC	0.571	
Rho-A	0.96	0.73

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla oluşturulan ölçüm modeline ilişkin çalışma geçerlik ve güvenilirlik değerleri.

Tablo 28’de, çevresel boyutun değişkeninin gösterge güvenilirliği değerleri minimum kabul edilen 0,40 seviyesinden büyük olduğundan ölçeğin- ENDALA ve ENDCOTE göstergesi dışındaki-bireysel tüm göstergelerin güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca rho_A katsayı ifadeleri tüm faktörler için 0.70’ten fazladır.

3.2.3.2.2.4. Kurumsal Boyutun Ölçülen Değişkenlerinin Faktör Yükleri

Aşağıdaki tabloda kurumsal boyutun ölçülen değişkenlerinin faktör yüklerinin güvenilirlik sınaması gösterilmiştir.

Tablo 29: Kurumsal Boyutun Değişkeninin Ölçülen Faktör Yükleri

	Development	Institutional Dimension
IDFTS		0.673
IDFTS	0.649	
IDIU		0.962
IDIU	0.952	
IDMCS		0.983
IDMCS	0.953	
IDSTJA		0.972
IDSTJA	0.953	
Rho-A (Tutarlılık katsayısı)	0.96	0.95

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla oluşturulan ölçüm modeline ilişkin çalışma geçerlik ve güvenilirlik değerleri.

Tablo 29’da sosyal boyutun değişkeninin gösterge güvenilirliği değerleri minimum kabul edilen 0.40 seviyesinden büyük olduğu için bireysel tüm göstergelerin güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca rho_A katsayı ifadeleri tüm faktörler için 0.70’ten fazladır.

3.2.3.3. Hipotezler İçin Yol Katsayıları ve Test Sonuçları

3.2.3.3.1.Ekonomik Kalkınmanın Dört Boyutu Üzerindeki Dolaysız Etkilerinin Yapısal Modeli

Şekil 1’de sunulan çalışma değişkenlerinin yapısal modelinin genel yolunun analizine bağlı olarak, gizli bağımsız değişken olarak kalkınma ile gizli bağımlı değişken olarak kalkınma boyutları (Ekonomik, Sosyal, Çevresel ve Kurumsal) arasındaki doğrudan etkiler aşağıdaki tablodaki gibi incelenebilir.

Tablo 30: Kalkınma ve Boyutları Arasındaki Doğrudan Etkiler

Paths	Path Coefficients	T Statistics	P Values	R Square Adjusted
Development -> Economic Dimension	0.916	76.142	0.000	0.83
Development -> Environmental Dimension	0.936	74.577	0.000	0.87
Development -> Institutional Dimension	0.978	1.761	0.044	0.95
Development -> Social Dimension	0.983	53.697	0.000	0.96

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla istatistiksel analiz sonuçları.

Tablo 30’un sonuçlarına göre aşağıdaki yapısal modeller formüle edilebilir;

1- Kalkınma ve Ekonomik Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$ED = 0.916D + \varepsilon...(1)$$

$$SD = 0.012 \quad T = 76.14 \quad P = 0.000 \quad R^2 = 0.83$$

Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma ile ekonomik boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki olduğu, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan kalkınma değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olarak ekonomik boyut arasındaki ilişkiyi gösteren önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.91’e ulaşmıştır. Bu, model parametreleri için T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05’ten küçük anlamlı P-değer = 0.000 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma da ekonomik boyut R Kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.83 oranında etkilerken, 0.17, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

2- Kalkınma ve Çevresel Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$END = 0.936D + \varepsilon...(2)$$

$$SD = 0.013 \quad T = 74.57 \quad P = 0.000 \quad R^2 = 0.87$$

Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma ile çevresel boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki olduğu, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan kalkınma değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olarak çevresel boyut arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.93'e ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.000 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma da ekonomik boyutu R Kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.87 oranında etkilerken, 0.13, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

3- Kalkınma ve Kurumsal Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$IND = 0.978D + \varepsilon...(3)$$

$$SD = 0.55 \quad T = 1.76 \quad P = 0.044 \quad R^2 = 0.95$$

Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma ile kurumsal boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki olduğu, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan kalkınma değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olarak kurumsal boyut arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.97'ye ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.044 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma da ekonomik boyutu R Kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.95 oranında etkilerken, 0.05, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

4- Kalkınma ve Sosyal Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$SD = 0.983D + \varepsilon...(4)$$

$$SD = 0.018 \quad T = 53.69 \quad P = 0.000 \quad R^2 = 0.96$$

Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma ile sosyal boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki olduğu, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan kalkınma değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olarak sosyal boyut arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.98'e ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin

T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.000 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olarak kalkınma da ekonomik boyutu R Kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.96 oranında etkilerken, 0.04, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

3.2.3.3.2. Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Kalkınmanın Dört Boyutu Üzerindeki Dolaylı Etkilerinin Yapısal Modeli;

Şekil 1'de sunulan çalışma değişkenlerinin yapısal modelinin genel yolunun analizine bağlı olarak, gizli bağımsız değişken olan Küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile gizli bağımlı değişkenler olan kalkınma boyutları (Ekonomik, Sosyal, Çevresel ve Kurumsal) arasındaki dolaylı etkiler aşağıdaki tabloda incelenebilir.

Tablo 31: Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler ile Kalkınma Arasındaki Dolaylı Etkiler

Paths	Path Coefficients	T Statistics	P Values	R Square Adjusted
SAM -> Economic Dimension	0.735	1.754	0.045	0.830
SAM -> Environmental Dimension	0.751	1.778	0.042	0.870
SAM -> Institutional Dimension	0.785	9.265	0.000	0.950
SAM -> Social Dimension	0.789	1.810	0.040	0.960

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla istatistiksel analiz sonuçları.

Tablo 31'in sonuçlarına göre aşağıdaki yapısal modeller formüle edilebilir;

1- Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler ile Ekonomik Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$ED = 0.735SAM + \varepsilon...(5)$$

$$SD = 0.419 \quad T = 1.754 \quad P = 0.045 \quad R^2 = 0.83$$

Kapsamlı bir değişken olarak küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile ekonomik boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan Küçük ve orta ölçekteki işletmeler değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olan ekonomik boyut arasındaki ilişki, önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.73'ye ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.045 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olan Küçük ve orta ölçekteki işletmeler de ekonomik boyutu R

Kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.83 oranında etkilerken, 0.17, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

2- Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler ile Çevresel Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$END = 0.751SAM + \varepsilon...(6)$$

$$SD = 0.422 \quad T = 1.778 \quad P = 0.042 \quad R^2 = 0.87$$

Kapsamlı bir değişken olarak küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile çevresel boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan Küçük ve orta ölçekteki işletmeler değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olan çevresel boyut arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.75'ye ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.042 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olarak Küçük ve orta ölçekteki işletmeler de çevresel boyutu R Kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.87 oranında etkilerken, 0.13, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

3- Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler ile Kurumsal Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$ID = 0.785SAM + \varepsilon...(7)$$

$$SD = 0.058 \quad T = 9.265 \quad P = 0.000 \quad R^2 = 0.95$$

Kapsamlı bir değişken olarak küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile kurumsal boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan Küçük ve orta ölçekteki işletmeler değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olan kurumsal boyut arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.78'ye ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.000 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olarak Küçük ve orta ölçekteki işletmeler de kurumsal boyutu R kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.95 oranında etkilerken, 0.05, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

4- Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler ile Sosyal Boyut Arasındaki Yapısal Model

$$SD = 0.789SAM + \varepsilon...(8)$$

$$SD = 0.436 \quad T = 1.810 \quad P = 0.040 \quad R^2 = 0.96$$

Kapsamlı bir değişken olarak küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile sosyal boyut arasında doğrudan olumlu bir ilişki, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan Küçük ve orta ölçekteki işletmeler değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olan sosyal boyut arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.78'ye ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.040 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olan Küçük ve orta ölçekteki işletmeler de sosyal boyutu R kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.96 oranında etkilerken, 0.04, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

3.2.3.3. Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler ile İşletmelerin Bir Bütün Olarak Kalkınma Üzerindeki Toplam Etkilerinin Yapısal Modeli

Tablo 32'de küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile işletmelerin bir bütün olarak kalkınma üzerindeki toplam etkilerinin yapısal modeli gösterilmektedir.

Tablo 32: İşletmelerin Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Toplam Etkisi

Paths	Path Coefficients	T Statistics	P Values	R Square Adjusted
Small Enterprises -> Development	0.362	1.771	0.043	--
Medium Enterprises -> Development	0.465	1.786	0.042	--
S and M Enterprises -> Development	0.803	1.775	0.043	0.644

Kaynak: SmartPLS3 yardımıyla istatistiksel analiz sonuçları.

1- Küçük İşletmeler ve Kalkınma Arasındaki Yapısal Model

$$D = 0.362SE + \varepsilon...(9)$$

$$SD = 0.205 \quad T = 1.77 \quad P = 0.043$$

Bağımlı bir değişken olarak kalkınma ile bağımsız bir değişken olan küçük işletmeler arasında doğrudan olumlu bir ilişki, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan küçük işletmeler değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olan kalkınma arasındaki ilişki önceki

yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.36'ya ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.043 bulunmuştur.

Karar: Boş hipotezi reddedilmiş ve küçük işletmeler ile kalkınma arasında olumlu bir ilişki olduğu kabul edilmiştir.

2- Orta Ölçekteki İşletmeler ve Kalkınma Arasındaki Yapısal Model

$$D = 0.465ME + \varepsilon...(10)$$

$$SD = 0.260 \quad T = 1.786 \quad P = 0.042$$

Bağımlı bir değişken olarak kalkınma ile bağımsız bir değişken olan orta ölçekteki işletmeler arasında doğrudan olumlu bir ilişki, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olan orta ölçekteki işletmeler değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olan kalkınma arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.46'ya ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.042 bulunmuştur.

Karar: Boş hipotezi reddedilmiş ve orta ölçekteki işletmeler ile kalkınma arasında olumlu bir ilişki olduğu kabul edilmiştir.

3- Bir Bütün Olarak İşletmelerin Kalkınma Üzerindeki Toplam Etkisinin Yapısal Modeli

$$D = 0.80SEM + \varepsilon...(11)$$

$$SD = 0.452 \quad T = 1.775 \quad P = 0.043 \quad R^2 = 0.64$$

Bir bütün olarak işletmeler ve kalkınma arasında doğrudan olumlu bir ilişki, bağımsız bir kapsamlı gizli değişken olarak bir bütün olan işletmeler değişkeni ile bağımlı bir gizli değişken olan kalkınma arasındaki ilişki önceki yapısal modelden anlaşılmaktadır. Standart yol parametresi 0.80'e ulaşmıştır. Bu, model parametrelerinin T-testine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz ve 0.05'ten küçük anlamlı P-değer = 0.043 bulunmuştur. Kapsamlı bir değişken olarak bir bütün olan işletmeler de kalkınma R kare, düzeltilmiş katsayısına göre 0.64 oranında etkilerken, 0.36, modelde yer almayan diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

Karar: Boş hipotezi reddedilmiş ve küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile kalkınma arasında olumlu bir ilişki olduğuna kabul etmektedir.

3.2.3.4. Yapısal Modelin Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Kısmi en küçük karelerine göre yapısal modelin uygunluğuna ilişkin kriterler, verilen keşifsel model ile uygunluğunun derecesini göstermektedir. Tablo 33'te yapısal modelin uygunluğu üç uyum endeksi (Q^2 , GOF ve SRMR) göz önüne alınarak tartışılmıştır.

Tablo 33: Yapısal Modelin Uygunluğunun Değerlendirilmesinin Endeksleri

Indicators	Range	Value	Karar
Q^2	$0 <$	0.25	Kabul
GoF	0 - 1	0.72	Kabul
SRMR	0 - 1	0.28	Kabul

Kaynak: istatistiksel analiz sonuçlarına göre araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Q^2 değeri, gizli değişkenlerin öngörü değerini belirler. Q^2 değeri, 0.02 ile 0.14 arasındayken küçük, 0.15 ile 0.34 arasındayken orta ve 0.35'ten büyük olması durumunda ise öngörünün büyük olduğunu gösterir.

GOF değerinin 0.36'dan büyük olması uyumun iyi olduğu anlamına gelir. SRMR değeri 0.08 ile 0 arasında ise uyumludur. Değerin 0 olması ise mükemmel uyum olduğu anlamına gelir(Wetzels, Odekerken-Schröder, and Van Oppen, 2009).

Önceki uygunluk değerlendirilmesinin endekslerinin sonuçlarına dayalı olarak, çalışma için önerilen yapısal model, kalkınmanın değişikliklerini açıklamada yüksek derecede güvenilirliğe sahiptir.

SONUÇ

Önceki analizler yoluyla, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin Yemen'deki ekonomik kalkınma üzerinde olumlu bir etkisi olduğu açıktır, ancak orta ölçekteki işletmelerin etkisinin küçük işletmelerden daha büyük bir etkisi olmuştur.

Küçük ölçekteki ve sınırlı yatırım sermayeli bu tür işletmelerin kazandırdığı özellikler göz önünde bulundurulduğunda bu işletmelerin yükseltilmesi, karmaşık bir teknoloji gerektirmemesi, gelişmelere uyum sağlama yeteneği (yüksek esneklik) ve kullanım kolaylığı sağlaması nedeniyle önemlidir. Bu özellikler, işsizlikten şikâyet eden işgücünün emilmesini sağladığından nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasına, katma değer yaratılmasına ve bölgesel dengenin sağlanmasına katkıda bulunması nedeniyle önemli roller üstlenmesini sağlamıştır.

Geçtiğimiz on yıllar boyunca Yemen, siyasi istikrarsızlık nedeniyle petrol ve gaz sektörü dışında büyük yatırım işletmelerini çekemedi. Bu nedenle Yemen'deki işletmelerin çoğunluğunu küçük ve orta ölçekteki işletmeler temsil etmektedir. Enflasyon, vasıflı işçi sıkıntısı, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık ve altyapı zayıflığı gibi olumsuz ortam sonucu ekonomiye katkısı ve ekonomik kalkınmaya etkisi hala beklenen seviyenin altında devam etmektedir.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin Yemen'deki kalkınmanın çeşitli boyutları üzerinde etkin bir katkı ve role sahip olmaları için hükümetin mevcut politika ve stratejileri somut programlarla gerçeğe dönüştürerek bunlara daha fazla ilgi göstermesi gerekmektedir. Aşağıdakiler, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin ekonomik kalkınmanın ana araçlarından biri olmasına katkıda bulunan bir dizi tedbir ve önlemlerdir:

Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeler İçin Destek Hizmetlerini İyileştirmeye Yönelik Tedbirler Vardır ve Bunlar Aşağıdaki Gibi Ayrılır:

1. Doğrudan destek hizmetleri: Eğitim, öğretim ve insan kaynakları geliştirme hizmetleri, finansman ve borç verme olanakları, kredi garantileri, pazarlama, ithalat ve ihracatla ilgili kolaylaştırma ve hizmetler, danışmanlık ve teknik hizmetlerin sağlanması, işletme, rehberlik ve yönlendirme hizmetlerini içerir.

2. Mevzuatı, politikaları, programları ve yatırım stratejileri, veri ile istatistik ve bilgi sistemleri hizmetleri, çalışmalar ve araştırmalar, inisiyatif ve yaratıcılığı destekleyen hizmetler ve kolaylaştırmalar, medya ve tanıtım hizmetleri, çevre hizmetleri, teknik şartnameler ve standartlar, anlaşmalar ile protokoller koordinasyonu içerir.

İstihdamla ilgili Tedbirler

1.Arz- yönlü Tedbirleri

-İşgücü piyasasının ihtiyaçları için gerekli becerileri sağlamak, eğitimleri tamamlama ve istihdam beklentilerini iyileştirme ile işsizlik süresini azaltan uygun bir nitelik kazanma olasılığını artırmak için eğitim ve öğretimin kalitesi arttırılmalıdır.

-Mesleki ve teknik eğitime toplumun olumsuz bakışını azaltmak, okul saatleri dışında mesleki ve teknik eğitimi teşvik etmek ve bu tür eğitimden mezun olanların istihdam olanaklarını iyileştirmek için çaba sarfedilmelidir.

-Özel sektörle iş birliği içinde belirli işlere karşılık gelen mesleki beceri düzeyi için gerekli standartlar belirlenmelidir.

-Müfredatların tasarlanmasında ve özellikle istihdam öncesi başta eğitim olmak üzere ihtiyaçların belirlenmesinde özel sektörün katılımını teşvik etmek, gelişmiş ülkelerdeki şirketlerin, yeni işe başvuranların iş özelliklerini ve gereksinimlerini karşılamasını sağlamak için bu tür bir eğitim kullanmaktadır. Bu tür bir eğitim, her iki taraf için, yani kursiyerlerden beklenen işler olduğu ve şirketlerin onları eğitmek için daha fazla çaba harcamaları gerekmeyeceğinden dolayı motive edici olarak kabul edilmektedir.

-Mezunları özel sektörde çalışmaya teşvik etmek için özel sektörde sunulan ücret sistemi ve diğer yan haklar gözden geçirilmelidir.

2.Talep-yönlü Tedbirleri

-İşgücü piyasası mevzuatına daha fazla esneklik verilmelidir. İstihdam maliyetinin yüksek olması yeni iş arayanların istihdam edilme olasılığını olumsuz yönde etkilediğinden, işçilerin ücretleri ve garantilerinin belirlenmesine yönelik politikaların işe yeni girenlerin istihdamını caydırmayacak şekilde yapılması gerekmektedir.

-Ücret sübvansiyonları gibi uygun teşvikler sağlayarak ve iş başında eğitim maliyetlerine katkıda bulunarak işgücü piyasasına yeni girenlerin işe alınmasının maliyetini azaltmak, istihdam edilebilirliklerini ve özel sektör tarafından eğitimlerini arttırmak gerekir.

-Ürün piyasalarında rekabetin güçlendirilmesi, borçlanma maliyetlerinin düşürülmesi ve finansmana erişimin kolaylaştırılması, işletme kurmanın önündeki tüm engellerle ve iş yapma maliyetini arttıran faktörlerle yüzleşilmesi, ürüne olan talebi canlandırmak için önemli araçlardır. Uygun eğitim yoluyla inovasyon kültürünün genişletmesini ve yeni iş arayanlar için kurumsal oryantasyon süreçlerinin yoğunlaştırılması gerekmektedir.

3.Piyasaların İşleyişi ile Programların İzlenmesine İlişkin Tedbirler;

-İşgücü piyasaları ve eğitim ihtiyaçları hakkında büyük bilgi eksikliğinden kaçınılmalıdır. Bu eksiklik işsizliğin nedenlerini anlamaya ve mücadele etmeye yönelik çabaları büyük ölçüde engellemektedir. Açık pozisyonlar ve eğitim gereksinimleri hakkında mevcut bilgilerin olmaması, piyasadaki arz ve talep arasındaki uçurumun genişlemesine katkıda bulunmaktadır.

-İstihdam programlarının tanıtımını ve reklamını, faydalarını arttıracak ve daha fazla sayıda iş arayan için erişilebilir kılacak şekilde geliştirilmelidir.

-Uzman istihdam bürolarının oluşturulması, açık işler ve iş arayanların nitelikleri hakkında bir veri tabanının oluşturulması, mevcut ve gerekli eğitim hakkında bilgilerin yayılması yoluyla arz ve talep arasındaki eşleşme açısından daha etkili istihdam hizmetleri geliştirilmelidir.

-İstihdam programlarının kapsamını, kadınlar, eğitimsizler ve kırsal kesimde iş arayanlar gibi marjinalleştirilmiş gruplar için hedefleme mekanizmaları geliştirilmelidir.

4.Yemen'de Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmelerin Rolünün Etkinleştirilmesine İlişkin Öneriler

-Ülkede altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

-Küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile büyük işletmelerin arasında bütünleşme ve birbirleriyle bağlantılarını sağlamak için orta ve uzun vadeli strateji ve planlar yapılmalıdır.

-Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin gelişimi için net bir yaklaşıma ve belirli hedeflere sahip olmanın gerekliliği ile küçük ve orta ölçekteki işletmelerin gelişimine yönelik politikaların ülkedeki daha geniş sanayi ve ekonomi politikaları çerçevesinde belirlenmesi gerekmektedir.

-Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin tüm ilgili devlet kurumlarına erişimini kolaylaştırmak için küçük ve orta ölçekteki işletmelerin geliştirilmesinden sorumlu kuruluşlar ve organlar arasında bir tür ara bağlantı ve iletişim kurulması gerekmektedir.

-Yemen'de uygulama olasılığının belirlenmesi için benzer alanlardaki uluslararası deneyimleri ve en iyi uygulamaları incelemek, ardından bu işletmelere bu hizmetleri sağlaması için mevzuatı çıkarmak, ayrıca teknik yardımın sağlanması ve kapasite oluşturulması gereklidir.

-Küçük ve orta ölçekteki işletmelerin doğasına göre uygun yeni finansman araçları geliştirmek ve yenilemek, kayıt dışı küçük ve orta ölçekteki şirketleri kayıtlı sektöre girmeye teşvik etmek gerekmektedir.

-Küçük ve orta ölçekteki işletmeler için bir veritabanı oluşturmak ve güncellemek gerekmektedir (bu işletmelerin coğrafî, sektöre göre sayısı, türü, boyutu ve dağılımı dahil).

-Küçük yatırımcılara ve üreticilere uygun faiz oranlarında yumuşak kredi sağlanmasına katkıda bulunan finansal kuruluşlar olan rolü etkinleştirilmesi ve bu bağlamda bankacılık programlarının farkındalığının artırılması gereklidir.

-İşletme kuruluşunun ilk yıllarında bu İşletmelerin kazançlarının vergiden muaf tutulmasına ilişkin yoluyla küçük ve orta ölçekteki işletmeler teşvik edilmelidir.

-Eğitim müfredatları, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda gözden geçirilmesi, çeşitli eğitim kademelerinin müfredatlarında girişimcilik kültürünün yer almasına odaklanılması ve mesleki eğitim merkezleri aracılığıyla nitelikli kadroların oluşturulması için teknik eğitime önem verilmelidir.

-Doğrudan yatırım fonlarının kurulmasını yaygınlaştırmak ve bu alanlarda adil kalkınmayı sağlamak için finansman ve yatırımlarını daha az gelişmiş yerlere yönlendirmek gerekmektedir. Bu, iş adamları, yatırımcı dernekleri, valilikler ve bankaların katılımıyla olabilmektedir.

-Meslek lisansı almak, vergi teşvikleri sağlamak, teknik ve idari destek sağlamak için kolay prosedürler yoluyla kayıt dışı sektörü kayıtlı sektöre entegrasyon gereklidir.

Son olarak hükümet, mevcut yatırım mevzuatına ek olarak, küçük ve orta ölçekteki işletmeleri ve ekonomideki rollerini tanımlamak için özel bir mevzuat çıkarmaya çalışmalı ve aşağıdakilerden sorumlu olacak uzmanlaşmış bir ajans kurmalıdır:

-Yeni yatırım fırsatlarını ve boşluğu olan sektör ve işletme türlerinin belirlendiği ve bu alanlarda işletmeler oluşturmaya yönlendirdiği piyasa araştırmalarını keşfetmek, küçük ve orta ölçekteki işletmelerin ilgili tüm devlet kurumlarına erişimini kolaylaştırmaktır. Ayrıca uzmanlaşmış eğitim merkezleri aracılığıyla idari, pazarlama ve finansman alanlarındaki çeşitli becerilerini geliştirmek için bu işletmelerde çalışanların eğitim ihtiyaçları incelenmelidir.

- Küçük ve orta ölçekteki işletme sahiplerine üretim sürecinin tüm aşamalarında üretim ve pazarlama sürecinde kesinti olmaması için destek ve eğitim sağlamalıdır. Aynı zamanda küçük ve orta ölçekteki işletmelerin ilgilendiği yasalara ilişkin kapsamlı bir rehber sağlanmalı ve küçük ve orta ölçekteki işletmelerin kuruluş, kayıt ve işleyişini düzenleyen prosedür, mevzuat ve yasalar kolaylaştırılmalıdır.

- Bu işletmelere ihracat ve pazarlama için gerekli mallar konusunda pazar bağlantıları kurulmalı, destek ve gerekli bilgiler sağlanmalıdır. Teknik yardım ve kapasite geliştirme yoluyla işletme düzeyinde KOBİ'lere yardımcı olmak için gerekli düzenlemeleri geliştirmek, yönetimlerini yükseltmelerine, pazar karşılığını iyileştirmelerine, ürün tekliflerini çeşitlendirmelerine ve teknoloji kullanım düzeylerini yükseltmelerine yardımcı olmak için gerekli düzenlemeler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, A., Thomas, B., & Metcalfe, S. (2015). Measuring the E-Business activities of SMEs in Yemen. *Small*, 10(49), 4–9.
- About SME in India | SME Chamber of India. (2020,). Retrieved, from <https://www.smechamberofindia.com/about-msme-in-india.php>
- Alpugan, O. (1998). *İşletme Bilimine Giriş* (2nd ed.). İstanbul: Per Yayınları.
- Aras, G., & Müslümov, A. (2002). *Küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri: finansman, ekonomik sorunları ve çözüm önerileri*.
- Bagozzi, R. P., Yi, Y., & Phillips, L. W. (1991). Assessing construct validity in organizational research. *Administrative Science Quarterly*, 421–458.
- Bank, T. W. (2019). *Yemen Economic Monitoring Brief- Winter 2019*. Retrieved from <https://www.albankaldawli.org/ar/country/yemen/publication/yemen-economic-monitoring-brief-winter>.
- BAŞÇI, S., & Durucan, A. (2017). A review of small and medium sized enterprises (SMEs) in Turkey. *Yildiz Social Science Review*, 3(1), 59–79.
- Berger, A. N., & Udell, G. F. (2005). *A more complete conceptual framework for financing of small and medium enterprises* (Vol. 3795). World Bank Publications.
- Berisha, G., & Pula, J. S. (2015). Defining Small and Medium Enterprises: a critical review. *Academic Journal of Business, Administration, Law and Social Sciences*, 1(1), 17–28.
- Bigliardi, B., Colacino, P., & Dormio, A. I. (2011). Innovative characteristics of small and medium enterprises. *Journal of Technology Management & Innovation*, 6(2), 83–93.
- Bilas, V., Franc, S., & Bošnjak, M. (2014). Determinant factors of life expectancy at birth in the European Union countries. *Collegium Antropologicum*, 38(1), 1–9.
- Březinová, M. (2013). Basic characteristics of small and medium-sized enterprises in terms of their strategic management. *Recent Advances in Business Administration, Marketing and Economics*, 4(15), 31.
- Çelik, C., & Karadal, H. (2007). Kobi'lerin sorunları ve çözüm stratejilerinin algılanan performans üzerine etkileri:(Aksaray ve Mersin örneği). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 119–138.
- Commission, U. S. I. T. (2014). *Small and MediumSized Enterprises: Overview of Participation in U.S.Exports*. Retrieved from <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4455.pdf>

- Dahiya, S. B. (1991). *Theoretical foundations of development planning. 1. Development policy and the planning process.-Part A* (Vol. 1). Concept Publishing Company.
- Definitions and Regulations - KOSGEB - Small and Medium Enterprises Development Organization. (n.d.). Retrieved December 3, 2020.
<https://en.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/5667/definitions-and-regulations>
- Development, O. for E. C. and. (2003). *Entrepreneurship and Local Economic Development : Programme and Policy Recommendations*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Dictionary, F. F. (2012). Farlex. Inc, <Http://Financial-Dictionary>.
- Diz, A. C. (1966). *Money and prices in Argentina, 1935-1962* (p. 125). p. 125. University of Chicago, Department of Economics.
- Doğan, A., & Öztürk, N. (2010). Yeni kalkınma kuramları. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 33(1), 35–55.
- Dominguez, N., & Mayrhofer, U. (2018). *Key success factors of SME internationalisation: A cross-country perspective*. Emerald Publishing Limited.
- Durukan, T., & Müftüoğlu, T. (2004). Girişimcilik ve kobiler. *Gazi Kitabevi, Ankara, Subat*, 220.
- EDUCATION DISRUPTED | UNICEF Yemen. (n.d.). Retrieved February 4, 2021, from <https://www.unicef.org/yemen/reports/education-disrupted>
- Elasrag, H. (2011). Activating the role of Islamic finance in the development of small and medium enterprises. *Available at SSRN 1951454*, 1–20.
- Emin, K. O. Ç. (2016). KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI-İDARE HUKUKU AÇISINDAN GÖZLEMLER VE DEĞERLENDİRME. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 225–258.
- ERKAN, M. (1990). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Finansman Sorunu ve Dış Kaynaklı Krediler. *Anadolu Üniversitesi Afyon*, 25.
- Fertilizer consumption (kilograms per hectare of arable land) | Data. (n.d.). Retrieved January 10, 2021, from <https://data.worldbank.org/indicator/AG.CON.FERT.ZS>
- Gokal, V., & Hanif, S. (2004). *Relationship between inflation and economic growth* (Vol. 4). Economics Department, Reserve Bank of Fiji Suva.
- Green, A., & Green, A. (2007). *Education and development in a global era: Strategies for 'successful globalisation'* (Vol. 69). DfID.
- Guide, S. M. E. U. (2016). User Guide to the SME Definition. In *European Commission, Brussels: Enterprise and Industry Publications* (p. 60).

- Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/conferences/state-aid/sme/smedefinitionguide_en.pdf
- Hair Jr, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2016). *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)*. Sage publications.
- Han, E., & Kaya, E. A. (2004a). İktisadi kalkınma ve büyüme. In *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları* (1st ed.).
- Han, E., & Kaya, E. A. (2004b). İktisadi kalkınma ve büyüme. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Holatova, D., & Brezinova, M. (2013). Basic characteristics of small and medium-sized enterprises in terms of their strategic management. *International Journal of Business and Social Science*, 4(15), 31–34.
- Ilic-Krstic, I., Ilic, A., & Avramovic, D. (2018). The three dimensions of sustainable development: environment, economy and society. *Proseeding of the 18th Conference of the Series Man and Working Environment*, Ed. by D. Cvetkovitc, I. Krstic (University of Nis, Nis, 2018), 197–202.
- Indicators, O. (2009). Health at a Glance 2009. *Health Workers: Psychiatrists*. Retrieved from Website: <Http://Www.Oecd-Ilibrary.Org/Docserver/Download/Fulltext/8109111ec030.Pdf>.
- Kaya, A. (2017). *Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi*. Eğitim Yayınevi.
- Koçel, T. (2011). *İşletme yöneticiliği : yönetim ve organizasyon, organizasyonlarda davranış, klasik-modern-çağdaş ve güncel yaklaşımlar* (13th ed.). İstanbul: Beta.
- Küçük, O. (2011). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. Meral., Fazlıoğlu, Mustafa Akan., Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı., S. (1997). *Avrupa Birliği'nde KOBİ destekleme programları ve diğer teşvik araçları* (2nd ed.). Ankara: KOSGEB.
- Life expectancy at birth, total (years) - Yemen, Rep. | Data. (n.d.). Retrieved October 2, 2020, from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?locations=YE>
- López-Ortega, E., Canales-Sanchez, D., Bautista-Godinez, T., & Macias-Herrera, S. (2016). Classification of micro, small and medium enterprises (M-SME) based on their available levels of knowledge. *Technovation*, 47, 59–69.
- Luo, X., Lin, L., Guiying, P., Li, R., Gao, X., Xia, E., & Jie, L. (2009). Challenges and opportunities for China's small and medium forest enterprises (SMFEs). *Forest Connect. Diagnostic Studies on Small and Medium-Sized Forest Enterprises*.

- Madanchian, M., Hussein, N., Noordin, F., & Taherdoost, H. (2015). The role of SMEs in economic development: Case study of Malaysia. *International Journal of Academic Research in Management*, 4(3), 77–84.
- Ministry of Planning and International Cooperation. (n.d.). *Comprehensive Industrial Survey*. Sana'a, Yemen.
- Naisbitt, J. (1994). Global Paradoks-Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları, çev. In Sinem Gül, *Istanbul, Sabah Kitaplari*. İstanbul.
- No, I. (2010). *Small and medium-sized enterprises: Overview of participation in US exports*. Washington, USA. Retrieved from <https://dev.apecmsmemarketplace.com/sites/default/files/doc/pub4125.pdf>
- Odekon, M. (2015). *The SAGE encyclopedia of world poverty*. Sage Publications.
- Organization, W. H. (2001). *The World Health Report 2001: Mental health: new understanding, new hope*. 178.
- Özgür, A. E. (2019). *Bölgesel Kalkınmaya Giriş: Teoriler, Yaklaşımlar ve Kalkınma Ajansı Deneyimleri* (1st ed.). Hümanist Kitap.
- Papulova, E., & Papulova, Z. (2006). Competitive strategy and competitive advantages of small and midsized manufacturing enterprises in Slovakia. *E-Leader, Slovakia*, 1–6.
- Phillips, R., & Pittman, R. (2008). *An introduction to community development*. NEW YORK: Routledge.
- Population of Yemen (2020) demographics: density, ratios, growth rate, clock, rate of men to women. (n.d.). Retrieved January 12, 2021, from <https://www.populationof.net/yemen/>
- Potter, J. (2017). Public Policy and SME Internationalization. *Journal of Entrepreneurship and Innovation in Emerging Economies*, 3(2), 128–133.
- Publishing, A. (2017). *Small and Medium Enterprises Business Environment, Current Situation and Problems in Arab Countries*. Abu Dabi. Retrieved from https://www.findevgateway.org/sites/default/files/publications/files/tqrry_byy_lmshrw_lsgyr_wlmtwst_10_ktwbr_2017.pdf
- Publishing, O. (2010). *OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship High-Growth Enterprises: What Governments Can Do to Make a Difference*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Sariaslan, H. (1996). *Türkiye ekonomisinde küçük ve orta ölçekli işletmeler: imalat sanayii işletmelerinin sorunları ve yeni stratejiler*. Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.
- Sarıgül, H. (2012). *Basel Düzenlemeleri'nin Kobi'lerin Muhasebe ve Finansal*

Raporlama Uygulamalarına Etkileri (1.). Konya: EĞİTİM YAYINEVİ.

Scaling-Up, S. M. E. (2010). Access to Financial Services in the Developing World. In *International Finance Corporation (IFC,) World Bank Group, Octombrie*.

School enrollment, secondary (% gross) | Data. (n.d.). Retrieved December 7, 2020, from <https://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.ENRR>

Sekmen, Ö. (2016). 5. International Conference on Economics ICE-TEA 2016. *Journal of Economics and Political Economy*, 3(4), 782.

Sharma, N. (2018). Management of Innovation in Micro, Small and Medium Enterprises in the Middle East and North Africa (MENA). In *Entrepreneurship Ecosystem in the Middle East and North Africa (MENA)* (pp. 611–626). Springer.

Shi, J., & Li, P. (2006). An initial review of policies for SMEs in the US, Japan and China. *2006 IEEE International Conference on Management of Innovation and Technology*, 1, 270–274. IEEE.

Şimşek, M. (2002). *Ekonominin lokomotifi KOBİ'lerin olmazsa olmazları*. Alfa Basım Yayım Dağıtım.

ŞİMŞEK, M. (2002). Ekonominin Lokomotifleri KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları. *Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul*, 210.

Small and Medium-sized Enterprises (SMEs) - Definition, Importance. (n.d.). Retrieved September 29, 2021, from <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/small-and-medium-sized-enterprises-smes/>

Srinuan, C. (2014). *Demand for internet access and use of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Thailand*. Bangkok, Thailand: Calgary: International Telecommunications Society (ITS).

Starczewska-Krzysztozek, M. (2011). *Advantages and disadvantages of micro, small and medium companies*. Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych LEWIATAN.

System of National Accounts. (n.d.). Retrieved December 2, 2020, from <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/data.asp>

Tekin, M. (2015). *Girişimcilik ve küçük işletme yöneticiliği* (12th ed.). Konya: Günay Ofset.

Üner, N. (1991). *Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmelerin genel sorunları ve çözüm yolları*. 6(2), 1–28.

Wetzels, M., Odekerken-Schröder, G., & Van Oppen, C. (2009). Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: Guidelines and empirical

illustration. *MIS Quarterly*, 177–195.

World Bank., W. B. (2018). *The World Bank Annual Report 2018*. Washington, D.C.: The World Bank. Retrieved from <https://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/978-1-4648-1296-5>

Yang, J.-C. (2006). The efficiency of SMEs in the global market: Measuring the Korean performance. *Journal of Policy Modeling*, 28(8), 861–876.

Yearbook, Central statistical organization, Yemen. (2017). Retrieved January 15, 2021, from <http://cso-yemen.com/content.php?lng=arabic&id=690>

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Shagea ALI AHMED GHALEB	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Taiz University - YEMEN
Fakülte	İdari Bilimler Fakültesi - Faculty of Administrative Sciences
Bölümü	İktisat Bölümü- Department of Economics
Yüksek Lisans	
Üniversite	King Saud University - KSU
Fakülte	İşletme Fakültesi - College of Business Administration
Bölümü	İktisat Bölümü- Department of Economics
Makale ve Bildiriler	
1. The Determinants of Domestic Savings in the Kingdom of Saudi Arabia during the Period from 1984 to 2013: An Empirical Study	
2. The Importance of Feasibility Study for the Success of (Small and Medium) Enterprises	
3. Impact of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) on the Sustainable Development in Yemen during the Period from 2000 to 2018: An Empirical Study	